

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΙΣΤΟΡΙΑ & ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ

*Συγκριτική θεώρηση της ακαδημαϊκής διαδρομής των φοιτητών και φοιτητριών στα
Τμήματα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής & Ψυχολογίας και Μηχανικών Η/Υ &
Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2006-2016)*

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια:

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΠΑΛΑΜΑ

Επιβλέπουσα

ΕΛΕΝΗ ΜΑΡΑΓΚΟΥΔΑΚΗ,

τ.Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τμ.ΦΠΨ

Ιωάννινα 2021

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η συμμετοχή των γυναικών στην Ανώτατη Εκπαίδευση δεν απεικονίζεται με ομοιογένεια στα διάφορα επιστημονικά πεδία: οι γυναίκες αποτελούν την πλειονότητα του φοιτητικού πληθυσμού των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών ενώ υποεκπροσωπούνται σημαντικά στους τομείς των Θετικών Επιστημών, των Επιστημών της Μηχανικής και της Τεχνολογίας. Με την παρούσα μελέτη διερευνάται η ακαδημαϊκή διαδρομή των φοιτητών και φοιτητριών στο Τμήμα Φιλοσοφικής Παιδαγωγικής & Ψυχολογίας και το Τμήμα Μηχανικών Η/Υ & Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων. Συγκεκριμένα διερευνάται η κατά φύλο σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού, η διάρκεια σπουδών και ο βαθμός πτυχίου, καθώς επίσης εάν το φύλο, με την έννοια του κοινωνικού και όχι του βιολογικού φύλου, και η κοινωνικοοικονομική προέλευση επηρεάζουν την επιλογή κλάδου σπουδών, τις φιλοδοξίες και κατ' επέκταση την επαγγελματική πορεία τους. Στο πλαίσιο της έρευνας έγινε συλλογή και επεξεργασία ποσοτικών κυρίως, αλλά και ποιοτικών δεδομένων. Τα ποσοτικά δεδομένα, τα οποία μας διατέθηκαν από το Τμήμα Μηχανοργάνωσης του Παν/μίου Ιωαννίνων, αφορούσαν στο συνολικό πληθυσμό των αποφοίτων των παραπάνω Τμημάτων τη δεκαετία 2006-2016 (2.114 απόφοιτοι/ες του ΦΠΨ & 613 απόφοιτοι/ες του Τμ.Πληροφορικής). Τα ποιοτικά δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ερωτηματολογίων (107 απόφοιτοι/ες και των δύο Τμημάτων του ακαδ.έτους 2013-2014). Από την επεξεργασία των ποσοτικών δεδομένων προκύπτει ότι: η φοίτηση στα Τμήματα ΦΠΨ και Πληροφορικής διαφοροποιείται ως προς την κατά φύλο κατανομή, οι φοιτητές περισσότερο από ό,τι οι φοιτήτριες και των δύο Τμημάτων καθυστερούν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους, τα αγόρια και των δύο Τμημάτων αριστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα κορίτσια και, τέλος, οι απόφοιτοι/ες του Τμ.ΦΠΨ αποκτούν μεγαλύτερο βαθμό πτυχίου σε σχέση με τους απόφοιτους/τες του Τμ.Πληροφορικής. Η επεξεργασία των ποιοτικών δεδομένων έδειξε ότι: οι απόφοιτοι/ες του Τμήματος Πληροφορικής προέρχονται σε μεγαλύτερο ποσοστό από προνομιούχα κοινωνικά στρώματα από ό,τι του Τμήματος ΦΠΨ. Η επιλογή σπουδών στην Ανώτατη Εκπαίδευση πραγματοποιείται με βάση τις επαγγελματικές προοπτικές, ενώ δέχονται έντονη επιρροή από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους γονείς τους. Η συντριπτική πλειονότητα των αποφοίτων του δείγματος και των δύο Τμημάτων παρουσιάζεται να μην έχει συνειδητοποιήσει την επίδραση του φύλου στις επιλογές τους. Η επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων ενός Τμήματος θετικής /τεχνολογικής κατεύθυνσης, προκύπτει ότι είναι πιο άμεση και συναφής με το αντικείμενο σπουδών σε μεγαλύτερο ποσοστό από ό,τι στο Τμήμα ΦΠΨ. Βασικότερη προϋπόθεση για την επιλογή μιας θέσης εργασίας είναι οι οικονομικές απολαβές καθώς και οι προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης. Επιπλέον, τα αγόρια σε μεγαλύτερο ποσοστό συνεχίζουν τις σπουδές τους σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο. Τέλος, η δημιουργία οικογένειας, προκύπτει ότι είναι συχνότερα επιθυμία των κοριτσιών και των δύο Τμημάτων παρά των αγοριών. Η εκπαιδευτική πορεία όσο και η επαγγελματική σταδιοδρομία και των δύο φύλων επηρεάζεται από τις παραδοσιακές για το ρόλο τους παραδοχές, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τα κυρίαρχα κοινωνικά στερεότυπα.

Λέξεις κλειδιά:

Φύλο και Εκπαίδευση, Επιλογή σπουδών, Ανισοκατανομή των Φύλων στους Κλάδους Σπουδών, Διάρκεια σπουδών και βαθμός πτυχίου.

UNIVERSITY OF IOANNINA

School of Philosophy

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

PROGRAMME OF POSTGRADUATE STUDIES

"EDUCATION SCIENCES"

HISTORY & SOCIOLOGY OF EDUCATION

POSTGRADUATE DIPLOMA THESIS

SUBJECT

*Comparative analysis of the academic path of students, male and female,
in the Departments of Philosophy, Pedagogy & Psychology and
Computer Engineering & Informatics of the University of Ioannina
(2006-2016)*

Postgraduate Student:

CHRYSANTHI PALAMA

Supervisor:

ELENH MARAGOUDAKH,

f. Associate Professor

Department of Philosophy, Pedagogy & Psychology, University of Ioannina

Ioannina, 2021

ABSTRACT

Participation of women in Higher Education is not uniformly reflected in the various scientific fields: women constitute the majority of the student population of the Humanities and Social Sciences however, they are significantly under-represented in the fields of Science Engineering, and Technology. The present study investigates the academic path of students, male and female, in the Department of Philosophy, Pedagogy & Psychology (PPP) and the Department of Computer Engineering & Informatics of the University of Ioannina. More precisely, the investigation focuses on gender segregation in fields of study, on students' duration of studies and average university grades (Grade Point Average), as well as whether gender and socio-economic background, influence the choice of field of study, aspirations, and consequently their professional carrier path. In the context of the research, quantitative and qualitative data were collected and processed. Quantitative data, were provided by the Department of Computing & Information of the Ioannina University. The sample comprised the total population of the graduates of the aforementioned Departments within the decade 2006-2016 (2,114 graduates of PPP Dep. & 613 graduates of the Dep. of Informatics), while qualitative data were collected through questionnaires (107 graduates of both Departments of the academic year 2013-2014). Results from quantitative analysis show a clear differentiation between the Departments of Informatics and PPP in terms of gender distribution; male students of both Departments are graduating late compared to female, though male get higher GPAs than female students; in any case, graduates -male and female- of PPP Dept. had higher average grades than graduates of the Department of Informatics. As per qualitative data analysis findings showed that graduates of the Department of Informatics in a greater percentage belong to the upper class, compared to those of the Department of PPP. Students' choice of fields of study in Higher Education is based mainly upon employment prospects, while being strongly influenced by their teachers and parents. The vast majority of graduates in the sample in both Departments appear to be unaware of the impact of gender on their choices. Job prospects of graduates of the Department of Informatics appear to be more immediate and relevant to their studies in a higher proportion than in the PPP Department. The main prerequisite for choosing a job is the financial return as well as the prospects for professional advancement. Moreover, male students tend to continue their studies at the postgraduate and doctoral levels at a higher rate than females. Finally, it is worthy mention that, starting a family is presented more often as a wish of female students compared to male students in both Departments. Both genders' academic path is influenced by traditional assumptions about their role, which reflect dominant social standards.

Key words:

Gender and Education, Choice of studies, Gender segregation in fields of study, Duration of studies and Grade point average (GPA).

Στην οικογένειά μου

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	9
ΜΕΡΟΣ Α.....	12
Κεφάλαιο 1 ^ο	12
Ιστορία της εκπαίδευσης των γυναικών στην Ελλάδα	12
Κεφάλαιο 2 ^ο : Κοινωνικό φύλο	15
2.1 Η έννοια του Κοινωνικού Φύλου	15
2.2 Ταυτότητες Φύλου	18
Κεφάλαιο 3 ^ο : Κοινωνικό φύλο και Επιλογή Σπουδών	20
3.1 Κοινωνιολογικές Θεωρίες για την Επιλογή Σπουδών	20
3.1.1 Η έννοια της επιλογής	20
3.1.2 Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής στην εκπαίδευση	20
3.1.3 Η θεωρία της πολιτισμικής αναπαραγωγής του Bourdieu για την εκπαίδευση	26
3.2 Επιλογή σπουδών – Η έμφυλη διαφοροποίηση και οι κοινωνικοί προσδιορισμοί της	29
3.3 Η κατά φύλο κατανομή στις εκπαιδευτικές βαθμίδες.....	32
Κεφάλαιο 4 ^ο : Κοινωνικό φύλο και αγορά εργασίας	34
4.1 Έμφυλες ανισότητες στον εργασιακό χώρο.....	34
4.2 Ανισότητες στον εργασιακό χώρο: η περίπτωση της Ελλάδας.....	36
Κεφάλαιο 5 ^ο : Συμπεράσματα και θέματα προς έρευνα	39
ΜΕΡΟΣ Β	43
Κεφάλαιο 6 ^ο : Έρευνα.....	43
6.1 Προβληματική και Μεθοδολογία της έρευνας.....	43
6.2 Περιγραφή του δείγματος.....	48
6.3 Παρουσίαση Ευρημάτων της Έρευνας.....	50
6.3.1 Ποσοτικά Δεδομένα	50
Σύγκριση Τμημάτων ΦΠΣ και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων	50
6.3.2 Ποιοτικά Δεδομένα	67
Παρουσίαση και Ανάλυση των δεδομένων του Ερωτηματολογίου	67
Α) Δημογραφικά στοιχεία/ Κοινωνικό προφίλ δείγματος	68
Β) Επιλογή κατεύθυνσης σπουδών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	74
Γ) Επιλογή κλάδου σπουδών στην Ανώτατη Εκπαίδευση/ Πανεπιστημιακό Τμήμα	78

Δ) Σχέδια/ Φιλοδοξίες μετά την αποφοίτηση από το Πανεπιστήμιο	88
ΜΕΡΟΣ Γ	100
Κεφάλαιο 7 ^ο : Συμπεράσματα.....	100
Βιβλιογραφία	103
Παράρτημα 1:.....	111
Ερωτηματολόγιο	111

Πρόλογος

Η πρόσβαση των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει αυξηθεί πάρα πολύ τις τελευταίες δεκαετίες. Αβίαστα θα μπορούσαμε να πούμε, πως η δυνατότητα εισόδου στην Ανώτατη Εκπαίδευση δεν επηρεάζεται από το φύλο. Όμως, παρά το γεγονός πως άνδρες και γυναίκες εισέρχονται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ακολουθώντας τις ίδιες διαδικασίες, παρατηρείται μία διαφοροποίηση στους τομείς σπουδών και στη μετέπειτα επαγγελματική τους πορεία. Οι γυναίκες ακολουθούν κυρίως τις θεωρητικές επιστήμες ενώ οι άνδρες τις τεχνολογικές-θετικές. Παράλληλα, σχετικά με την επαγγελματική διαδρομή τους οι άνδρες τείνουν να καταλαμβάνουν θέσεις ευθύνης που συνδέονται με υλικά και συμβολικά οφέλη ενώ οι γυναίκες τείνουν να απορροφούνται είτε σε θέσεις περιορισμένης ευθύνης είτε στην μερική απασχόληση με συνέπεια χαμηλότερες αμοιβές.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο τη διερεύνηση της ακαδημαϊκής διαδρομής των φοιτητών και φοιτητριών μιας θεωρητικής και μιας θετικής/τεχνολογικής σχολής από την οπτική του φύλου. Η μελέτη διαρθρώνεται σε τρία μέρη. Αρχικά, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο το οποίο έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τις μέχρι τώρα μελέτες. Στο δεύτερο μέρος της αποτυπώνεται η πρωτογενής έρευνα και η ανάλυση των δεδομένων, προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο και εάν τα εμπειρικά δεδομένα επιβεβαιώνουν την υπάρχουσα θεωρία ή πρέπει να αναπτυχθούν νέες θεωρητικές προσεγγίσεις που θα προσαρμόζονται καλύτερα στα δεδομένα της σύγχρονης εποχής. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος παρουσιάζονται τα τελικά αποτελέσματα και τα γενικά συμπεράσματα της έρευνας.

Στο *πρώτο Κεφάλαιο*, γίνεται μια πολύ σύντομη αναφορά στην ιστορία της εκπαίδευσης των γυναικών στην Ελλάδα και παρουσιάζονται οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών, έως ότου οι γυναίκες εισέλθουν στην εκπαίδευση μαζικά και ισότιμα με τους άνδρες, τουλάχιστον τυπικά.

Στο *δεύτερο Κεφάλαιο*, που αποτελεί το **θεωρητικό μέρος** της μελέτης, εξετάζεται η έννοια του φύλου μέσα από θεωρητικές προσεγγίσεις με σκοπό να προσδιοριστεί και να οριοθετηθεί ως «κοινωνικό» και όχι ως «βιολογικό» φύλο. Επιπλέον, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται οι ταυτότητες φύλου, με την κοινωνική οριοθέτηση του όρου, ως μια σύνθετη διεργασία που ξεκινά από τα πρώτα χρόνια της ζωής του ατόμου και ξεπερνά τα βιολογικά χαρακτηριστικά του, δίχως όμως και να τα αποκλείει.

Στο *τρίτο κεφάλαιο*, αναπτύσσονται οι βασικές κοινωνιολογικές προσεγγίσεις σχετικά με το φύλο, που ορίζουν την έννοια της εκπαιδευτικής επιλογής και ερμηνεύουν την επιλογή σπουδών. Πιο συγκεκριμένα, αναπτύσσεται η θεωρία της ορθολογικής επιλογής και η θεωρία της πολιτισμικής αναπαραγωγής στην εκπαίδευση. Στη συνέχεια, αποτυπώνεται η έμφυλη διαφοροποίηση που παρουσιάζουν οι κλάδοι σπουδών: θεωρητική και θετική/τεχνολογική κατεύθυνση, ενώ παρουσιάζονται βασικοί κοινωνικοί παράγοντες που συμβάλλουν στον προσανατολισμό των νέων και επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους προτιμήσεις.

Το *τέταρτο κεφάλαιο* επικεντρώνεται στις έμφυλες διακρίσεις στον εργασιακό χώρο. Αρχικά, αποτυπώνονται διάφορες μορφές ανισότητας σχετικά με το φύλο και έπειτα γίνεται μια περιγραφή των ανισοτήτων στο χώρο αυτό. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που φανερώνουν την έμφυλη ανισότητα της γυναικείας εργασίας στην περίπτωση της Ελλάδας.

Στο *πέμπτο κεφάλαιο*, επαναδιατυπώνονται καίρια σημεία και γίνεται μια προσπάθεια διεξαγωγής συμπερασμάτων. Το πρώτο μέρος της μελέτης ολοκληρώνεται με τις ερευνητικές υποθέσεις, οι οποίες θα επιβεβαιωθούν ή θα διαψευστούν από την παρούσα έρευνα.

Το **δεύτερο μέρος** της μελέτης, το *έκτο κεφάλαιο*, περιλαμβάνει την έρευνα. Αρχικά αναλύονται οι στόχοι της έρευνας και διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα. Στη συνέχεια, περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήθηκε για τη συλλογή και επεξεργασία των ποσοτικών δεδομένων, τα οποία αντλήθηκαν από τα αρχεία φοιτητολογίων των Γραμματειών του Τμ. ΦΠΨ και του Τμ. Πληροφορικής και μας διατέθηκαν από το κέντρο Μηχανογράφησης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και των ποιοτικών δεδομένων, τα οποία συλλέχθηκαν μέσω ερωτηματολογίων, που αφορούσαν σε δημογραφικά στοιχεία, τους λόγους επιλογής κατεύθυνσης σπουδών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και κλάδου σπουδών στην Ανώτατη Εκπαίδευση, καθώς επίσης και τα σχέδια μετά την αποφοίτηση από το Πανεπιστήμιο, ενός περιορισμένου αριθμού αποφοίτων του ακαδ.έτους 2013-2014 των αντίστοιχων Τμημάτων του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Ακολούθως, με τη βοήθεια διαγραμμάτων αναλύονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την επεξεργασία των απαντήσεων των συμμετεχόντων.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με το **τρίτο μέρος** της, το *έβδομο κεφάλαιο*, με τη διατύπωση συμπερασμάτων που προκύπτουν από τη συλλογή και επεξεργασία των ευρημάτων της έρευνάς μας με σκοπό το βαθμό βελτίωσης της κατάστασης και μελλοντικές προβλέψεις.

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την κ.Ελένη Μαραγκουδάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια στο Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής & Ψυχολογίας, η οποία με ενέπνευσε, με στήριξε και επέβλεψε με αμείωτο ενδιαφέρον το

σχεδιασμό και τη συγγραφή της μέλετης. Επίσης, ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον κ.Παναγιώτη Παπακωνσταντίνου, Καθηγητή του Τμήματος ΦΠΨ, και την κ.Μαρία Αποστόλου, Επίκουρη Καθηγήτρια του Τμήματος ΦΠΨ, μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής, που για μεγάλο χρονικό διάστημα, με καθοδήγησαν, με παρότρυναν με τον τρόπο τους και μου έδωσαν ευκαιρίες στην ακαδημαϊκή μου πορεία. Κυρίως όμως, ήθελα να ευχαριστήσω το σύζυγό μου Κώστα για την πολύτιμη βοήθεια και διαρκή υποστήριξή του, καθώς επίσης το γιο μου Σπύρο για την υπομονή του, καθόλη τη διάρκεια της προσπάθειας ολοκλήρωσης της διπλωματικής εργασίας.

ΜΕΡΟΣ Α

Κεφάλαιο 1^ο

Ιστορία της εκπαίδευσης των γυναικών στην Ελλάδα

Η ιστορία της εκπαίδευσης των γυναικών στην Ελλάδα αποτελεί ένα εκτενές και σημαντικό κεφάλαιο στην ευρύτερη ιστορία της εκπαίδευσης στη χώρα μας. Από μελέτες σχετικά με τη εκπαίδευση των γυναικών στην Ελλάδα προκύπτει ότι η εκπαίδευση ως δημόσιο κοινωνικό αγαθό δεν αναγνωρίστηκε εύκολα για τα κορίτσια σε αντίθεση με ό,τι συνέβαινε για τα αγόρια.

Κρίνεται σκόπιμο, να γίνει μία σύντομη ιστορική αναδρομή αναφορικά με την πορεία των κοριτσιών αλλά και των αγοριών στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η είσοδος των κοριτσιών στην Ανώτατη εκπαίδευση, κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, μπορεί να θεωρηθεί απαγορευτική. Ο αποκλεισμός τους από την εκπαίδευση βασίστηκε πάνω σε τυπικά και γραφειοκρατικά εμπόδια, καθώς επίσης και στην αρνητική κοινωνική αντίληψη και προκατάληψη που υπήρχε αναφορικά με την μόρφωση των κοριτσιών.

Τα τυπικά εμπόδια αφορούσαν κυρίως τα υποβαθμισμένα απολυτήρια των κοριτσιών που τους παρείχε η γυναικεία μέση εκπαίδευση, τα οποία συνήθως λαμβάνονταν από τα λεγόμενα Παρθεναγωγεία. Αυτά τα διπλώματα σε καμία περίπτωση δεν θεωρούνταν ισότιμα με αυτά των αγοριών, που είχαν το δικαίωμα εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο. Επομένως, για να εισέλθει κανείς στην τριτοβάθμια εκπαίδευση θα έπρεπε να ήταν απόφοιτος Γυμνασίων και Ελληνικών σχολείων. Η απουσία ουσιαστικών μαθημάτων, όπως τα ανώτερα μαθηματικά, ήταν καθοριστικός παράγοντας και παρεμπόδιζε την είσοδο των κοριτσιών στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ο αγώνας των κοριτσιών που μάχονταν να περάσουν στα Πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού, απαιτούσε ατομικούς αγώνες και θυσίες, καθώς έδιναν ειδικές εξετάσεις σε μαθήματα που δεν είχαν διδαχθεί ενώ παράλληλα είχαν να αντιμετωπίσουν τις διάφορες κοινωνικές προκαταλήψεις (Ζιώγου-Καραστεργίου: 1993α).

Στις αρχές του εικοστού αιώνα το τοπίο φαίνεται να αλλάζει. Εφαρμόζονται μεταρρυθμίσεις προκειμένου η εκπαίδευση να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των κοριτσιών που προέρχονταν από τα μεσαία και χαμηλά κοινωνικά στρώματα (Μπακαλάκη-Ελεγκίτου: 1987). Η κοινωνιολογική διάσταση των νομοσχεδίων Τσιριμώκου – Γληνού (1909) δεν μπόρεσε να επιφέρει καμία ουσιαστική αλλαγή. Ωστόσο είναι απαραίτητο να γίνει αναφορά σε αυτή, καθώς υπήρξε μία από τις πρώτες και ουσιαστικές προσπάθειες για την πρόσβαση των κοριτσιών στην Ανώτατη εκπαίδευση (Λαμπράκη-Παγανού: 1995, Ζιώγου-Κελεσίδου: 1997). Η μοναδική από

τις προτάσεις που ίσχυσε ως το 1914 ήταν εκείνη που αντικαθιστούσε τα Παρθεναγωγεία με σχολεία θηλέων, τα οποία προετοίμαζαν τα κορίτσια για πρόσβαση σε επαγγελματικές σχολές, δίχως όμως η εφαρμογή της στην πράξη να είναι επιτυχημένη. Παρά την αλλαγή, η εκπαίδευση είχε να κάνει για ακόμη μία φορά με την προετοιμασία των κοριτσιών για την είσοδό τους στην οικογενειακή ζωή.

Η πρώτη ολοκληρωμένη μεταρρύθμιση της εκπαίδευσης ουσιαστικά έρχεται το 1929 με το 1930. Εισηγητής της υπήρξε ο Γιώργος Παπανδρέου (Λαμπράκη-Παγανού: 1995, Ζιώγου-Κελεσίδου: 1997). Η μεταρρύθμιση αυτή, με το Νόμο 4397/1929, επέφερε την εξομοίωση της εκπαίδευσης που προβλεπόταν για τα κορίτσια με αυτή των αγοριών και η εφαρμογή της είχε στόχο τη μείωση του γυναικείου αναλφαριθμητισμού. Επίσης, θεσμοθετήθηκαν Τετρατάξια Παρθεναγωγεία για τα κορίτσια που δεν σκόπευαν να συνεχίσουν τις σπουδές τους (Ζιώγου-Κελεσίδου: 1997). Το πρόγραμμα σπουδών τους διέφερε από τα παλιά Παρθεναγωγεία καθώς περιελάμβανε τα μαθήματα Υγιεινής και Οικιακής οικονομίας, που πέρα από την προετοιμασία για την οικογενειακή ζωή, τους πρόσφεραν και τεχνικές γνώσεις.

Καθοριστική υπήρξε η μεταρρύθμιση του 1959, η οποία προέβλεπε την ανάγκη για σύνδεση της εκπαίδευσης με την οικονομία. Το 1964, στο πλαίσιο της γνωστής μεταρρύθμισης του φιλοσόφου και παιδαγωγού Ευάγγελου Παπανούτσου, καθιερώνεται η δωρεάν εννιάχρονη υποχρεωτική φοίτηση και η κοινή δομή για τα δύο φύλα ακόμα και αν τα κορίτσια φοιτούσαν σε αμιγή Γυμνάσια Θηλέων. Το σημαντικότερο σημείο της μεταρρυθμιστικής αυτής ενέργειας είναι το Κοινό Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών ανεξαρτήτως φύλου, εκτός από τη διαδικασία των γυναικείων μαθημάτων, όπως της Νοσηλευτικής, της Οικιακής Οικονομίας και της Παιδοκομίας. Αυτό πρακτικά σήμαινε πως και τα δύο φύλα λάμβαναν το ίδιο είδος και την ίδια ποιότητα εκπαίδευσης, το οποίο αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ισότιμη δυνατότητα εισόδου στο Πανεπιστήμιο.

Καθοριστική για την εκπαίδευση ήταν η δεκαετία του '70 και η έλευση της Δικτατορίας, η οποία ανέστειλε τις τελευταίες μεταρρυθμίσεις και επανέφερε τα εκπαιδευτικά δεδομένα στην προ του 1964 εποχή. Ωστόσο, το 1976 με νέα μεταρρύθμιση¹ καταργούνται τα σχολεία θηλέων και καθιερώνονται τα μικτά σχολεία. Η συνεκπαίδευση συνέβαλε στην συμμετοχή των κοριτσιών σε όλες τις βαθμίδες και τα είδη εκπαίδευσης και στην καλύτερη κατάρτισή τους (Κοντογιαννοπούλου- Πολυδωρίδη: 1995, Χρυσάκης: 1999, Μaráτου-Αλιπράντη, κ.ά.: 2002).

Η ολική αποδέσμευση από τις ανισότητες και ο εκδημοκρατισμός της εκπαίδευσης έρχεται τη δεκαετία του 1980, με την άρση προκαταλήψεων και στερεοτυπικών αντιλήψεων πολλών χρόνων μέσω ενός νέου κινήματος. Σε αυτή τη φάση, αναπτύσσεται η ιδέα της ισότητας

¹ Τη μεταρρύθμιση αυτή οριοθετούν ο Νόμος 309/76 «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως» και ο Νόμος 576/77 «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδεύσεως».

των δύο φύλων σε ευρύτερα πλαίσια. Η μεταβολή αυτή επέφερε θετικές αλλαγές στην εκπαίδευση τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών, καθώς αυξήθηκε ο ανταγωνισμός και αναβαθμίστηκε το εκπαιδευτικό επίπεδο. Ωστόσο, είναι τόσο μεγάλη η ποσοτική και ποιοτική μεταβολή στην εκπαιδευτική κατάρτιση των γυναικών από την συγκεκριμένη μεταρρύθμιση, που σίγουρα οι γυναίκες μπορούν να θεωρηθούν ως οι πλέον επωφελούμενες.

Βέβαια, όλα αυτά συμβαίνουν μονάχα στα χαρτιά γιατί στην πραγματικότητα οι κοινωνικές προκαταλήψεις σχετικά με την εκπαίδευση των γυναικών συνεχίζουν να υφίστανται. Αυτό αποδεικνύεται από τον αριθμό των αναλφάβητων κοριτσιών, ο οποίος συνέχιζε να είναι διπλάσιος από αυτό των αγοριών, γεγονός που φανερώνει την ανισότητα στο δικαίωμα της συμμετοχής στη δημόσια ζωή (Ευστράτογλου: 1999, Κάτσικας-Καββαδίας: 1994, Χρυσάκης: 1999, Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη: 1995). Όσα έχουν αναφερθεί μέχρι εδώ αφορούν στη μεσαία και τη χαμηλότερη κοινωνική τάξη, καθώς οι γυναίκες που εντάσσονταν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα διέπονται από άλλα χαρακτηριστικά, καθώς λάμβαναν εκπαίδευση υψηλής ποιότητας και ίσης με αυτή των ανδρών, κυρίως στο εξωτερικό.

Στη συνέχεια, ακολουθεί η μεταρρύθμιση του 1997 η οποία προβάλλει την ανάγκη για ποιοτική αναβάθμιση της Παιδείας, την ανάπτυξη ικανοτήτων και την απόκτηση νέων ευέλικτων δεξιοτήτων, κι έχει τίτλο «Εκπαίδευση 2000: Για μια Παιδεία Ανοικτών Οριζόντων». Στόχος είναι η δημιουργία και η ενίσχυση του Ενιαίου Λυκείου, των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων και η ανοικτή πρόσβαση για όλους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Η μαζική είσοδος των γυναικών στην εκπαίδευση τις τελευταίες δεκαετίες έχει γίνει πλέον πραγματικότητα, με αποτέλεσμα σήμερα το ποσοστό συμμετοχής τους στην ανώτατη εκπαίδευση να είναι λίγο μεγαλύτερο του ποσοστού των ανδρών, με ανάλογο ποσοστό πτυχιούχων. Φυσικά, όλα αυτά δεν σημαίνουν πως ο παραδοσιακός ρόλος των γυναικών και οι υποχρεώσεις τους εντός της οικογένειας εξαλείφθηκαν. Τώρα πλέον, εκτός από την υποχρεωτική παρακολούθηση σπουδών, έχουν αναλάβει και τις οικιακές εργασίες, την ανατροφή των παιδιών και την φροντίδα του συζύγου. Ακολουθούν επαγγέλματα που θεωρούνται ότι παραδοσιακά είναι συμβατά με το ρόλο του φύλου τους και, βέβαια, η εκπαίδευσή τους συχνά σχετίζεται με τη μαιευτική, τη νοσηλευτική, τις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες, γεγονός που καταμαρτυρά την εμφανή ανισότητα στην εκπαίδευση και την εργασία (Σιδηροπούλου-Δημακάκου: 1997, Μαράτου-Αλιπράντη, κ.ά.: 2002, Μαραγκουδάκη: 2003, Ζιώγου - Καραστεργίου και Δαλακούρα: 2007).

Κεφάλαιο 2^ο: Κοινωνικό φύλο

2.1 Η έννοια του Κοινωνικού Φύλου

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης μελέτης, κρίνεται απαραίτητο να προσδιοριστεί η έννοια του «φύλου», η οποία αναφέρεται στις βιολογικές και κοινωνικές διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στην Κοινωνιολογία ο όρος αυτός χρησιμοποιείται υπό την έννοια του κοινωνικού (gender) και όχι του βιολογικού φύλου (sex). Το βιολογικό φύλο οριοθετείται γενετικά και βασίζεται πάνω σε βιολογικά καθορισμένα γνωρίσματα (γενετικά, ανατομικά, ορμονικά), ενώ αντίθετα, η έννοια του κοινωνικού φύλου αντανακλά στάσεις, συναισθήματα, συμπεριφορές και καθιερώνεται σε χρήσιμο αναλυτικό εργαλείο για τη διερεύνηση της ιστορικό-κοινωνικό-πολιτισμικής εννοιολόγησης του ατόμου, τόσο αναφορικά με τον εαυτό του όσο και με τον έμφυλο «άλλο» (Αβδελά: 2003). Η έννοια, λοιπόν, του κοινωνικού φύλου απορρίπτει το βιολογικό ντετερμινισμό που έχει την τάση να νομιμοποιεί την έμφυλη ανισότητα, η οποία βασίζεται σε βιολογικές διαφορές, και με βάση αυτές να κανονικοποιεί συμπεριφορές και ρόλους των δύο φύλων (Παπαταξιάρχης: 1998).

Η Ann Oakley (1972), που εισήγαγε τον όρο του κοινωνικού φύλου στην κοινωνιολογία, αναφερόταν στο «φύλο» ως την βιολογική διάκριση σε ανδρικό και γυναικείο και στο «κοινωνικό φύλο» ως την παράλληλη και κοινωνικά άνιση διάκριση σε «αρσενικό» και «θηλυκό». Άρα το κοινωνικό φύλο αποτελεί κοινωνικά κατασκευασμένες κατηγορίες ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες. Βέβαια, ο όρος αυτός στην συνέχεια διευρύνθηκε. Πέρασε από την ατομική ταυτότητα και προσωπικότητα ενός ατόμου, σε πολιτισμικά ιδεώδη και στερεότυπα που σχετίζονται με την θηλυκότητα και την αρρενωπότητα και, κατ' επέκταση, τη διάκριση των φύλων στην εκπαίδευση και την εργασία στο πλαίσιο κοινωνικών θεσμών και οργανώσεων.

Μέσα από το έργο της, η Joan Acker, αναδεικνύει τη σπουδαιότητα του κοινωνικού φύλου. Υποστηρίζει πως τα στάδια της κοινωνικοποίησης, αναφορικά με το κοινωνικό φύλο, καθορίζονται από κάποιες κοινωνικές διαδικασίες (Acker: 2000). Αρχικά, οι διακρίσεις που εδραιώνονται στο κοινωνικό φύλο πλάθονται μέσα στην οικογένεια, το σχολείο, την εργασία, το κράτος, την πολιτική. Οι διακρίσεις αυτές ενισχύονται και εκφράζονται μέσα από τις εικόνες και τα σύμβολα της γλώσσας, της ιδεολογίας και των ΜΜΕ. Επιπλέον, οι σχέσεις και η αλληλεπίδραση των δύο φύλων, είναι βέβαιο ότι ενέχουν στοιχεία εξουσίας και υποταγής, σε κάθε κοινωνική επαφή τους. Η ίδια επισημαίνει, ότι οι διαδικασίες που προαναφέρθηκαν συμβάλλουν στην διαμόρφωση της ατομικής ταυτότητας ως προς το φύλο. Τέλος,

πραγματοποιείται η σύνδεση του κοινωνικού φύλου με τις καθοριστικές και διαρκείς διαδικασίες που επιβάλλουν οι κοινωνικές δομές.

Ύστερα από εκτεταμένες διεπιστημονικές μελέτες και έρευνες επιτεύχθηκε η λεγόμενη «αποβιολογικοποίηση του φύλου». Με άλλα λόγια, οι επιστήμονες απέδειξαν πως οι φαινομενικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα δεν στηρίζονται στην βιολογική τους διαφοροποίηση, αλλά έχουν τη βάση τους σε πολιτισμικά κυρίαρχες ιδέες για την αρρενωπότητα και την θηλυκότητα, οι οποίες αποτελούν στερεότυπα που σχετίζονται ελάχιστα με τις βιολογικές διαφορές των φύλων. Να σημειωθεί πως ο πρωταρχικός στόχος του όρου «κοινωνικό φύλο» ήταν να αντιπαλέψει σε επιστημονικό και κοινωνικοπολιτικό επίπεδο το «βιολογικό φύλο». Ως *φύλο* έγινε αποδεκτός ο βιολογικός διαχωρισμός σε άνδρες και γυναίκες, ενώ το *κοινωνικό φύλο* χρησιμοποιήθηκε ως επιβολή κοινωνικών στερεοτύπων που έχουν επιβληθεί στα υποκείμενα ανάλογα με το βιολογικό τους φύλο.

Αυτή την κατάσταση έχει περιγράψει πολύ εύστοχα ο Πολίτης (2006: 36), «το κοινωνικό φύλο ήταν το περιεχόμενο και το βιολογικό φύλο το περιέχον». Οι λόγοι για τους οποίους δημιουργήθηκε αυτή η διαφοροποίηση ανάμεσα στα βιολογικά φύλα αναζητήθηκαν σε ψυχολογικούς, οικονομικούς και κοινωνικο-πολιτισμικούς παράγοντες οι οποίοι βρίσκονται σε άμεση σχέση με την πατριαρχία. Κατά την δεκαετία του 1970, η έννοια της πατριαρχίας χρησιμοποιήθηκε ευρέως για την ερμηνεία της καταπίεσης των γυναικών από τους άνδρες (Beechey: 1979, Walby: 1990).

Ωστόσο, η μη επιστημονική βάση των διακρίσεων είχε ήδη γίνει αντιληπτή το 1949 από τη φιλόσοφο Simone de Beauvoir, η οποία είχε διατυπώσει την περίφημη ρήση πως η γυναίκα «γίνεται, δε γεννιέται». Με αυτή της την διατύπωση θέλησε να ασκήσει κριτική στις κυρίαρχες θεωρίες της εποχής για την υποδεέστερη θέση των γυναικών. Μάλιστα, υποστήριζε πως δεν είναι βιολογικοί, ψυχολογικοί και οικονομικοί οι παράγοντες που διαμορφώνουν την γυναίκα αλλά είναι η στάση μιας ολόκληρης κοινωνίας απέναντι σε αυτή (Beauvoir: 1979).

Στα τέλη του προηγούμενου αιώνα, το 1999, η Judith Butler, βασισμένη εν μέρη στις θέσεις της Simone Beauvoir, διατύπωσε την άποψη πως οι ίδιες οι κατηγορίες του βιολογικού φύλου δεν είναι αθώες. Όπως συνεχίζει, είναι φορείς πολιτικής σημασίας και παράγοντες εξουσίας, αφού βάση αυτών θεμελιώνεται η υποχρεωτική ετεροσεξουαλικότητα. Επομένως, το κοινωνικό φύλο δεν δίνεται από τη φύση ούτε πρόκειται για ένα μη μεταβαλλόμενο κοινωνικό κατασκεύασμα. Παρομοιάζει το φύλο με ρήμα και όχι με ουσιαστικό καθώς το πρώτο επιτελείται διαρκώς από τα ίδια τα υποκείμενα μέσα από επαναλαμβανόμενες πράξεις, οι οποίες αντανακλούν έμφυλες νοηματοδοτήσεις.

Παρόμοιες παρατηρήσεις έχει κάνει και ο Connell (2002). Συγκεκριμένα υποστήριξε ότι η κατηγοριοποίηση των ατόμων σύμφωνα με την αναπαραγωγική λειτουργία, έχει ως

αποτέλεσμα τη δημιουργία αθέμιτων κοινωνικών σχέσεων, οι οποίες είναι πολυδιάστατες (συναισθηματικές, συμβολικές, οικονομικές κ.ά.). Επίσης, στη διαδικασία της διαμόρφωσης της έμφυλης ταυτότητας διαπλέκονται παράμετροι, όπως η κοινωνική τάξη και η φυλή (ή εθνότητα). Αυτές οι διακρίσεις δημιουργούν μία ανταγωνιστική κατάσταση όχι μόνο ανάμεσα στα δύο φύλα αλλά και στα άτομα του ίδιου φύλου. Ο ανταγωνισμός εντοπίζεται κυρίως στο ανδρικό φύλο καθώς ενισχύεται από την πρόσβασή του στην τυπική-υλική και συμβολική εξουσία (Connell: 1987). Βέβαια, η πολλαπλότητα των γυναικείων ταυτοτήτων είναι μεγάλη και εύκολα διακριτή καθώς κατά τις διεκδικήσεις του φεμινιστικού κινήματος γίνεται αντιληπτή είτε ως ευκαιρία «αποθυματοποίησης» των γυναικών (Baxter: 2002) είτε ως ένδειξη κατακερματισμού της «γυναικείας αδελφότητας» (Evans: 2004).

Επομένως, πρόκειται για την εξέταση του φύλου από κοινωνιολογική σκοπιά. Με άλλα λόγια καταγράφονται οι διαφορές ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες ο οποίες φυσικοποιούνται από τον πολιτισμό και τις κοινωνικές δομές. Έχουν διαμορφωθεί στερεότυπα που αποδίδουν και θεωρούν αποδεκτές «θηλυκές» ή «αντρικές» ιδιότητες στο καθένα από τα φύλα μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης. Πρόκειται, επομένως, για όλες τις ενέργειες που πραγματοποιεί ένα άτομο και το καθορίζουν ως άντρα και γυναίκα. Η πιο γνωστή από αυτές είναι η σεξουαλικότητα αλλά δεν είναι μονάχα αυτή (Money: 1995). Άλλες ιδιότητες αφορούν στο ντύσιμο, στον τρόπο ομιλίας, στην κίνηση του σώματος και φυσικά στο επάγγελμα. Έτσι, έχει παρατηρηθεί πως η κοινωνία προσφέρει μια σειρά από εντολές, κοινωνικούς κανόνες και τρόπους συμπεριφοράς κατάλληλα για το ένα ή το άλλο φύλο, που αφομοιώνονται από το παιδί έτσι ώστε να ανήκει στο ένα ή στο άλλο πολιτισμικά καθορισμένο «κοινωνικό φύλο» (Connell: 1987).

Σε μία προσπάθεια καλύτερης διατύπωσης και κατανόησης των φυλετικών ταυτοτήτων, οι σύγχρονες κοινωνιολογικές αναφορές χρησιμοποιούν τους όρους «ανδρικές ταυτότητες» [masculinities] και «γυναικείες ταυτότητες» [femininities], για τους άνδρες και τις γυναίκες αντίστοιχα, στον πληθυντικό αριθμό προκειμένου να αναπαραστήσουν την ποικιλία και την συνθετότητα αυτών των ταυτοτήτων. Το μόνο σίγουρο είναι πως, αν και η μονοδιάστατη διαφοροποίηση ανάμεσα σε άνδρες/γυναίκες είναι εξαιρετικά απλοϊκή, αποτυπώνει έως και σήμερα μια σαφή εικόνα ανισότητας σε βάρος της κοινωνικής κατηγορίας των γυναικών. Μπορεί να γίνονται διαρκείς αγώνες για την ισότητα των δύο φύλων, ωστόσο εξακολουθεί να υπάρχει έμφυλη διάκριση σε όλους σχεδόν τους κοινωνικούς τομείς όπως εκπαίδευση, οικονομία, πολιτική εξουσία, εργασία κλπ. Αυτό έχει ως άμεσο αποτέλεσμα οι «γυναίκες» και το «γυναικείο» να αποκλείονται ή να περιθωριοποιούνται από ουσιαστικούς τομείς της κοινωνικής ζωής (Bourdieu: 2007).

Επισημαίνουμε ότι, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, οι κατηγορίες «γυναίκες» και «άνδρες», ως έννοιες που προσδιορίζουν τις δύο κυρίαρχες ετεροσεξουαλικές ταυτότητες του

φύλου, χρησιμοποιούνται ως παράγωγα κοινωνικού και όχι βιολογικού προσδιορισμού. Με πιο απλά λόγια, η έμφυλη ταυτότητα, παρά το γεγονός πως μπορεί να κατασκευάζεται και ταυτόχρονα να βιώνεται ως βιολογικά προσδιορισμένη, λαμβάνεται ως κοινωνικά προσδιορισμένη και επιβαλλόμενη. Επιπλέον, λαμβάνουμε ως δεδομένο πως το κοινωνικό φύλο βρίσκεται σε άμεση σχέση με άλλου είδους ανισότητες, όπως είναι η οικονομική τάξη και η κοινωνική θέση καθώς επίσης και οι σχέσεις επιβολής ανάμεσα στα δύο φύλα.

2.2 Ταυτότητες Φύλου

Στην προηγούμενη ενότητα έγινε συχνή αναφορά στην έννοια της έμφυλης ταυτότητας ή της ταυτότητας φύλου. Αρχικά ο όρος *ταυτότητα φύλου* ορίζεται ως η αντίληψη που έχει δημιουργήσει ένα άτομο για το φύλο του (Morrow & Messinger: 2006). Η ταυτότητα αυτή διαμορφώνεται με βάση τα χαρακτηριστικά που η κοινωνία αποδίδει σε κάθε φύλο και επιβεβαιώνεται μέσα από την αλληλεπίδραση του ατόμου με τα υπόλοιπα μέλη της κοινότητας. Στις περισσότερες κοινωνίες, όπως και στην ελληνική, ο διαχωρισμός συντελείται ανάμεσα στις έμφυλες συμπεριφορές των ανδρών και των γυναικών. Αυτό το δίπολο, που ακολουθείται από το σύνολο της κοινωνίας, επιβάλλει συμμόρφωση των μελών της στις στερεοτυπικές αντιλήψεις αναφορικά με την αρρενωπότητα και την θηλυκότητα σε όλες τις υποστάσεις του φύλου, δηλαδή το βιολογικό φύλο, την ταυτότητα φύλου και την έκφραση φύλου (Eller: 2015).

Το κοινωνικό φύλο, όπως υποστηρίζει ο Connell, παρόλο που βιώνεται στην καθημερινότητα ως κάτι σταθερό θεωρεί ότι είναι μια κοινωνικό-πολιτισμική κατασκευή. Οι έμφυλες ταυτότητες εγκαθιδρύονται κοινωνικά όχι με παθητικό τρόπο, αλλά αναδύονται μέσα από καθημερινές συγκρούσεις με την ενεργό θέση που διεκδικούμε στην έμφυλη τάξη. Θεωρεί ότι η κοινωνικές ταυτότητες δημιουργούνται ιστορικά ως μια μεταβαλλόμενη δομή κοινωνικών σχέσεων, δηλαδή ότι το φύλο γίνεται δεν προϋπάρχει (Δήμητρα Κογκίδου - Φώτης Πολίτης: 2006). Η έννοια του κοινωνικού φύλου, λοιπόν, νοηματοδοτεί τον κοινωνικό προσανατολισμό του και η ταυτότητά του διαμορφώνεται μέσα από μια σύνθετη διεργασία που ξεπερνά τα βιολογικά χαρακτηριστικά του.

Η έννοια της ταυτότητας του φύλου διαμορφώνεται και εδραιώνεται πολύ νωρίς ηλικιακά, όπως έχει διαπιστωθεί, μέσα από την κοινωνικοποίηση του παιδιού, στο πλαίσιο της οικογένειας, του σχολείου και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος. Τα παιδιά από την ηλικία περίπου των 2 ετών φαίνεται να έχουν κάποιες συγκεκριμένες γνώσεις για το φύλο τους. Αρχικά αναγνωρίζουν τα δύο φύλα, εντάσσουν τον εαυτό τους ανάλογα, αλλά βασίζονται στα εξωτερικά και κοινωνικά προσδιορισμένα διαφορετικά χαρακτηριστικά των φύλων. Στην ηλικία των 4 έως 6 ετών, ανάλογα με την γνωστική και νοητική τους ωρίμανση, κατακτούν την έννοια της σταθερότητας του φύλου. Ωστόσο, οι τρόποι συμπεριφοράς, που τα παιδιά αποδίδουν στα

φύλα και τα ίδια υιοθετούν, εξαρτώνται από εξωτερικές κοινωνικές συνθήκες και επηρεάζονται άμεσα από τις αντιλήψεις της οικογένειας. Στο τέλος της νηπιακής ηλικίας, λοιπόν, τα παιδιά αρχίζουν να έχουν μια σχετική επίγνωση του ρόλου του φύλου τους, σχετική κατανόηση των αντιλήψεων που επικρατούν για το κάθε φύλο και κατόπιν αποκτούν την αίσθηση του φύλου ως στοιχείο της ταυτότητάς τους. Μάλιστα, έρευνες έχουν δείξει, ότι τα παιδιά από οικογένειες χαμηλότερου κοινωνικό-οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου έχουν συχνότερα στερεότυπες και παραδοσιακές αντιλήψεις για τα φύλα και η συμπεριφορά τους συμφωνεί απόλυτα με τα παραδοσιακά στερεότυπα φύλων. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε, ότι η ικανότητα των παιδιών να αποδίδουν σωστά στον εαυτό τους και τους άλλους τη φυλετική τους ταυτότητα, αρκεί ώστε να μιμούνται και να οικειοποιούνται τα αντίστοιχα για το φύλο τους στερεότυπα, χωρίς ακόμη να έχουν κατανοήσει πραγματικά και αποφασίσει για τη δική τους. Η περίοδος της νηπιακής ηλικίας είναι αποφασιστικής σημασίας, δεδομένου ότι αυτήν την περίοδο τα παιδιά οριοθετούν, διαμορφώνουν και εσωτερικεύουν το ρόλο του φύλου τους (Μαραγκουδάκη: 2000).

Θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε ότι η έννοια της ταυτότητας του κοινωνικού φύλου αποτελεί πολυδιάστατη κατασκευή που αντανakλά διαφορετικούς ρόλους, ευθύνες, περιορισμούς και εμπειρίες λαμβάνοντας υπόψη και το βιολογικό φύλο. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ταυτότητα του φύλου διαμορφώνεται και συγκροτείται κοινωνικά και πολιτισμικά στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης του ατόμου κυρίως με την οικογένεια και το σχολείο, αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Πιο συγκεκριμένα, τα μέλη της οικογένειας παροτρύνουν τα παιδιά να αναπτύξουν γνώρισμα της προσωπικότητάς τους που είναι συμβατά με το κοινωνικά αποδεκτό φύλο τους και ασκούν επιρροή ως προς τη διαμόρφωση των αντιλήψεων σχετικά με τους ρόλους των φύλων. Από την άλλη πλευρά, η εκπαίδευση, σε όλες τις βαθμίδες της, ξεκινώντας από τη νηπιακή ηλικία που χαρακτηρίζεται καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου, και καταλήγοντας στην ανώτατη βαθμίδα, αναπαράγει έμφυλες στερεοτυπικές παραδοχές και αντιλήψεις που έχουν προεκτάσεις ευρύτερα στην κοινωνική ζωή των ατόμων και ειδικότερα στις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές τους.

Κεφάλαιο 3^ο: Κοινωνικό φύλο και Επιλογή Σπουδών

3.1 Κοινωνιολογικές Θεωρίες για την Επιλογή Σπουδών

Η επιλογή σπουδών αποτελεί μία σύνθετη διαδικασία που προκύπτει από τον συνδυολογισμό διαφόρων παραγόντων. Τους παράγοντες αυτούς εξετάζει η επιστήμη της κοινωνιολογίας. Έτσι προκύπτουν ορισμένες κοινωνιολογικές θεωρίες που ορίζουν την έννοια της εκπαιδευτικής επιλογής και ερμηνεύουν την επιλογή σπουδών.

3.1.1 Η έννοια της επιλογής

Θεωρητικά η επιλογή σπουδών είναι μία προσωπική ενέργεια η οποία πραγματοποιείται με βάση την ελεύθερη βούληση των ατόμων. Έτσι, τα άτομα επιλέγουν τον τομέα, τη διάρκεια και το είδος των σπουδών τους με βάση τις επιθυμίες, τους σκοπούς και τα προσωπικά τους οφέλη, υλικά και συμβολικά. Επομένως, από αυτή τη σκοπιά, τα άτομα είναι ελεύθερα, μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, να ακολουθήσουν τις δικές τους επιλογές. Ωστόσο, όλο αυτό αποπνέει ένα πνεύμα ρομαντισμού και απομακρύνεται σημαντικά από την πραγματικότητα.

Μπορεί τα άτομα να είναι εκείνα που επιδέχονται τα οφέλη ή χρεώνονται τις αρνητικές συνέπειες των ενεργειών τους, όμως αυτές δεν είναι πάντοτε προσωπική τους επιλογή. Αυτό βέβαια γεννά μία οξύμωρη κατάσταση καθώς χρησιμοποιείται ο όρος επιλογή για κάτι που στην πραγματικότητα επιβάλλεται. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο, αν και ο όρος χρησιμοποιείται ευρέως στο πεδίο της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, δεν γίνεται πάντοτε αποδεκτός και εγείρει αντιρρήσεις.

Με βάση όσα αναφέρθηκαν παραπάνω γίνεται αντιληπτό πως υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις. Οι επιστήμονες μπορούν να εξετάσουν τις εκπαιδευτικές επιλογές και συγκεκριμένα τις επιλογές σπουδών στην Ανώτατη Εκπαίδευση με αφετηρία διαφορετικές θεωρητικές θέσεις. Έτσι υπάρχουν δύο κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις στην εξέταση των εκπαιδευτικών επιλογών. Η μία είναι η θεωρία της ορθολογικής επιλογής και η άλλη η θεωρία της πολιτισμικής αναπαραγωγής. Ας τις εξετάσουμε εκτενέστερα:

3.1.2 Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής στην εκπαίδευση

Βασική προϋπόθεση για την θεωρητική αυτή προσέγγιση είναι η αποδοχή της έννοιας επιλογής, καθώς το ελεύθερο άτομο είναι αυτό που μπορεί να διενεργεί κατά βούληση και να

αποφασίζει για τις επιλογές του. Επομένως, το άτομο έχει μία σειρά δυνατοτήτων από τις οποίες επιλέγει, μέσω μιας ορθολογικής διαδικασίας εκτίμησης, αυτή που επιθυμεί και κρίνει πως είναι ωφέλιμη για εκείνο. Η παραπάνω διατύπωση αναφορικά με τον όρο επιλογή αποτελεί τη βάση της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής ή αλλιώς θεωρίας της δράσης (Rational Choice/Action Theory). Η θεωρία αυτή αναπτύχθηκε και στηρίχθηκε, κυρίως, από τρεις μεγάλους κοινωνιολόγους οι οποίοι αφιέρωσαν μεγάλο τμήμα του έργου τους στην θεωρία της ορθολογικής επιλογής. Αυτοί είναι ο Raymond Boudon και οι Richard Breen και John H. Goldthorpe.

Είναι κατανοητό πως στην θεωρητική αυτή προσέγγιση, όπως συμβαίνει τις περισσότερες φορές, υπάρχει μία τάση κατακερματισμού, η οποία έχει οδηγήσει σε ορισμένες παραλλαγές. Οι ομοιότητές τους μας επιτρέπουν να τις εντάξουμε σε μία «οικογένεια» θεωριών που ασπάζονται κοινές θεωρητικές αρχές, αλλά διαφοροποιούνται σαφώς μεταξύ τους σε ορισμένα ζητήματα. Έτσι όλες αυτές οι θεωρήσεις έχουν βασιστεί στο Συμπεριφορικό Κίνημα (Behavioural movement) το οποίο άνθιζε την ίδια εποχή στο χώρο των Κοινωνικών Επιστημών (Hechter και Kanazawa: 1997).

Βασικό ερώτημα της θεώρησης αυτής είναι το εξής: «Γιατί τα άτομα συμπεριφέρονται και πράττουν με ένα ορισμένο τρόπο;». Αυτό το ερώτημα είναι που την διαφοροποιεί από τον συμπεριφορισμό, καθώς εισάγει το αξίωμα της σχέσης κόστους-οφέλους² (cost-benefit analysis). Από όλα αυτά μπορούμε να συμπεράνουμε πως η «ορθολογική επιλογή», ανεξάρτητα από τις διαφοροποιήσεις των επιμέρους θεωρήσεων, θεμελιώνεται στις παρακάτω αρχές: α) Το δρων υποκείμενο πραγματοποιεί τις ενέργειές του με γνώμονα τη λογική, β) Οι λόγοι που οδήγησαν σε μία συγκεκριμένη επιλογή εξηγούνται πάντοτε με την λογική. Ανάμεσα στα λογικά δεδομένα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι σκοποί του υποκειμένου, καθώς επίσης και η πληροφοριακή του βάση, γ) Οι επιλογές ατόμων ή/και ομάδων ως ένα μεγάλο βαθμό σχετίζονται άμεσα με την μεταξύ τους αλληλεπίδραση.

Δεν είναι, όμως, μόνο αυτά τα κοινά τους χαρακτηριστικά. Σε πολλά σημεία η μεθοδολογία που ακολουθούν είναι παρόμοια. Κατά τους Hechter και Kanazawa (1997), θεωρείται δεδομένη η έννοια του «κοινωνικού πλαισίου» (social context). Με αφετηρία αυτό παράγονται μοντέλα «ατομικής δράσης» (individual action) με σκοπό την ερμηνεία των διάφορων κοινωνικών «προϊόντων». Με άλλα λόγια, παράγονται ορισμένα πρότυπα μοντέλα που έχουν ως στόχο την ερμηνεία της ατομικής συμπεριφοράς, η οποία προκύπτει από τις ανάλογες κοινωνικές διεργασίες. Έτσι το άτομο ανυψώνεται σε κεντρικό αντικείμενο μελέτης και στο επίκεντρο αυτού τοποθετούνται οι διαδικασίες μέσω των οποίων το άτομο επιλέγει,

² Ο ωφελισμός λειτουργεί ενισχυτικά προς το άτομο καθώς αμβλύνει τις ανθρώπινες αδυναμίες και περιβάλλει την κοινωνική και πολιτική του δράση με λογική.

αποφασίζει και δρα. Αντίθετα οι κοινωνικοί θεσμοί λαμβάνουν τη θέση του πεδίου δράσης στο οποίο επικρατούν σχέσεις κόστους -οφέλους.

Ο Boudon (2003) υποστηρίζει ότι ο κύκλος της Βιέννης έπαιξε καθοριστικό ρόλο για τη δημιουργία της θεωρίας της ορθολογικής επιλογής, καθώς οι φιλοσοφικές συζητήσεις οι οποίες πραγματοποιήθηκαν σε αυτόν είχαν ως κοινή τους βάση την αναζήτηση της επιστημονικής αλήθειας. Είναι γνωστό άλλωστε, πως από τον κύκλο της Βιέννης προέκυψε το διάσημο φιλοσοφικό δόγμα του λογικού θετικισμού το οποίο είχε ως βασική αρχή την απόρριψη οποιασδήποτε έννοιας έκρινε ως μη επιστημονική, δηλαδή οποιασδήποτε έννοιας που δε βασιζόταν στην περιγραφή και την εμπειρική επαλήθευση. Οι θέσεις αυτές έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για τις κοινωνικές επιστήμες. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα για να κατανοήσουμε τον βαθμό που συνετέλεσε ο κύκλος της Βιέννης στη διαμόρφωση των κοινωνιολογικών επιστημών είναι η αποφυγή ορισμένων όρων όπως αυτός των «μαύρων κουτιών», ο οποίος χρησιμοποιούνταν διαρκώς από τους κλάδους της ψυχολογίας, της βιολογίας και του πολιτισμού. Έτσι έννοιες που ήταν δύσκολο να διερευνηθούν ή προκαλούσαν προβλήματα ως προς τον ακριβή προσδιορισμό τους εξοβελίζονταν. Επομένως, κρίνεται δεδομένο ότι αποδεκτά γίνονται μονάχα τα φαινόμενα τα οποία μπορούν να γίνουν αντιληπτά από τη δράση των ατόμων και να ερμηνευθούν επαρκώς από αυτό, σε αντίθετη περίπτωση είναι αδύνατη η κατανόησή τους.

Μία ακόμα έννοια που βρίσκεται σε άμεση συσχέτιση με τη θεωρία της ορθολογικής επιλογής είναι αυτή του μεθοδολογικού ατομικισμού. Αυτή η έννοια, της οποίας βασικός θεμελιωτής είναι ο κοινωνιολόγος Max Weber, προέβαλε την ατομική δράση ως κριτήριο για την εξέταση των κοινωνικών φαινομένων στο ευρύτερο πλαίσιο των Κοινωνικών Επιστημών. Ο μεθοδολογικός ατομικισμός αντιτίθεται πλήρως στις αρχές του ιστορικού υλισμού ο οποίος θέτει ως βασική προτεραιότητα στην κατανόηση της κοινωνικής δομής με βάση την έννοια του συλλογικού υποκειμένου, της κοινωνικής τάξης και της πάλης των τάξεων. Σύμφωνα με τον Max Weber, η κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων, μπορεί να επιτευχθεί μονάχα μέσω της μελέτης της ατομικής συμπεριφοράς και συνείδησης, δηλαδή της εξέτασης των κινήτρων και των επιλογών των ατόμων. Αυτό φαίνεται λογικό αν αναλογιστεί κανείς πως θεμέλιο της κοινωνικής δράσης είναι το ίδιο το άτομο. Βέβαια οι κοινωνιολόγοι που εντάσσονται σε αυτή τη σχολή δεν αρνούνται την ύπαρξη των κοινωνικών δομών αλλά κρίνουν σημαντικότερη την έννοια της ατομικής συνείδησης προτάσσοντας τις ατομικές δυνατότητες και τις ελεύθερες επιλογές δράσης. Αναφορικά με τις κοινωνικές ομάδες, θεωρούν πως αυτές δημιουργούνται μεταξύ ατόμων τα οποία είναι ίδιων δυνατοτήτων ή παρόμοιων και τα οποία έχουν κοινούς σκοπούς και συμφέροντα (Γεωργούλας: 2008).

Επιπλέον, ο Weber ασπάστηκε τις έννοιες των αξιών και των ιδεών των ατόμων και υποστήριξε ότι η δράση τους επηρεάζεται από αυτές. Όμοιες θέσεις φαίνεται να έχουν και οι

Hechter και Kanazawa (1997). Βέβαια ορισμένες παραλλαγές αυτών των θεωρήσεων έχουν ως στόχο την συνδυαστική εξέταση ορισμένων θεμελιωδών εννοιών. Δηλαδή, λαμβάνουν ως δεδομένη τη σχέση ανάμεσα στις αξίες και τις ιδέες και την ορθολογική δράση του ατόμου.

Στο σημείο αυτό, μας απασχολεί πώς η ορθολογική επιλογή συνδέεται με τις εκπαιδευτικές επιλογές των ατόμων. Δηλαδή με ποιον τρόπο οι επιλογές σπουδών, από τη Δευτεροβάθμια κιάλας εκπαίδευση αλλά και κατά την είσοδο των ατόμων στο Πανεπιστήμιο, σχετίζονται με την ορθή λογική και την ελεύθερη βούληση. Να σημειωθεί πως οι επιλογές σπουδών δεν περιορίζονται μονάχα στο κλάδο, δηλαδή αν θα ανήκουν στον θεωρητικό ή τον θετικό/τεχνολογικό τομέα όπως αυτά διαχωρίζονται, αλλά εκτείνεται και σε άλλα ζητήματα όπως ο τόπος σπουδών, το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, το ακριβές αντικείμενο των σπουδών. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με αυτή την κοινωνιολογική θεώρηση τα άτομα δεν μπορεί παρά να επιλέγουν συνειδητά και ενεργά τον τομέα σπουδών και τα κίνητρά τους να είναι ξεκάθαρα και να βασίζονται τόσο σε λογικές αποφάσεις όσο και στα ατομικά συμφέροντα. Βέβαια για άλλη μία φορά πρέπει να επαναλάβουμε πως το γεγονός ότι η θεώρηση αυτή εστιάζει στο άτομο δεν σημαίνει πως παραβλέπει πλήρως άλλους παράγοντες όπως η κοινωνική και οικονομική θέση των ατόμων. Αντίθετα, η κοινωνιολογική αυτή θεωρία εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο άτομα από διαφορετικές κοινωνικές θέσεις κρίνουν και υπολογίζουν τις δυνατότητές τους, θέτουν προτεραιότητες και στόχους και κατά αυτό τον τρόπο βάζουν προτεραιότητες και καταλήγουν στις τελικές τους επιλογές και στη συνέχεια τοποθετούνται σε αντίστοιχες κοινωνικές θέσεις.

Όλα όσα έχουν αναφερθεί μέχρις εδώ συνεπάγονται την απόρριψη της κοινωνιολογικής μακρο- ανάλυσης, δηλαδή δεν λαμβάνουν υπόψη διαφοροποιήσεις στον εκπαιδευτικό τομέα που σχετίζονται με την κοινωνική τάξη, το φύλο, την ηλικία, τα εισοδηματικά κριτήρια κλπ.. Αντίθετα η βαρύτητα δίνεται στο μικροεπίπεδο, δηλαδή όχι στις κοινωνικές ομάδες αλλά στα συγκεκριμένα μεμονωμένα άτομα. Οι εκπαιδευτικές επιλογές κρίνονται ως καθαρές επιλογές των ίδιων των ατόμων και απορρίπτεται απολύτως η άποψη ότι αποτελούν απόρροια κοινωνικών ομάδων, με κοινά συμφέροντα που παράγουν τις διαφοροποιήσεις οι οποίες παρατηρούνται σε μακρο-επίπεδο (Breen & Goldthorpe: 1997).

Ο Boudon (1974) έθιξε ένα φλέγον κοινωνικό ζήτημα, αυτό των κοινωνικών ανισοτήτων. Είναι απορίας άξιο πώς είναι δυνατόν να αυξάνονται οι κοινωνικές ανισότητες τη στιγμή που όλο και περισσότερα άτομα χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων εισέρχονται στην Εκπαίδευση. Για το ζήτημα αυτό ανέπτυξε μία θεωρία σύμφωνα με την οποία η κοινωνική διαστρωμάτωση επηρεάζει κατά δύο τρόπους την εκπαιδευτική πορεία των ατόμων. Οι πρωτογενείς συνέπειες αφορούν κυρίως τις ακαδημαϊκές επιδόσεις, οι οποίες μάλιστα διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με την κοινωνική προέλευση των εκπαιδευομένων. Αυτό

σημαίνει πως ανάλογα με την κοινωνική θέση της οικογένειας, το παιδί αποκτά διαφορετική συνείδηση για τις ικανότητές του και για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αποδίδει στο σχολικό περιβάλλον. Βέβαια, είναι κατανοητό πως η ακαδημαϊκή επίδοση δεν μπορεί να θεωρηθεί ως μοναδικό και επαρκές κριτήριο για την περιγραφή και ερμηνεία ενός τόσο σύνθετου κοινωνικού φαινομένου όπως αυτό των κοινωνικών ανισοτήτων. Για το λόγο αυτό έρχονται συμπληρωματικά οι δευτερογενείς συνέπειες της κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Σύμφωνα με αυτές άτομα διαφορετικών κοινωνικών θέσεων προχωρούν σε διαφορετικές επιλογές σε κρίσιμα και μεταβατικά στάδια της εκπαιδευτικής και επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας. Οι επιλογές αυτές δεν είναι προκαθορισμένες. Ωστόσο σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να χαρακτηριστούν τυχαίες και ασήμαντες. Οι επιλογές αυτές δεν αφορούν μονάχα σε ποια κατεύθυνση ή σε ποιο επίπεδο σπουδών θα φτάσουν αλλά και σε πιο απλά ζητήματα που αφορούν σε κάθε είδους επιλογή και δυνατότητα.

Στο ευρύτερο πλαίσιο των κοινωνικών ανισοτήτων μπορεί να συμπεριληφθεί και το ζήτημα των γυναικών στην εκπαίδευση. Ας μην ξεχνάμε πως μέχρι πρόσφατα οι γυναίκες ήταν παραγκωνισμένες από τις εκπαιδευτικές βαθμίδες καθώς η εκπαίδευση ήταν ένα καθαρά αντρικό προνόμιο. Μάλιστα η ένταξη περισσότερων κοινωνικών τάξεων στην εκπαίδευση ήταν πολύ μικρότερη από την αλλαγή που σημειώθηκε από την ραγδαία αύξηση της συμμετοχής των γυναικών σε αυτή. Επιπλέον, τα ποσοστά φοίτησης των δύο φύλων στην εκπαίδευση έχουν εξισωθεί πλήρως (Breen & Goldthorpe: 1997) (Μαραγκουδάκη: 2003).

Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για μία θεωρητική επιστήμη χρειάστηκε να κατασκευαστεί ένα μαθηματικό μοντέλο προκειμένου να εξεταστεί αυτή η μεγάλη ποσοτική μεταβολή. Το μοντέλο αυτό εξετάζει τις σχέσεις κόστους-οφέλους. Σκοπός του είναι να εξετάσει κατά πόσο τα άτομα συνειδητοποιούν ότι μέσω ορθολογικών γνωστικών διαδικασιών είναι σε θέση να αντιληφθούν τις συνέπειες που θα έχει η εκπαίδευση στην ποιότητα ζωής τους και στη μετέπειτα πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας. Για το μοντέλο αυτό η επιλογή ή μη ενός ατόμου να ακολουθήσει περαιτέρω σπουδές στην εκπαίδευση εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο λήψης αποφάσεων ανάμεσα στο πλήθος των δυνατοτήτων που του δίνονται με βασικότερο κριτήριο τα οικονομικά οφέλη και τα ενδεχόμενα εμπόδια που εκτιμάται ότι θα αντιμετωπίσει. Καθοριστικός βέβαια παράγοντας είναι και ο βαθμός πιθανότητας να επιτύχουν τον τελικό τους στόχο. Έτσι, η όλη διαδικασία βασίζεται, ανεξαρτήτως από την κοινωνική τάξη και το φύλο, στις ατομικές επιλογές και στις μεταξύ τους διαφορές σε πόρους και εμπόδια και όχι σε κάποιες «πολιτισμικές» ή «κανονιστικές» ταξικές ή φυλετικές διαφορές.

Οι υποστηρικτές της συγκεκριμένης προσέγγισης ισχυρίζονται ότι αποτελεί την καλύτερη θεωρία για την ανάλυση και την εξήγηση των κοινωνικών ανισοτήτων τόσο στην

εκπαίδευση όσο και στην εργασία. Τα άτομα είναι σε θέση, με βάση τις λογικές τους δεξιότητες, να ζυγιάσουν τις δυνατότητες που έχουν και να επιλέξουν ανάμεσα στις εναλλακτικές δυνατότητες τις οποίες διαθέτουν. Αυτή η διαδικασία συντελείται επαναλαμβανόμενα σε διάφορα μεταβατικά στάδια της εκπαιδευτικής τους σταδιοδρομίας και βοηθάει στην επιλογή της πιο αποτελεσματικής και συμφέρουσας λύσης σε ατομικό επίπεδο.

Όλα αυτά, ωστόσο, φαίνονται να κινούνται σε μία θεωρητική σφαίρα. Οι ταξικές ανισότητες είναι τόσο έντονες που δημιουργούν το ερώτημα ποια είναι εκείνα τα άτομα που έχουν δυνατότητα επιλογής στην εκπαίδευση και μάλιστα μεταξύ διαφόρων εναλλακτικών (Hatcher: 1998). Το μοντέλο που περιγράφεται παραπάνω αρμόζει και έχει μεγάλα ποσοστά επιτυχίας για την μεσαία κοινωνική τάξη. Αλλά αφήνει έξω από την ανάλυσή του τις δυνατότητες επιλογής που έχουν τα άτομα από μη προνομιούχες, κοινωνικές τάξεις αναφορικά με την εκπαίδευση. Μελέτες έχουν δείξει πως άτομα προερχόμενα από την εργατική τάξη δεν ανταποκρίνονται στο μοντέλο υπολογισμού κόστους – οφέλους, όπως προτείνεται από την θεωρία της ορθολογικής επιλογής. Η εξήγηση που δίνεται για αυτό το φαινόμενο είναι πολύ απλή. Δεν υπάρχουν για τα άτομα αυτά οι δυνατότητες - ευκαιρίες στον ίδιο βαθμό, που υπάρχουν για τα άτομα της μεσαίας τάξης.

Η κοινωνιολογική αυτή θεώρηση αντιμετωπίζει ένα ακόμη πρόβλημα στη βάση της. Η χρήση της έννοιας της επιλογής είναι από μόνη της προβληματική καθώς δεν έχει αποσαφηνιστεί πλήρως ο ρόλος και η σημασία της στο πλαίσιο των κοινωνικών οριοθετήσεων στις επιλογές των ατόμων. Ο λόγος ύπαρξης αυτού του προβλήματος είναι το γεγονός πως η έννοια της επιλογής μπορεί να χρησιμοποιηθεί μονάχα για το άτομο το οποίο είναι σε θέση να αποφασίσει για τον εαυτό του με βάση ατομικά κριτήρια και μέσα από διαδικασίες ατομικής ορθολογικής κρίσης. Επομένως, αμέσως γίνεται αντιληπτή η αδυναμία αυτού του μοντέλου. Οι επιλογές υφίστανται μονάχα ως προϊόν των ορθολογικών γνωστικών διαδικασιών. Έτσι όμως αγνοείται το γεγονός πως αυτές μπορεί να είναι αποτέλεσμα κοινωνικά διαμορφωμένων γνωστικών διαδικασιών. Εξάλλου, όπως σημειώνει ο Aspers (2000), η θεωρία της ορθολογικής επιλογής δεν εξετάζει τα αποτελέσματά των επιλογών, αλλά συνήθως, μόνο τις επιλογές των ατόμων, ενώ δεν δίνει καμία βαρύτητα στις προτιμήσεις καθώς και στη γνώση των ατόμων για τις διαθέσιμες επιλογές.

Ο Pierre Bourdieu, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, εξετάζει τις επιλογές από μία άλλη σκοπιά. Επικεντρώνει την μελέτη του για τις εκπαιδευτικές επιλογές στις επιρροές της κοινωνίας και των κοινωνικών δομών στις γνωστικές διαδικασίες και στις επιλογές των υποκειμένων.

3.1.3 Η θεωρία της πολιτισμικής αναπαραγωγής του Bourdieu για την εκπαίδευση

Η θεωρία της πολιτισμικής αναπαραγωγής του Bourdieu αναφέρεται στην εκπαίδευση ως ένα τρόπο αναπαραγωγής αυθαίρετης συμβολικής εξουσίας και διάφορων κοινωνικών σχέσεων κυριαρχίας. Ο φιλόσοφος και κοινωνιολόγος Bourdieu έθεσε ως στόχο να ξεπεράσει τις βασικές εννοιολογικές διχοτομίες, όπως μικρο/μάκρο, υλικό/συμβολικό, εμπειρικό/θεωρητικό, υποκειμενικό/αντικειμενικό, δημόσιο/ιδιωτικό, δομή/δρων υποκείμενο. Στην ουσία, προσπάθησε να δώσει απάντηση σε ένα σημαντικό δίλλημα: κοινωνία ή άτομο, αποφεύγοντας να δώσει βάση σε κάποιον από τους δύο όρους. Οδηγήθηκε, λοιπόν, σε ένα θεωρητικό δίλημμα: δομισμός ή ατομικισμός, ενώνοντας το δομικό με το ατομικό και την κοινωνιολογία με την ανθρωπολογία σε μια συνεκτική θεωρία, τη λεγόμενη «θεωρία της πρακτικής» με εισαγωγή νέων εννοιών, όπως το έθος ή η έξη (*habitus*), το κοινωνικό πεδίο, το πολιτισμικό κεφάλαιο κ.α. Στην συνέχεια, θα αναφερθούμε συνοπτικά στο περιεχόμενο των βασικότερων εννοιών που εισήγαγε ο Bourdieu.

Ο Bourdieu στη θεωρία του υποστηρίζει ότι η δράση των υποκειμένων δεν ακολουθεί τις επιταγές των κοινωνικών δομών, παρά το γεγονός ότι η δράση και οι δυνατότητες των υποκειμένων οριοθετούνται από την κοινωνική θέση τους. Έρχεται σε αντίθεση με τη θεωρία της ορθολογικής δράσης, σύμφωνα με την οποία οι υποστηρικτές της αποδέχονται ότι τα κοινωνικά φαινόμενα ανάγονται στην ατομική δράση. Θεωρεί ότι οι προσδοκίες των υποκειμένων διαμορφώνονται με βάση τις αντικειμενικές και ιδιαίτερες συνθήκες στο πλαίσιο των οποίων αυτά δρουν (Jenkins: 2002). Οι συνθήκες αυτές διαφοροποιούνται για κάθε κοινωνική τάξη, με αποτέλεσμα τα υποκείμενα να παράγουν προδιαθέσεις, συμβατές με τις υπάρχουσες συνθήκες, οι οποίες βιώνονται ως αυτονόητες και φυσικές. Τις προδιαθέσεις αυτές ο Bourdieu τις ονομάζει *habitus*, δηλαδή ένα επίκτητο σύστημα παραγωγικών σχημάτων, που συνδέεται με την παραγωγή σκέψεων, αντιλήψεων και συμπεριφορών, στις οποίες έχουν τεθεί όρια και περιορισμοί εξ αρχής. Θεωρεί, λοιπόν, ότι το *habitus* αποτελεί προϊόν κεφαλαίου το οποίο παράγεται εξαιτίας συγκρούσεων και ανταγωνισμών μέσα στα διάφορα κοινωνικά πεδία. (Bourdieu: 1990).

Βασική έννοια στη θεωρία του Bourdieu αποτελεί η έννοια των *κοινωνικών πεδίων*. Ο προσδιορισμός τους δεν είναι εύκολος. Ωστόσο, θα μπορούσε κανείς να τα ορίσει ως ένα σύνολο πεδίων όπου το καθένα διατηρεί μία σχετική αυτονομία ενώ παράλληλα βρίσκεται σε άμεση αλληλεξάρτηση με τα υπόλοιπα συνθέτοντας ένα λειτουργικό σώμα. Το σημαντικό εδώ δεν είναι οι ομοιότητες αλλά οι διαφορές τους. Καθένα από τα πεδία ακολουθεί μοναδικά διακυβεύματα και σχέσεις εξουσίας μεταξύ των θέσεων που ανήκουν στο συγκεκριμένο πεδίο και τα άτομα επιτελούν έναν συγκεκριμένο ρόλο μέσα σε αυτό.

Συγκεκριμένα, η έννοια του κοινωνικού πεδίου θεωρείται ότι αποτελεί έναν κοινωνικό μικρόκοσμο, όπου τα μέλη έχουν αναπτύξει συγκεκριμένες και αντικειμενικές σχέσεις μεταξύ τους, οι οποίες ενέχουν κάποια μορφή εξουσίας. Μέσα στην έννοια του κοινωνικού πεδίου περιέχεται και αυτή της ισότητας και της ακριβοδικίας. Ωστόσο το κεφάλαιο και η εξουσία σε όλες τους τις μορφές (χρήμα, κοινωνικό κύρος, πολιτισμικό κεφάλαιο) κατανέμονται άνισα ανάμεσα στα διάφορα μέλη του κοινωνικού πεδίου. Έτσι δεν έχουν όλοι τις ίδιες δυνατότητες για πρόσβαση σε υλικά ή μη οφέλη (Νούτσος: 1995).

Σε αυτό το σημείο η έννοια του κοινωνικού πεδίου εμπλέκεται με το *habitus* καθώς οι σχέσεις εξουσίας μεταξύ των ατόμων ενός πεδίου δεν επηρεάζονται απλώς και μόνο εξωτερικά. Καθορίζουν τον τρόπο σκέψης και τον τρόπο δράσης των υποκειμένων σε σχέση πάντοτε με τις αντικειμενικές συνθήκες που χαρακτηρίζουν τη θέση τους στο συγκεκριμένο πεδίο. Σύμφωνα με τον Bourdieu, η θέση τους στο πεδίο, δηλαδή το κεφάλαιο δεν έχει τη μορφή του εξαναγκασμού, η οποία προκύπτει από την επιβολή εξωτερικών πιέσεων, που υπαγορεύει στα υποκείμενα το κοινωνικό περιβάλλον αναγκαστικά. Αντίθετα, πρόκειται για μία φυσική διαδικασία η οποία προκύπτει αυτόματα από το εσωτερικό του υποκειμένου και εκφράζει την ελεύθερη βούληση και δράση του με βάση τα δεδομένα τα οποία διαθέτει. Να σημειωθεί πως αυτή η αυτονόητη προδιάθεση του ατόμου έχει τη βάση της όχι μόνο στην προσωπική αλλά και στη συλλογική ιστορία της ομάδας στην οποία εντάσσεται (Bourdieu: 1984).

Σύμφωνα με τον Bourdieu, εκτός από την ύπαρξη του οικονομικού κεφαλαίου και του κοινωνικού πεδίου, δηλαδή των σχέσεων μεταξύ των μελών του πεδίου, αναγνωρίζει και το *πολιτισμικό κεφάλαιο*, το οποίο αποτελεί προϊόν εκπαίδευσης και αγωγής. Το πολιτισμικό κεφάλαιο, κατά τον Bourdieu, γίνεται αντιληπτό με τρεις μορφές. Η πρώτη μορφή σχετίζεται με τις προδιαθέσεις, τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις τάσεις, δηλαδή με αυτό που χαρακτηρίστηκε ως το *habitus* των υποκειμένων. Πρόκειται, επομένως, για εμπειρίες, γνώσεις, ιδέες και απόψεις που αποκτούνται κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου, στα πλαίσια της οικογένειας με βάση τις εμπειρίες τις οποίες έχει βιώσει π.χ. επισκέψεις σε μουσεία, παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων. Η δεύτερη μορφή έχει υλική υπόσταση. Βέβαια δεν αναφέρεται σε οικονομικά οφέλη αλλά στην επαφή του ατόμου με βιβλία ή έργα τέχνης, τα οποία είναι σε θέση να καλλιεργήσουν την πολιτισμική αντίληψή του. Τέλος, η τρίτη μορφή αφορά στους τίτλους σπουδών που έχουν αποκτηθεί και αποτελούν θεσμικά κατοχυρωμένα από το κράτος και αναγνωρίσιμη γνώση και δεξιότητες. Στην απόκτηση του πολιτισμικού κεφαλαίου σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η ταξική διαφοροποίηση. Με άλλα λόγια ανάλογα με την κοινωνική τάξη που ανήκει ένα άτομο θεωρείται ευκολότερο ή δυσκολότερο να λάβει πολιτισμική μόρφωση. Αυτό που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι τα «προσόντα» των μελών των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, δηλαδή οι στάσεις, οι αξίες, η αισθητική, καθώς αυτά μέσα

από την εκπαίδευση «επιβάλλονται» ως ανώτερα και αξιολογούνται υψηλότερα (Λάμνιαν: 2001).

Η θεωρία του Bourdieu αποτελεί μια από τις μακροκοινωνιολογικές δομικές θεωρητικές προσεγγίσεις για την ερμηνεία του ρόλου της εκπαίδευσης στις σύγχρονες κοινωνίες (Blackledge & Hunt: 2000, Λάμνιαν: 2001). Η κοινωνιολογική του έρευνα έχει ως στόχο να εξηγήσει και να περιγράψει με ποιον τρόπο οι ταξικές ανισότητες αναπαράγονται και νομιμοποιούνται μέσα από τους μηχανισμούς της κοινωνίας και της εκπαίδευσης. Δίνει έμφαση στην ανάδειξη και την εμπειρική θεμελίωση των διαδικασιών, μέσω των οποίων η εκπαίδευση παίζει καθοριστικό ρόλο στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων.

Ο Bourdieu σε συνεργασία με τον Passeron (1996), λόγω της ισχυρής τους πεποίθησης ότι πρέπει να συλλέξουν εμπειρικά δεδομένα για να θεμελιώσουν την θεωρητική τους τοποθέτηση, πραγματοποίησαν μία έρευνα συλλέγοντας πληροφορίες σχετικά με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά από τους μαθητικούς και φοιτητικούς πληθυσμούς της Γαλλίας. Στο πλαίσιο της έρευνάς τους, διαπιστώθηκε ότι σίγουρα η οικονομική κατάσταση της οικογένειας επηρεάζει σημαντικά τις αποφάσεις των μαθητών/τριών για την μετέπειτα εκπαιδευτική τους πορεία, καθώς έπαιξε καθοριστικό ρόλο στις επιδόσεις τους και άρα στις δυνατότητες που είχαν για είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σημαντικότερη, όμως, από την οικονομική παράμετρο ήταν αυτή του εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων. Όταν το δείγμα ήταν ομοιογενές, σε σχέση με την οικονομική κατάσταση, η πορεία εκπαίδευσης των μαθητών/τριών καθώς επίσης και ο βαθμός της ακαδημαϊκής επιτυχίας τους βρισκόταν σε άμεση συσχέτιση με το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων. Μέσα από αυτή την έρευνα γεννήθηκε και θεμελιώθηκε η έννοια του μορφωτικού ή πολιτισμικού κεφαλαίου κατά τη δεκαετία του 1960.

Η αναφορά σε όλους τους προηγούμενους παράγοντες των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών έγινε για να μπορεί να εξηγηθεί η έννοια της εκπαιδευτικής επιλογής. Ο Bourdieu δεν ήταν ο μόνος ο οποίος ασχολήθηκε με το ζήτημα της εκπαιδευτικής επιλογής σε σχέση με όλα τα παραπάνω κριτήρια. Μετέπειτα, αρκετοί μελετητές στηρίχθηκαν στο έργο του προκειμένου να δώσουν τις δικές τους εξηγήσεις και διαστάσεις στο ζήτημα των εκπαιδευτικών επιλογών. Για να εξεταστεί το ζήτημα της φυσικής επιλογής δεν αρκεί να διερευνηθεί το ζήτημα των εξετάσεων ή οποιασδήποτε άλλης επιλεκτικής πρακτικής του εκπαιδευτικού θεσμού. Η μελέτη πρέπει να επικεντρωθεί στο ίδιο το άτομο, τον/την μαθητή/τρια αναφορικά με τις επιλογές που πραγματοποιεί κατά την εκπαιδευτική του πορεία, υπό την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού ή του αποκλεισμού που έχει επιβάλει το ίδιο το άτομο στον εαυτό του, σχετικά με τις δυνατότητες συνέχισης των σπουδών και γενικότερα τις αντικειμενικές πιθανότητες επιτυχίας, οι οποίες συνδέονται στενά με την κοινωνική ομάδα που ανήκει, τις προδιαθέσεις και το κεφάλαιο (Bourdieu & Passeron, 1990).

3.2 Επιλογή σπουδών – Η έμφυλη διαφοροποίηση και οι κοινωνικοί προσδιορισμοί της

Η αντίθεση ανάμεσα στην θετική και την θεωρητική κατεύθυνση δεν είναι κάτι που προέκυψε πρόσφατα. Είναι μία αντίστιξη με μακρά ιστορία. Ο Wilhelm Dilthey³ πολέμησε τον επιστημονικό θετικισμό της εποχής του και προσπάθησε να αναδείξει την αξία των ανθρωπιστικών σπουδών. Ο δυϊσμός μεταξύ των δύο μεγάλων κατηγοριών των επιστημών πάντοτε ενίσχυε την αμφισβήτηση της επιστημονικής καθαρότητας των ανθρωπιστικών σπουδών με διάφορους τρόπους (Κύκλος της Βιέννης).

Η βασική τους αντίθεση είναι πως οι θετικές επιστήμες έχουν ως αντικείμενο μελέτης τον φυσικό κόσμο και στοχεύουν στην διευκόλυνση της ζωής του ανθρώπου ενώ οι ανθρωπιστικές – κοινωνικές επιστήμες ασχολούνται με τον ίδιο τον άνθρωπο και με τις διάφορες πτυχές αυτού. Στην πραγματικότητα, ακόμα και αυτός ο διαχωρισμός βασίζεται στις αντιλήψεις της κοινωνίας οι οποίες αναπαράγονται στην εκπαίδευση. Οι δύο κατευθύνσεις είναι αλληλοεξαρτώμενες καθώς η πρακτική εφαρμογή δεν έχει αξία δίχως την θεωρητική τεκμηρίωση και η θεωρητική γνώση δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί χωρίς την εμπειρική προσπάθεια. Η θετική κατεύθυνση βασίζεται σε θεωρίες προκειμένου να λύσει τις πρακτικές ασκήσεις, ενώ η θεωρητική περιέχει και αξιοποιεί την κριτική ικανότητα των μαθητών/τριών.

Οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί με σκοπό τη διερεύνηση της ως προς το φύλο κατανομής του φοιτητικού πληθυσμού στις κατευθύνσεις σπουδών, θετική / τεχνολογική και θεωρητική, έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι υπάρχει έμφυλη διαφοροποίηση. Το ποσοστό φοίτησης των γυναικών στην Ανώτατη εκπαίδευση είναι σαφώς μεγαλύτερο από το ποσοστό των αντρών⁴, ωστόσο, αν παρατηρήσουμε αναλυτικά, φαίνεται ότι οι γυναίκες υπερέχουν αριθμητικά στους κλάδους των Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, των Καλών Τεχνών, των Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Υγείας, ενώ, από την άλλη, οι άντρες στους κλάδους των Φυσικών Επιστημών, των Μαθηματικών, της Πληροφορικής και της Μηχανικής. Η εικόνα αυτή των «γυναικοκρατούμενων» και των «ανδροκρατούμενων» κλάδων σπουδών παρουσιάζεται στα αντίστοιχα Ελληνικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Φραγκουδάκη: 1985, Μαραγκουδάκη: 2003).

³ Dilthey Wilhelm, Η Γένεση της Ερμηνευτικής, Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια Δημήτρης Υφαντής, Αθήνα: Ροές, 2010.

⁴ Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ακαδ.έτος 2018-19 στα Ελληνικά Πανεπιστήμια φοιτούσαν 237.241 φοιτητές/τριες εκ των οποίων οι 132.245 είναι γυναίκες σε ποσοστό 55,74% και 104.996 είναι άντρες ποσοστό 44,26%, όπως παρουσιάζονται από τους Πίνακες της ΕΛΣΤΑΤ.

Οι επιλογές επιστημονικού πεδίου στην Ανώτατη Εκπαίδευση διαφοροποιούνται μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, όπως έχει ήδη επισημανθεί. Η έμφυλη αυτή διαφοροποίηση των επιλογών συνδέεται με κοινωνικούς παράγοντες που συμβάλλουν στον προσανατολισμό των μαθητών/τριών και επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές τους προτιμήσεις. Η επιλογή κλάδου σπουδών φαίνεται ότι είναι μία σύνθετη διαδικασία, η οποία σχετίζεται τόσο με το εσωτερικό όσο και με το εξωτερικό περιβάλλον του ατόμου (Μαραγκουδάκη: 2003).

Όπως παρατηρεί η Τρέσσου (1997), κοινωνικά στερεότυπα και πολιτισμικές προκαταλήψεις για το ρόλο του φύλου επηρεάζουν τα κορίτσια και τα αποθαρρύνουν από την ενασχόληση τους με τα μαθηματικά, τα οποία αποτελούν θεμελιώδες αντικείμενο στις θετικές επιστήμες. Συχνά τα μαθηματικά παρουσιάζονται ως «χάρισμα» που απαιτεί ιδιαίτερες ικανότητες, τις οποίες θεωρείται ότι δε διαθέτουν τα κορίτσια. Επικρατεί η παραδοχή, ότι οι θεωρητικές σπουδές οδηγούν σε επαγγέλματα που δίνουν τη δυνατότητα στα κορίτσια για κοινωνική επαφή και προσφορά, ενώ από την άλλη οι θετικές και τεχνολογικές σπουδές οδηγούν σε επαγγέλματα που προσφέρουν επαγγελματική αποκατάσταση, υψηλές αποδοχές, προοπτικές καριέρας, λόγοι που επικαλούνται συνήθως τα αγόρια. Οι γονείς έχουν αποδεχτεί ότι μια καλή δουλειά, την οποία αποκτά κανείς με σπουδές στις θετικές επιστήμες, είναι περισσότερο απαραίτητη για τα αγόρια, τα οποία παραδοσιακά αναμένεται να στηρίζουν οικονομικά την οικογένεια, από ό,τι είναι για τα κορίτσια. Η οικογένεια σε μεγάλο βαθμό επηρεάζει τις επιλογές των παιδιών, εκπαιδευτικές και επαγγελματικές, είτε άμεσα με τη μορφή παροτρύνσεων, συμβουλών, υποδείξεων και απαγορεύσεων, είτε έμμεσα με τη μορφή αξιών και στάσεων (Δεληγιάννη & Φρόση: 2003). Πολύ συχνά, οι γονείς ανάλογα με το φύλο των παιδιών τους διαφοροποιούν τη συμπεριφορά, τη στάση και τις προσδοκίες τους απέναντι σε αυτά, με αποτέλεσμα να συμβάλλουν στην έμφυλη κοινωνικοποίησή τους. Έτσι τα αγόρια και τα κορίτσια είναι λογικό να εμφανίζουν διαφορετικές κλίσεις και ικανότητες, οι οποίες τα ωθούν σε διαφορετικές επιλογές (Μαραγκουδάκη: 2000).

Εκτός από την οικογένεια, το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ως ένα βαθμό, εξακολουθεί να αναπαράγει στερεοτυπικές αντιλήψεις και πρακτικές για τα δύο φύλα. Οι γυναίκες προσανατολίζονται σε κλάδους και επαγγέλματα που χαρακτηρίζονται παραδοσιακά γυναικεία. Πολλές φορές οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η επαγγελματική σταδιοδρομία των γυναικών πρέπει να συνδυάζεται με τη δημιουργία οικογένειας (Δεληγιάννη & Φρόση: 2003), με αποτέλεσμα να επηρεάζονται οι προσδοκίες και οι επαγγελματικές φιλοδοξίες των κοριτσιών. Ακόμα, η απουσία γυναικών εκπαιδευτικών με ειδικότητες αντικειμένων θετικών/τεχνολογικών επιστημών, κυρίως, της πληροφορικής, αποτελεί απουσία θετικού προτύπου για τα κορίτσια. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι, ενώ οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του εκπαιδευτικού σώματος, κατέχουν σε πολύ μικρό ποσοστό υψηλές θέσεις ευθύνης του διοικητικού μηχανισμού της εκπαίδευσης (Μαραγκουδάκη: 2003). Η έμφυλη,

λοιπόν, ιεραρχική δομή του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και η άνιση κατανομή, ως προς το φύλο, των εκπαιδευτικών στις βαθμίδες και τις ειδικότητες στην εκπαίδευση, υποδεικνύουν στους/στις μαθητές/τριες τις επιλογές τους για τον κλάδο σπουδών ή την επαγγελματική τους πορεία.

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα σημαντικό ρόλο στην αναπαραγωγή των στερεοτύπων για τα δύο φύλα, διαδραματίζουν τα σχολικά εγχειρίδια σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (Μαραγκουδάκη: 2000, Arnot: 2006). Στα σχολικά εγχειρίδια παρουσιάζεται πλήθος επαγγεμάτων υψηλού κύρους, τα οποία ασκούνται από άντρες, σε αντίθεση με τις γυναίκες, που όταν παρουσιάζονται ως εργαζόμενες ασκούν «γυναικεία» επαγγέλματα, όπως της εκπαιδευτικού, της νοσηλεύτριας κ.α. Το περιεχόμενο και η εικονογράφηση τους παρουσιάζουν μια κοινωνία με πατριαρχικές αξίες και αποδίδουν ξεχωριστούς κοινωνικούς ρόλους και πρότυπα συμπεριφοράς μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Το εκπαιδευτικό περιβάλλον σίγουρα αποτελεί μια αναπαράσταση της κοινωνίας και συμβάλλει στον πρώιμο επαγγελματικό προσανατολισμό των παιδιών, μέσα από το περιεχόμενο και τις εικόνες των σχολικών εγχειριδίων, την οργάνωση της καθημερινότητας, την αλληλεπίδραση των εκπαιδευτικών με τους/τις μαθητές/τριες, τον καταμερισμό της εργασίας ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες εκπαιδευτικούς στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης και της κατανομής της εξουσίας. Όλα αυτά έμμεσα μεταβιβάζουν στα παιδιά τις παραδοσιακές στερεότυπες κοινωνικές παραδοχές σχετικά με τις σπουδές τους και το επάγγελμα που θεωρείται αρμόζον και αποδεκτό για το φύλο τους, καθώς και τη θέση τους στην επαγγελματική ιεραρχία.

Επιπλέον, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας αποτελούν μια σημαντική δύναμη επιρροής που σε μεγάλο βαθμό προσδιορίζουν και επηρεάζουν υποσυνείδητα τη συμπεριφορά του ατόμου και κατ' επέκταση τις επιλογές του. Μέσω των προτύπων που προβάλλουν, αναπαράγονται κοινωνικά στερεότυπα και κοινωνικές αντιλήψεις για τους ρόλους που αποδίδονται στα δύο φύλα, τις οποίες πολύ συχνά υιοθετούν κυρίως τα παιδιά και οι έφηβοι (Σιδηροπούλου: 1994).

Η επιλογή κατεύθυνσης σπουδών, σύμφωνα με τη Σιάνου (2006), που ξεκινά από τη δευτεροβάθμια και καταλήγει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, έχει και ταξικό χαρακτήρα. Η ίδια διαπίστωσε την επίδραση της κοινωνικοοικονομικής προέλευσης στην επιλογή σπουδών. Παρατηρεί ότι, κυρίως τα κορίτσια που κατάγονται από οικογένειες με χαμηλότερο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, είναι πιθανότερο να κάνουν παραδοσιακές/τυπικές για το φύλο τους επιλογές σε σχέση με τα αγόρια.

Οι αποφάσεις και οι επιλογές του κλάδου σπουδών, λοιπόν, δεν λαμβάνονται ανεξάρτητα σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, αλλά ουσιαστικά αντανakλούν τους στόχους, τις προσδοκίες και τις προτιμήσεις των αγοριών και των κοριτσιών, που οριοθετούνται στο πλαίσιο συγκεκριμένων κοινωνικών συνθηκών.

3.3 Η κατά φύλο κατανομή στις εκπαιδευτικές βαθμίδες

Μελέτες της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης και της Παιδαγωγικής στην Ελλάδα, παρουσιάζουν ανισοκατανομή του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού στις θεωρητικές, θετικές και τεχνολογικές κατευθύνσεις σπουδών στη Δευτεροβάθμια καθώς και στις αντίστοιχες επιστήμες της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Στην έρευνα που διεξήγαγε η Μαραγκουδάκη (2003) σχετικά με την παρουσία των δύο φύλων στις δύο βαθμίδες Εκπαίδευσης, φαίνεται ότι το φύλο αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες διαφοροποίησης σπουδών.

Στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ως προς την επιλογή κατεύθυνσης σπουδών, η διαφοροποίηση αυτή εμφανίζεται εντονότερη στη θεωρητική και τεχνολογική κατεύθυνση. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κοριτσιών ακολουθεί τα παραδοσιακά πρότυπα και επιλέγει τη θεωρητική κατεύθυνση, ενώ η εικόνα είναι αντεστραμμένη στην τεχνολογική κατεύθυνση σπουδών, την οποία επιλέγει το μεγαλύτερο ποσοστό των αγοριών. Στην τεχνολογική κατεύθυνση το μάθημα βαρύτητας είναι τα μαθηματικά, ένα μάθημα που φαίνεται ότι δεν έχουν συμφιλιωθεί σε μεγάλο βαθμό τα κορίτσια (Τρέσσου – Μυλωνά: 1997). Αναφορικά, με τη θετική κατεύθυνση, δεν παρατηρείται μεγάλη διαφορά στις επιλογές των κοριτσιών και των αγοριών, στην οποία βέβαια ως βασικό μάθημα μπορεί να είναι άλλο (εκτός των μαθηματικών), όπως η βιολογία, η χημεία ή η φυσική. Να σημειωθεί ότι η κατεύθυνση αυτή οδηγεί και σε Εκπαιδευτικά Τμήματα που παραδοσιακά τα κορίτσια υπερέχουν αριθμητικά από τα αγόρια.

Όπως φαίνεται, η κατανομή του μαθητικού πληθυσμού στις τρεις κατευθύνσεις σπουδών, στις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου, μας δίνει μια εικόνα και προδιαγράφει το είδος του κλάδου σπουδών που θα ακολουθηθεί στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Στην ίδια έρευνα, η Μαραγκουδάκη παραθέτει στοιχεία για την κατανομή του φοιτητικού πληθυσμού στα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας. Παρατηρεί, λοιπόν, ότι παραμένει η τάση διαφοροποίησης με βάση τον παράγοντα φύλο στην κατανομή του φοιτητικού πληθυσμού. Διαπιστώνει ότι τα κορίτσια που φοιτούν στα ΤΕΙ και τα ΑΕΙ της χώρας είναι αριθμητικά περισσότερα από τα αγόρια. Παρά το γεγονός της αύξησης του ποσοστού πρόσβασης των γυναικών στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν φαίνεται να εξαλείφεται η κατά φύλο κατανομή στους κλάδους σπουδών.

Στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση τα κορίτσια εμφανίζονται να συγκεντρώνονται στις θεωρητικές Σχολές και Τμήματα, ενώ έχουν έντονη παρουσία σε ανδροκρατούμενους αναπτυσσόμενους τομείς σπουδών, όπως είναι οι οικονομικές επιστήμες. Από την άλλη πλευρά,

η παρουσία των αγοριών στις θεωρητικές επιστήμες είναι πολύ περιορισμένη και διατηρεί προβάδισμα στις θετικές και, κυρίως, στις τεχνολογικές με μεγάλη αριθμητική διαφορά. Η έμφυλη διαφοροποίηση επιλογής κλάδων σπουδών ακολουθεί τα παραδοσιακά πρότυπα και στο επίπεδο της ανώτερης εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα οι σχολές θετικής και ιδιαίτερα τεχνολογικής κατεύθυνσης, όπου υπερτερούν αριθμητικά τα αγόρια, εγγυώνται καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές από ότι στους τομείς θεωρητικών επιστημών, που συγκεντρώνονται σε μεγαλύτερο ποσοστό τα κορίτσια (Μαραγκουδάκη: 2003). Η ίδια εικόνα με μικρές διακυμάνσεις παρουσιάζεται έως και σήμερα μέσα από τους Πίνακες της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, σχετικά με την κατά φύλο κατανομή του φοιτητικού πληθυσμού στους τομείς σπουδών και αναλυτικότερα στα Ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.

Τις τελευταίες δεκαετίες η εκπαίδευση των αγοριών και των κοριτσιών είναι κοινή και ενιαία, ως αποτέλεσμα κοινωνικών αλλαγών, αλλά και της εκπαιδευτικής πολιτικής. Η εκπαίδευση μπορεί να παρουσιάζεται δημοκρατικότερη και περισσότερο φιλική για τα κορίτσια, ωστόσο *οι θετικές εξελίξεις που έχουν σημειωθεί για τα κορίτσια είναι κυρίως ποσοτικές και ελάχιστα ποιοτικές* (Μαραγκουδάκη, 2003:306).

Κεφάλαιο 4ο: Κοινωνικό φύλο και αγορά εργασίας

4.1 Έμφυλες ανισότητες στον εργασιακό χώρο

Η εκπαίδευση των γυναικών στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, όπως δείχνουν οι σχετικές μελέτες, έπαιξε καθοριστικό ρόλο ώστε να διεκδικήσουν οι γυναίκες μια θέση στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας και να αμβλυνθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός του φύλου τους (Μαραγκουδάκη: 2003). Ωστόσο, παρά την έντονη παρουσία των γυναικών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης και τη βελτίωση του εκπαιδευτικού επιπέδου τους, στο εργασιακό περιβάλλον παρατηρείται έμφυλη διαφοροποίηση ως προς τη δομή των επαγγέλμάτων. Διαπιστώνεται, δηλαδή, μια μεγάλη συγκέντρωση των γυναικών σε επαγγέλματα χαμηλότερων αμοιβών αλλά και κύρους σε σύγκριση με τα επαγγέλματα τα οποία ασκούνται από άνδρες (Charles & Grusky: 2004). Φαίνεται ότι, σε όλους τους κλάδους της οικονομίας και σε όλα τα επαγγέλματα, τις ιεραρχικά ανώτερες θέσεις καταλαμβάνουν συχνότερα οι άνδρες σε αντίθεση με τις γυναίκες (Brown: 2006).

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για τα φύλα και, πιο συγκεκριμένα, η διαφορετική και άνιση θέση των φύλων στον κοινωνικό καταμερισμό εργασίας, αναπαράγονται και συντηρούνται μέσα από την οικογένεια, το σχολείο τα μέσα μαζικής επικοινωνίας κ.α., όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο. Το αποτέλεσμα είναι τα αγόρια και τα κορίτσια, αναφορικά με τις επιλογές τους και τις επαγγελματικές τους φιλοδοξίες, τα οράματα και τους στόχους τους, να εσωτερικεύουν και να αναπτύσσουν χαρακτηριστικά σύμφωνα με τις παραδοσιακές για το φύλο τους κοινωνικές αντιλήψεις (Μαραγκουδάκη: 2003).

Ο κατά φύλο διαχωρισμός των επαγγέλμάτων είναι ορατός τόσο οριζοντίως - διαφορετικά επαγγέλματα - όσο και καθέτως, δηλαδή τη θέση τους στην επαγγελματική ιεραρχία (Μαραγκουδάκη: 2000). Όπως επισημαίνει πολύ εύστοχα η Αλιπράντη – Μαράτου (2008), τα «εμπόδια» που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην προσπάθειά τους να ανελιχθούν σε υψηλότερες ιεραρχικά βαθμίδες, συνιστούν το φαινόμενο της «γυάλινης οροφής». Η «γυάλινη οροφή» αντικατοπτρίζει τις προκαταλήψεις σε βάρος του γυναικείου φύλου, αναφορικά με τη σχέση της εργασίας των γυναικών τόσο με το γάμο όσο και τη μητρότητα, οι οποίες αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην επαγγελματική τους εξέλιξη. Όπως δείχνουν τα αποτελέσματα ερευνών, οι γυναίκες αφιερώνουν σχεδόν το διπλάσιο χρόνο στην οικιακή εργασία συγκριτικά με τους άνδρες, ενώ από την άλλη πλευρά, ο χρόνος που διαθέτουν στην εργασία τους οι άνδρες,

εκτός σπιτιού, είναι αυξημένος σε σχέση με τις γυναίκες, με αποτέλεσμα οι ίδιοι να έχουν περισσότερες ευκαιρίες επαγγελματικής ανέλιξης και καλύτερης οικονομικής κατάστασης.

Βέβαια, πολύ συχνά οι γυναίκες που κατέχουν υψηλόβαθμες θέσεις, σε αντίθεση με τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του φύλου τους, αναπτύσσουν καλύτερη συμπεριφορά προς τους/τις υφισταμένους/νες τους. Είναι πιο φιλικές και ήπιες, ακολουθούν δημοκρατικές αρχές ηγεσίας, είναι πιο εκδηλωτικές, συναισθηματικές και έχουν καλύτερα αποτελέσματα σε θέματα επικοινωνίας σε σύγκριση με την συμπεριφορά των ανδρών. Ωστόσο, αυτά τα χαρακτηριστικά προβάλλονται συνήθως ως αδυναμίες του γυναικείου φύλου στις ηγετικές θέσεις. Επικρατεί η άποψη πως ο ηγέτης οφείλει να είναι ισχυρός και δυναμικός, ιδιαίτερο γνώρισμα κυρίως των ανδρών. Έτσι, συχνά αποδίδονται χαρακτηρισμοί όπως «ωραίες» για τις γυναίκες και «ικανοί» για τους άνδρες (Eagly-Johnson: 1990, Fiske: 1998).

Μπορεί οι ανισότητες στον εργασιακό χώρο να μην έχουν εξαλειφθεί σε απόλυτο βαθμό, ωστόσο πρέπει να ομολογήσουμε πως οι γυναίκες κάνουν μεγάλη προσπάθεια ένταξης και ενεργούς συμμετοχής τους σε αυτόν. Το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών ανά τον κόσμο αυξάνεται διαρκώς. Πλέον, δεν σταματούν την εργασία μόλις αποκτήσουν οικογένεια αλλά καταφέρνουν να συνδυάσουν με επιτυχία τον ρόλο της μητέρας-συζύγου και της εργαζόμενης γυναίκας. Βέβαια, παρά την καταπολέμηση μεγάλου μέρους των στερεοτυπικών αντιλήψεων, ο διαχωρισμός στη φύση και το είδος εργασίας για τις γυναίκες και τους άνδρες συνεχίζει να υφίσταται. Έτσι, παρατηρείται το φαινόμενο οι γυναίκες να κατέχουν θέσεις εργασίας με λιγότερες και μειωμένης ευθύνης αρμοδιότητες οι οποίες, μάλιστα, περιβάλλονται με λιγότερο κύρος. Αυτό συνήθως επιφέρει χαμηλότερες αμοιβές και προοπτικές εξέλιξης.

Παρά την επίτευξη, λοιπόν, της ισότιμης αντιμετώπισης στον εργασιακό χώρο, οι γυναίκες εξακολουθούν να έχουν κατ' αποκλειστικότητα την ευθύνη φροντίδας των παιδιών καθώς και τη διεκπεραίωση όλων των οικιακών εργασιών, δραστηριότητες οι οποίες κοινωνικά αποτελούν μη αμειβόμενη εργασία. Για να επιτευχθεί η εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής είναι απαραίτητη, σε ατομικό επίπεδο, η οργάνωση του χρόνου μεταξύ των οικογενειακών σχέσεων και της εργασιακής απασχόλησης (Αθανασιάδου: 2002). Επομένως, βασική προϋπόθεση αποτελεί ο επιμερισμός των οικιακών εργασιών μεταξύ των συζύγων και συντρόφων. Αυτό συνεπάγεται τη δίκαιη χρήση του χρόνου, την καταπολέμηση των συναισθημάτων πίεσης και άγχους, τα οποία πηγάζουν από την υπερπροσπάθεια εξισορρόπησης όλων των υποχρεώσεων της καθημερινότητας.

Οι οργανώσεις που μάχονται για τα δικαιώματα των γυναικών εξακολουθούν να αγωνίζονται για την ένταξη του «αδύναμου φύλου» σε επαγγέλματα ισάξια με αυτά των ανδρών χωρίς την ύπαρξη μισθολογικών ανισοτήτων, καθώς και την εξάλειψη των όρων «γυναικεία»

και «ανδρικά» επαγγέλματα. Κι ενώ έχει θεσμοθετηθεί νομικά η ίση αντιμετώπιση ανδρών και γυναικών στα εργασιακά θέματα, άλλοι παράγοντες επηρεάζουν τη διχοτόμηση της εργασίας σε ανδρική, με χαρακτηριστικά όπως είναι το πλήρες ωράριο, η εξειδίκευση, οι υψηλές αμοιβές, και γυναικεία που τη διακρίνει το μειωμένο ωράριο, η έλλειψη ειδίκευσης και οι χαμηλές αμοιβές (Αβραμίκου: 2001).

4.2 Ανισότητες στον εργασιακό χώρο: η περίπτωση της Ελλάδας

Η αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών στον επαγγελματικό στίβο δεν επιβεβαιώνει κατ' ανάγκη ότι η θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας είναι ισότιμη με αυτή των ανδρών (Αθανασιάδου κ.α.: 2001). Τα επισημά στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής σχετικά με το εργατικό δυναμικό παρουσιάζουν μια διαφοροποίηση, ως προς το φύλο, που επικρατεί στη δομή της εργασιακής απασχόλησης και σίγουρα δεν συμβαδίζει με το γεγονός της μεγάλης πρόσβασης των γυναικών στην εκπαίδευση. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η γυναικεία εργασία παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που αναδεικνύουν την έμφυλη ανισότητα.

Ένα από τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά στις περισσότερες χώρες, είναι ότι οι κλάδοι των επαγγεμάτων διαχωρίζονται σε «ανδρικούς» και «γυναικείους», ακολουθώντας ακριβώς την τάση διαφοροποίησης των κλάδων σπουδών. Πιο συγκεκριμένα, τα επαγγέλματα που ασκούν οι γυναίκες τις περισσότερες φορές συνδέονται με την κοινωνική επαφή και προσφορά, ενώ αντίθετα τα επαγγέλματα που ακολουθούν οι περισσότεροι άνδρες με κατασκευές, με έργα κοινής ωφέλειας, με ανακαλύψεις κ.ά.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό της γυναικείας εργασίας είναι ότι υπάρχει υποεκπροσώπηση των γυναικών σε υψηλότερες ιεραρχικά θέσεις σε σχέση με τους άνδρες, όπως σε ανώτερες θέσεις αυξημένων ευθυνών του κρατικού μηχανισμού, μεγάλων ιδιωτικών εταιρειών ή χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ή σε θέσεις των πολιτικών, σε θέσεις διοίκησης της εκπαίδευσης (Μαραγκουδάκη: 1997) κ.α. Η κοινωνία εμπιστεύεται παραπάνω το ένα από τα δύο φύλα για ορισμένα επαγγέλματα, ειδικά όταν αυτά είναι αυξημένης ευθύνης, κυρίως στα ελεύθερα επαγγέλματα ή στα επαγγέλματα υψηλών απαιτήσεων (Παζαρζή: 2014).

Επιπλέον η ευέλικτη μορφή απασχόλησης αποτελεί ένα ακόμη ιδιαίτερο γνώρισμα της γυναικείας εργασίας. Η υποαπασχόληση των γυναικών με τη μορφή αυτή της μερικής απασχόλησης ή της σύναψης συμβάσεων ορισμένου χρόνου ή μίσθωσης έργου ή την εργασία από το σπίτι επιφέρει και άλλου είδους συνέπειες, όπως χαμηλότερες αποδοχές, χρονικά περιορισμένη κοινωνική ασφάλιση, στέρηση επιδομάτων, οι οποίες ουσιαστικά παρεμποδίζουν την ισότιμη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία. Τις περισσότερες φορές οι ίδιες

καταφεύγουν συνειδητά στην επιλογή αυτή προσπαθώντας να συνδυάσουν το πολλαπλό ρόλο τους ως εργαζόμενες, ως σύζυγοι και ως μητέρες. Συχνά παρατηρείται πως οι γυναίκες διατηρούν την εργασία τους κατά τα πρώτα χρόνια του γάμου και μέχρι τη γέννηση του πρώτου τους παιδιού. Η επαγγελματική σταδιοδρομία τους διακόπτεται λόγω των οικογενειακών υποχρεώσεων. Μετά από το γεγονός αυτό αρκετά συχνά εγκαταλείπουν το εργασιακό περιβάλλον στο οποίο δεν επιστρέφουν ποτέ (Θανοπούλου, Κωτσοβέλου, Παπαρούνη:1999, Μουσούρου: 1996). Αν και από μία πρώτη άποψη, ο τρόπος αυτός εργασίας φαίνεται ωφέλιμος, ενισχύει και αναπαράγει το παραδοσιακό ρόλο της γυναίκας. Σύμφωνα με την Α. Μουρίκη (1991) και τις Α. Λυμπεράκη & Α. Μουρίκη (1996), με αυτό τον τρόπο η γυναικεία εργασία αποκτά ευκαιριακό χαρακτήρα, καθώς λειτουργεί συμπληρωματικά στην παραγωγή και στο οικογενειακό εισόδημα. Άρα, οι ευέλικτες μορφές εργασίας λειτουργούν ως τροχοπέδη στην πλήρη και ισότιμη συμμετοχή της γυναίκας στην παραγωγή, καθώς αντί για την ανεργία επιλέγεται η υποβαθμισμένη εργασία. Παράλληλα, ενισχύεται η διάκριση ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, αφού οι ευέλικτες μορφές εργασίας απασχολούν σχεδόν κατά αποκλειστικότητα γυναίκες (Αβραμίκου: 2001, Αθανασιάδου:2002, Βαϊού, Χατζημιχάλης: 1997). Αυτό το οποίο προβάλλεται ως «ευκαιρία», λειτουργεί ως παραγκωνισμός. Το συμπέρασμα είναι πως η μερική εργασία συντηρεί τα παραδοσιακά στερεότυπα και ενισχύει τον έμφυλο καταμερισμό της εργασίας σε βάρος των γυναικών οι οποίες, μάλιστα, υφίστανται εκμετάλλευση, καθώς, όχι απλά εργάζονται σε μη καλά αμειβόμενη εργασία αλλά αναλαμβάνουν και όλα τα καθήκοντα μέσα στην οικογένεια τα οποία τις αναγκάζουν να δεχτούν αυτό το είδος εργασίας (Παυλίδου: 1989, Φράγκος: 1990).

Σημαντικό χαρακτηριστικό επίσης αποτελεί το γεγονός της ανισότητας στις αμοιβές, οι οποίες κατά μέσο όρο είναι χαμηλότερες στις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες. Παρά το γεγονός ότι η ισότητα στις αμοιβές έχει θεσμοθετηθεί νομικά, παρατηρείται σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των φύλων που αναπαράγεται έμμεσα από κάποιους παράγοντες σε βάρος των γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, οι λιγότερες ώρες εργασίας, η μειωμένη εξειδίκευση και ενασχόληση με το επαγγελματικό αντικείμενο, καθώς επίσης η μικρότερη προϋπηρεσία και εμπειρία έχουν ως συνέπεια τις μειωμένες αμοιβές των γυναικών αλλά και τις χαμηλότερες προοπτικές μισθολογικής εξέλιξης. Διακρίσεις, επίσης, παρατηρούνται στις μικρές επιχειρήσεις, όπου κυριαρχεί μισθολογική αδιαφάνεια και υπάρχει απουσία συνδικαλιστικών οργάνων και συναδελφικής αλληλεγγύης. Συχνά, οι χαμηλότερες αμοιβές συνιστούν ανασταλτικό παράγοντα εμπλοκής των γυναικών στη μισθωτή εργασία, με αποτέλεσμα να τις καθιστούν οικονομικά εξαρτημένες από τους συζύγους/ συντρόφους και να τις ωθούν στην οικιακή απλήρωτη εργασία (Μουσούρου: 1993). Αναπαράγεται επομένως η αντίληψη πως οι γυναίκες πρέπει να θυσιάζουν την καριέρα για την οικογένεια. Όλα αυτά συμβαίνουν ενώ το Σύνταγμα κατοχυρώνει το

δικαίωμα της ίσης αμοιβής για προσφορά εργασίας ίσης αξίας (Καραμεσίνη: 2005, Κασιμάτη:1988, Κουκουλή- Σπηλιωτόπουλου: 1988).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι η ανεργία πλήττει κυρίως τις γυναίκες. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ τα ποσοστά ανεργίας των γυναικών είναι μεγαλύτερα από αυτά των αντρών. Παρατηρείται ότι σε δυσμενείς οικονομικές συνθήκες, πολύ συχνά οι γυναίκες, δεδομένων των χαμηλών αμοιβών, προτιμούν να παραμένουν άνεργες και να ενασχοληθούν με τις οικιακές εργασίες και τη φροντίδα της οικογένειας (Μουσούρου: 1993). Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας δεν συνδυάστηκε με την δίκαιη και ισότιμη κατανομή της οικιακής εργασίας μέσα στην οικογένεια. Την απλήρωτη οικιακή εργασία αναλαμβάνουν αποκλειστικά οι γυναίκες, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Οι γυναίκες, εργαζόμενες ή μη, είναι αυτές που αναλαμβάνουν τη φροντίδα των παιδιών και του συζύγου, τη συντήρηση του νοικοκυριού αλλά και τη φροντίδα των ηλικιωμένων μελών της οικογένειας. Η απλήρωτη οικιακή εργασία ενέχει και άλλα προβλήματα σε βάρος των γυναικών. Είναι ένα είδος εργασίας το οποίο δημιουργεί ένα γυναικείο εργατικό δυναμικό που βρίσκεται παγιδευμένο ανάμεσα στην ανάγκη για προσφορά αγάπης, φροντίδας και προστασίας και στην μη αναγνώριση και ανταμοιβή όλων αυτών των προσφορών (Βαΐου, Γολέμης, Λαμπριανίδης, Χατζημιχάλης, Χρονάκη: 1996, Δήμου: 1989, Καραμεσίνη: 1998, Κασιμάτη: 1982).

Συνοψίζοντας, σχετικά με τις μορφές ανισότητας στον εργασιακό χώρο, μπορούμε να πούμε ότι το φύλο αποτελεί έναν από τους παράγοντες κατηγοριοποίησης των επαγγελματιών σε γυναικεία και ανδρικά, το ποσοστό των γυναικών είναι μικρότερο από το ποσοστό των ανδρών που συμμετέχει στη μισθωτή εργασία, οι γυναίκες συχνότερα από τους άνδρες απασχολούνται σε ευέλικτες μορφές εργασίας με χαμηλότερες αμοιβές και προοπτικές εξέλιξης, ενώ υποεκπροσωπούνται σε ανώτερες ιεραρχικά θέσεις. Επιπρόσθετα, το γυναικείο φύλο πλήττεται σε μεγαλύτερο βαθμό από την ανεργία σε σχέση με τους άνδρες, ενώ αναλαμβάνει την άμισθη οικιακή εργασία σχεδόν αποκλειστικά.

Κεφάλαιο 5^ο: Συμπεράσματα και θέματα προς έρευνα

Οι θεωρητικές διατυπώσεις που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής μας οδηγούν σε ορισμένα συμπεράσματα. Τα συμπεράσματα αυτά στρέφονται γύρω από τον άξονα της εκπαίδευσης και της εργασίας από την σκοπιά του φύλου. Αφορούν κυρίως έμφυλες διακρίσεις αλλά και επιλογές των ίδιων των ατόμων που είναι επηρεασμένες από το κοινωνικό περιβάλλον και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις.

Η δυνατότητα πρόσβασης σε όλες τις βαθμίδες και τα είδη της εκπαίδευσης έχει θεσμικά κατοχυρωθεί. Τόσο στη βασική εκπαίδευση, όσο και στην Ανώτατη υπάρχουν ίσες ευκαιρίες εισόδου για τα δύο φύλα, που σε ένα πρώτο επίπεδο, επηρεάζονται κυρίως από τις επιλογές του ατόμου. Μάλιστα, οι γυναίκες που εισέρχονται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι περισσότερες από τους άνδρες γεγονός που γεννά ερωτήματα. Από τη στιγμή που οι γυναίκες λαμβάνουν μόρφωση, και μάλιστα σε μεγαλύτερο ποσοστό σε σύγκριση με τους άνδρες, γιατί δεν καταλαμβάνουν θέσεις εξουσίας αλλά παραμένουν σε εργασίες χαμηλής ειδίκευσης, μειωμένου ωραρίου και κατ' επέκταση χαμηλού κύρους αλλά και αποδοχών.

Ωστόσο, οι διακρίσεις που αφορούν στον εκπαιδευτικό χώρο δεν έχουν εξαλειφθεί πλήρως. Οι γονείς, οι καθηγητές και η ευρύτερη κοινωνία ωθούν άμεσα αλλά και έμμεσα το μαθητικό πληθυσμό ανάλογα με το φύλο του σε συγκεκριμένη εκπαιδευτική σταδιοδρομία, η οποία είναι σύμφωνη με την κοινωνική νόρμα. Το γεγονός αυτό φαίνεται ότι δεν είναι μία συνειδητή διαδικασία που έχει ως στόχο τη διατήρηση των στερεοτυπικών αντιλήψεων για το φύλο. Επιπλέον, στην περίπτωση της εκπαίδευσης και της μετέπειτα επαγγελματικής αποκατάστασης παρατηρούνται διαφοροποιήσεις με βάση το φύλο και δεν παρουσιάζονται ουσιαστικές αλλαγές προς το καλύτερο ακόμα και σε μεγάλο βάθος χρόνου.

Τα αγόρια κατευθύνονται έμμεσα αλλά αποτελεσματικά σε μαθήματα της θετικής/τεχνολογικής κατεύθυνσης ενώ τα κορίτσια σε μαθήματα της θεωρητικής. Οι δύο αυτές κατευθύνσεις είναι ενδεδυμένες με ορισμένες κοινωνικές αντιλήψεις αναφορικά με τις ικανότητες και το είδος σκέψης του κάθε φύλου. Έτσι, τα αγόρια είναι «μαθηματικά» μυαλά και τα κορίτσια «θεωρητικά» δημιουργώντας μία σειρά διπόλων όπως έξυπνος-μη έξυπνος, ικανός-ανίκανος, επιτυχημένος-αποτυχημένος. Να σημειωθεί πως αυτές οι διαφοροποιήσεις στην πραγματικότητα είναι πλαστές και παράγωγα των κοινωνικών προκαταλήψεων. Η θεωρία με

την πράξη είναι άμεσα συνυφασμένες και αλληλοεξαρτώμενες σε βαθμό που η μία δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς την άλλη. Για το λόγο αυτό, οποιαδήποτε απόπειρα διαχωρισμού το μόνο που πετυχαίνεται είναι η υποβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και όχι η βελτίωσή του.

Η επιλογή κατεύθυνσης σπουδών επηρεάζει το σύνολο της ζωής του ατόμου και προδιαγράφει το μέλλον του. Συνήθως ανάλογα με την κατεύθυνση που επιλέγουν οι μαθητές/τριες ακολουθούν και ανάλογη πανεπιστημιακή διαδρομή. Είναι πολύ μικρό το ποσοστό των μαθητών/τριών που μεταπηδούν σε άλλο επιστημονικό πεδίο στην ανώτατη εκπαίδευση, διαφορετικό από αυτό που επέλεξαν στο λύκειο (π.χ. ένα παιδί που επέλεξε στο Λύκειο την θεωρητική κατεύθυνση, στο Πανεπιστήμιο είναι σχεδόν αδύνατο να εισαχθεί σε κάποια θετική/τεχνολογική Σχολή). Άρα, η επιλογή επαγγέλματος, σε έναν βαθμό, προδιαγράφεται πολύ νωρίτερα από την συμπλήρωση του μηχανογραφικού ή τις πανελλαδικές εξετάσεις. Επομένως, μία μελέτη που έχει ως στόχο να εξετάσει τις επαγγελματικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες θα πρέπει να ξεκινήσει από τα χρόνια της μέσης εκπαίδευσης, για να έχει αξιόπιστα και λογικά συμπεράσματα.

Σύμφωνα με όσα έχει υποστηρίξει ο Bourdieu, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο σημείο της μελέτης (βλ.σ.23), η είσοδος στο Πανεπιστήμιο σχετίζεται ως έναν βαθμό με το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων και των ερεθισμάτων που παρέχουν στα παιδιά, ωστόσο δεν είναι καθοριστικός παράγοντας. Μαθητές/τριες των οποίων οι γονείς δεν είχαν ολοκληρώσει ούτε τη βασική εκπαίδευση, κατόρθωσαν, με προσωπικό αγώνα, να εισέλθουν σε πανεπιστημιακές αίθουσες. Σίγουρα βέβαια, παιδιά με μορφωμένους γονείς είναι πιθανότερο να εκδηλώσουν επιθυμία και να καταφέρουν να εισέλθουν σε κάποιο Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, καθώς από την παιδική τους ηλικία έχουν λάβει ανάλογα ερεθίσματα.

Πολύ συχνά τα παιδιά παγιδεύονται στην πορεία που χάραξαν οι γονείς τους με το πρόσημα της σίγουρης επαγγελματικής αποκατάστασης όταν υπάρχει η οικογενειακή επιχείρηση, στις δύσκολες οικονομικές συνθήκες που επικρατούν σήμερα. Έτσι, αυτά ακολουθούν τον δρόμο των γονιών τους δίχως μεγάλη επιτυχία. Από την άλλη πλευρά, συνηθισμένο φαινόμενο αποτελεί το γεγονός ότι τα παιδιά επιθυμούν να διαφοροποιηθούν επαγγελματικά από τους γονείς τους.

Παρά το γεγονός της θεσμοθετημένης ισότητας και δίκαιης πρόσβασης ανδρών και γυναικών στην εκπαιδευτική διαδικασία δεν φαίνεται να ισχύει η ισότιμη αντιμετώπιση τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην μετέπειτα επαγγελματική τους πορεία. Ορισμένα επαγγέλματα έχουν πολιτογραφηθεί ως «ανδρικά», με αποτέλεσμα, όταν τα ακολουθεί μία γυναίκα, να αντιμετωπίζει πολλές δυσκολίες καθώς τα μέλη της κοινωνίας στην οποία ζει δεν της δείχνουν τον αναγκαίο σεβασμό ή την εμπιστοσύνη που απαιτείται (Σταυρουλάκης Δ., Σταυρογιάννης Σ.: 2006).

Οι γυναίκες, σύμφωνα με τις κοινωνικές επιταγές, επιλέγουν Σχολές και Τμήματα που μελλοντικά θα τις οδηγήσουν σε επαγγέλματα μειωμένων ευθυνών. Φέρουν πάνω τους την κοινωνική υποχρέωση να κάνουν οικογένεια. Ο χρόνος που θα αφιερωθεί στην επαγγελματική σταδιοδρομία τους θα πρέπει να περιοριστεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι ίδιες απλώς να έχουν ένα βοηθητικό για το σπίτι εισόδημα, αφού κύρια υποχρέωσή τους είναι η ανατροφή των παιδιών και η λειτουργία του νοικοκυριού. Αυτό συνεπάγεται πως ο χρόνος των γυναικών χωρίζεται σε αμειβόμενη και μη αμειβόμενη εργασία και, σίγουρα, με απουσία ελεύθερου χρόνου για προσωπικές ασχολίες.

Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός πως μικρότερο ποσοστό γυναικών προχωρά σε μεταπτυχιακές σπουδές σε σύγκριση με τους άνδρες. Οι μεταπτυχιακές, και στη συνέχεια, οι διδακτορικές σπουδές συνδέονται με υψηλότερες αποδοχές και με θέσεις αυξημένης ευθύνης και κοινωνικού κύρους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις χαμηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες διδάσκουν κυρίως γυναίκες, ενώ στις ανώτερες άνδρες και ειδικά στις θετικές επιστήμες. Οι άνδρες παρουσιάζουν μειωμένη τάση συμβιβασμού με την εργασία τους και επιζητούν διαρκώς το καλύτερο. Αντίθετα, οι γυναίκες είναι πιο υποχωρητικές, ώστε να μπορούν να βρουν μία δουλειά που θα είναι συμβατή με τον κοινωνικά αποδεκτό ρόλο τους.

Αναφορικά με την αγορά εργασίας, οι διακρίσεις είναι πολύ εντονότερες. Αρχικά, το είδος εργασίας των γυναικών σχετίζεται άμεσα με τους άλλους ρόλους που τους αποδίδει η κοινωνία. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως οι γυναίκες είτε λαμβάνουν θέσεις μειωμένων ευθυνών είτε θέσεις μερικής απασχόλησης που συνήθως δεν χρήζουν υψηλής εξειδίκευσης, προκειμένου, μετά το πέρας της εργασίας τους, να ασκούν καθήκοντα μη αμειβόμενης εργασίας (οικιακή εργασία, ανατροφή παιδιών, περιποίηση συζύγου και γονέων).

Έτσι, δημιουργείται μία μορφή ανισότητας καθώς, εκτός από την έμμοσθη εργασία τους, οι γυναίκες θα πρέπει να ανταπεξέλθουν και στη μη αμειβόμενη εργασία από την οποία ο σύζυγος/σύντροφος απουσιάζει τις περισσότερες φορές. Η ίδια έχει την αποκλειστική ευθύνη για την ανατροφή των παιδιών, τη φροντίδα των γηραιότερων μελών της οικογένειας και τη συντήρηση του σπιτιού. Αυτό έχει ως συνέπεια οι γυναίκες να υποεκπροσωπούνται σε θέσεις υψηλών αξιωμάτων και αυξημένης ευθύνης, ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό έχει ευκαιρίες επαγγελματικής ανέλιξης και καλύτερης οικονομικής κατάστασης σε σχέση με τους άνδρες.

Η διαφοροποίηση και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις σε σχέση με το ρόλο των φύλων καλλιεργείται σταδιακά μέσα από το οικογενειακό αλλά κυρίως το σχολικό περιβάλλον. Οι δάσκαλοι-καθηγητές λειτουργούν ως έμμεσες επιρροές προς τα παιδιά. Συχνά μάλιστα, ως φορείς παραδοσιακών πεποιθήσεων, ασκούν άμεση επιρροή στους/στις μαθητές/τριες νουθετώντας τους να στραφούν προς την μία ή την άλλη κατεύθυνση σπουδών.

Όλες αυτές οι διακρίσεις είναι καλά ριζωμένες στην κοινωνία και όπως παρατηρούμε δεν παρουσιάζουν ουσιαστική υποχώρηση. Υποσυνείδητα, λοιπόν, μέσα από διάφορες κοινωνικές επιρροές, καθοδηγούμαστε να αναπτύξουμε όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που είναι συμβατά με το ρόλο του φύλου μας στην οικογένεια, στην εκπαίδευση και την εργασία, την εποχή μάλιστα που, τουλάχιστον θεσμικά, επικρατούν συνθήκες ισότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης.

ΜΕΡΟΣ Β

Κεφάλαιο 6^ο: Έρευνα

6.1 Προβληματική και Μεθοδολογία της έρευνας

Στόχος της έρευνας

Όπως διαπιστώθηκε από το θεωρητικό τμήμα της μελέτης, παρατηρείται έντονη διαφοροποίηση μεταξύ ανδρών και γυναικών στην εκπροσώπησή τους τόσο στην εκπαίδευση όσο και στις συνθήκες που επικρατούν στον ευρύτερο εργασιακό χώρο. Μάλιστα, υπογραμμίστηκε η τάση για στατικότητα αυτής της κατάστασης και μη ουσιαστική μεταβολή της. Έλληνες και ξένοι μελετητές ασχολήθηκαν με αυτό το ζήτημα, όμως, τα τελευταία χρόνια, η ελληνική βιβλιογραφία παρουσιάζει κενό καθώς δεν υπάρχουν μελέτες και επαρκή στοιχεία για τον τρόπο με τον οποίο έχει διαμορφωθεί αυτό το γεγονός από την έναρξη της μεγάλης οικονομικής κρίσης που επέφερε σημαντικές αλλαγές στην κοινωνία. Στόχο της έρευνάς μας αποτελεί η διερεύνηση της αναπαραγωγής του έμφυλου χάσματος που παρατηρείται στην εκπαίδευση σε συνάρτηση με τις κατευθύνσεις σπουδών. Επιπλέον, γίνεται προσπάθεια να διερευνηθεί, εάν συνεχίζει να υπάρχει υποεκπροσώπηση των γυναικών και των ανδρών σε συγκεκριμένους κλάδους σπουδών την τελευταία δεκαετία, εάν το κοινωνικό φύλο και η κοινωνικοοικονομική προέλευση επηρεάζουν την επιλογή κατεύθυνσης σπουδών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, ποια είναι η διαδρομή φοιτητών - φοιτητριών σε σχέση με τη διάρκεια σπουδών και τη βαθμολογία τους στα Τμήματα ΦΠΨ και Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων, και ποια τα σχέδια, οι στόχοι τους και η πορεία τους ως ακαδημαϊκοί πολίτες αναφορικά με την επαγγελματική διαδρομή και τη δημιουργία οικογένειας.

Ερευνητικά Ερωτήματα

- Υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ των δυο φύλων σχετικά με την επιλογή των επιστημονικών πεδίων και κλάδου σπουδών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και πως αποτυπώνεται στα δύο συγκεκριμένα Τμήματα, στο Τμήμα ΦΠΨ και στο Τμήμα Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κατά τα έτη 2006-2016;
- Υπάρχει συσχέτιση κοινωνικοοικονομικής προέλευσης, φύλου στην επιλογή κλάδου σπουδών στην Ανώτατη Εκπαίδευση;

- Υπάρχουν διαφοροποιήσεις στις επιδόσεις και τη διάρκεια σπουδών των φοιτητών/τριών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση; Υπάρχει συσχέτιση βαθμολογίας, φύλου και επιστημονικού πεδίου; Εάν υπάρχουν, πως αυτές αποτυπώνονται στο παράδειγμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων;
- Υπάρχουν έμφυλες διαφοροποιήσεις ως προς τα σχέδια και τους στόχους των αποφοίτων των δύο Τμημάτων του Παν/μίου Ιωαννίνων, σχετικά με την εργασιακή απασχόληση και τη δημιουργία οικογένειας;

Μεθοδολογία της έρευνας

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης έγινε συλλογή και επεξεργασία *ποσοτικών*, κυρίως, αλλά και *ποιοτικών* δεδομένων. Ο συνδυασμός μεθόδων, ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας, μας διαφωτίζει πτυχές κοινωνικών φαινομένων και μας βοηθά να κατανοήσουμε καλύτερα τη σύνθετη κοινωνική πραγματικότητα (Κυριαζή: 2005).

Τα *ποσοτικά* δεδομένα αφορούσαν στην κατά φύλο κατανομή του φοιτητικού πληθυσμού του Τμ.Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής & Ψυχολογίας, ενός «γυναικοκρατούμενου» Τμήματος, και του Τμ.Πληροφορικής, ενός «ανδροκρατούμενου» Τμήματος, του Παν/μίου Ιωαννίνων στη δεκαετία 2006-2016. Κρίθηκε σκόπιμο, η μελέτη να γίνει σε απόφοιτους/ες Τμημάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης, το σύνολο των οποίων παρουσιάζει σημαντική διαφορά ως προς την κατά φύλο κατανομή του. Επιλέχθηκαν ως καταλληλότερα τα Τμήματα: ΦΠΨ και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, μιας και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων δε φαίνεται να αποτελεί εξαίρεση της ανισοκατανομής των φύλων στους διάφορους κλάδους σπουδών στα Ελληνικά Πανεπιστήμια, όπως δείχνουν τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Επιπλέον, το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων επιλέχθηκε εξαιτίας της εύκολης πρόσβασης και εγγύτητας.

Τα σχετικά ποσοτικά δεδομένα αντλήθηκαν από τα αρχεία φοιτητολογίων των Γραμματειών του Τμ. ΦΠΨ και του Τμ. Πληροφορικής και μας διατέθηκαν από το κέντρο Μηχανογράφησης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.⁵ Για την αξιοποίησή τους ζητήθηκε σχετική άδεια και τέθηκε η προϋπόθεση της μη δημοσιοποίησης των προσωπικών δεδομένων των φοιτητών/τριών. Μετά την ολοκλήρωση της συλλογής των ποσοτικών δεδομένων έγινε η στατιστική επεξεργασία και ανάλυσή τους στο πρόγραμμα υπολογιστικών φύλλων excel και αποτυπώθηκε, συγκριτικά στα δύο Τμήματα, η έντονη διαφοροποίηση στο φοιτητικό πληθυσμό,

⁵ Τόσο ο Προϊστάμενος της Διεύθυνσης Μηχανογράφησης, κ.Κ.Πλατής, όσο και οι αρμόδιου/ες στις Γραμματείες των Τμημάτων ανταποκρίθηκαν άμεσα στην αποστολή των σχετικών δεδομένων από τα αρχεία των φοιτητολογίων, στους/στις οποίους/ες εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας.

τόσο ως προς τον αριθμό όσο και ως προς το φύλο, καθώς επίσης και η διαφοροποίηση ως προς το φύλο σε σχέση με το βαθμό πτυχίου και τη διάρκεια φοίτησης.

Προκειμένου να ισχυροποιήσουμε και να αποτυπώσουμε κάποια συμπεράσματα αλλά και να διερευνήσουμε συσχετίσεις μεταξύ των σχέσεων φύλου και δημογραφικών δεδομένων, καθώς και να διερευνήσουμε τα σχέδια και τους στόχους των αποφοίτων, του ακαδ.έτους 2013-2014, των δύο παραπάνω Τμημάτων του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε ήταν το *ερωτηματολόγιο*. Βέβαια, η επιλογή του δειγματικού χώρου δεν ήταν τυχαία αλλά περιορισμένη και ελεγχόμενη.

Τα *ποιοτικά* δεδομένα, λοιπόν, αφορούσαν σε δημογραφικά στοιχεία ενός περιορισμένου αριθμού αποφοίτων του ακαδ.έτους 2013-2014 των Τμημάτων ΦΠΨ και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Αφορούσαν, επίσης, σε ερωτήσεις σχετικά με το κοινωνικοοικονομικό προφίλ, τις διαδικασίες επιλογής σπουδών, τους μελλοντικούς επαγγελματικούς στόχους και, τέλος, την προοπτική και τα σχέδιά τους για δημιουργία οικογένειας. Για τη συλλογή των συγκεκριμένων στοιχείων κατασκευάσαμε ένα ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα Ι).

Για την καλύτερη οργάνωση, συμπλήρωση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων το ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα 1) διαιρέθηκε σε τέσσερις θεματικές ενότητες. Οι ενότητες που δημιουργήθηκαν είναι: Α) Δημογραφικά στοιχεία/ Κοινωνικό προφίλ δείγματος, Β) Επιλογή κατεύθυνσης σπουδών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Γ) Επιλογή κλάδου σπουδών στην Ανώτατη Εκπαίδευση/ Πανεπιστημιακό Τμήμα και Δ) Σχέδια/ Φιλοδοξίες μετά την αποφοίτηση από το Πανεπιστήμιο.

Αναφορικά με τα δημογραφικά στοιχεία και το κοινωνικό προφίλ των αποφοίτων κρίθηκε σκόπιμο να διερευνηθεί η ηλικία και το φύλο, που είναι απαραίτητα για ευνόητους λόγους, και επιπλέον, ήταν αναγκαίο να διερευνηθούν οι διαφορές των αποφοίτων των δύο Τμημάτων, ως προς την κοινωνική τους προέλευση και εάν οι διαφορές αυτές επηρεάζουν την εκπαιδευτική και επαγγελματική τους πορεία. Για τον προσδιορισμό της ταξικής θέσης των υποκειμένων συλλέχθηκαν δεδομένα σχετικά με το επαγγελματικό, εκπαιδευτικό και οικονομικό επίπεδο των γονέων των αποφοίτων. Η τοποθέτησή τους στην ταξική πυραμίδα έγινε με βάση το σχήμα των έξι κοινωνικοεπαγγελματικών κατηγοριών, το οποίο έχει χρησιμοποιήσει η Ε.Σιάνου (2006: 96-103) σε σχετική έρευνά της.

Αναφορικά με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στις κατευθύνσεις σπουδών και τους λόγους επιλογής τους. Εξετάστηκαν οι κατευθύνσεις που είχαν επιλέξει οι συμμετέχοντες/ουσες κατά τα δύο τελευταία χρόνια του Λυκείου και ποια ήταν τα κριτήρια επιλογής της συγκεκριμένης κατεύθυνσης.

Οι δύο ενότητες που ακολουθούν είναι ελαφρώς πιο εκτεταμένες. Η επιλογή σπουδών στο Πανεπιστήμιο συμπεριλαμβάνει τον τρόπο εισαγωγής, το Τμήμα, τα στοιχεία του μηχανογραφικού σημειώματος, την πόλη αποφοίτησης και πώς αυτή σχετίζεται με τις προτροπές του περιβάλλοντος. Επίσης, εξετάζει τον βαθμό πτυχίου και τα χρόνια που χρειάστηκαν οι συμμετέχοντες/ουσες για να ολοκληρώσουν τις προπτυχιακές σπουδές τους. Ζητούνται οι λόγοι καθυστέρησης, αν υπάρχουν, και κατά πόσο ο βαθμός πτυχίου επηρέασε την επαγγελματική τους εξέλιξη. Η πιο βασική ερώτηση αφορά στην συσχέτιση του φύλου με τον τομέα σπουδών που ακολουθήθηκε.

Η τελευταία ενότητα εξετάζει το ποσοστό των συμμετεχόντων που ενδιαφέρονται να συνεχίσουν τις σπουδές τους. Επιπλέον, ασχολείται με τα σχέδια για επαγγελματική αποκατάσταση ανάλογα με τον τομέα σπουδών και το φύλο, το είδος της εργασίας (ιδιωτική, δημόσια ή ελεύθερα επαγγέλματα) και τις οικονομικές απολαβές. Αναλύονται τα κριτήρια επιλογής εργασίας. Τέλος, τίθεται το θέμα της δημιουργίας οικογένειας και πώς αυτό επηρεάζει τα επαγγελματικά σχέδια και τους στόχους του κάθε φύλου.

Το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε με τη βοήθεια του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, αφού πρώτα αναζητήθηκαν απόφοιτοι/τες μέσω γνωστών επαφών, καθώς επίσης, και μέσω εν ενεργεία φοιτητών/τριων, οι οποίοι/ες διατηρούσαν επικοινωνία με απόφοιτους/ες των συγκεκριμένων Τμημάτων. Η επεξεργασία των απαντήσεων των ερωτηματολογίων που συγκεντρώθηκαν έγινε στο στατιστικό πρόγραμμα Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 24).

Σε πρώτο στάδιο, πραγματοποιήθηκε πιλοτική έρευνα με τη διανομή δέκα (10) ερωτηματολογίων, ώστε να αξιολογηθεί το ίδιο το ερωτηματολόγιο. Πραγματοποιήθηκε ο εντοπισμός των δυσκολιών ως προς την συμπλήρωση και επεξεργασία των δεδομένων και ακολούθησαν οι ανάλογες μικροδιορθώσεις, αναφορικά με τη διατύπωση και την κατανόηση των ερωτήσεων. Τα πρώτα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν χειρόγραφα από άτομα που θέλησαν να συμμετάσχουν εθελοντικά στην έρευνα. Στόχος μας ήταν να συγκεντρωθούν τουλάχιστον εκατό (100) αξιοποιήσιμα ερωτηματολόγια.

Σε δεύτερη φάση, η συλλογή πληροφοριών έγινε με την χρήση ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου https://docs.google.com/forms/d/16Kxg-RcctQdjLRKe3Wij5N8Vny-xaIXmETmNbr_ERHc/prefill. Στην ενέργεια αυτή αξιοποιήθηκε η ηλεκτρονική εφαρμογή της Google, google forms. Το ερωτηματολόγιο αναρτήθηκε κυρίως σε ιστοσελίδες σχετικές με τους συγκεκριμένους κλάδους σπουδών, ώστε να συγκεντρωθεί μεγαλύτερος αριθμός ερωτηματολογίων από τον επιθυμητό, προκειμένου να γίνει στη συνέχεια μία τυχαία επιλογή εξ αυτών, η οποία όμως θα βασίζεται στις αναλογίες των αποφοίτων τόσο ως προς το Τμήμα σπουδών (περισσότεροι εισαχθέντες και απόφοιτοι στο Τμήμα ΦΠΨ από ό,τι στο Τμήμα της

Πληροφορικής) όσο και ως προς το φύλο. Τελικά, τα περισσότερα ερωτηματολόγια, τα οποία διαμορφώθηκαν κατάλληλα, συγκεντρώθηκαν μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Το ερωτηματολόγιο δόθηκε προς συμπλήρωση σε απόφοιτους/ες του ακαδ.έτους 2013-14 των δύο Τμημάτων του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Η επιλογή της συγκεκριμένης ακαδημαϊκής χρονιάς έγινε με το σκεπτικό ότι τα άτομα αυτά έχουν αποφοιτήσει σχετικά πρόσφατα, αλλά έχει παρέλθει και ένα ικανό διάστημα, της τάξης των τεσσάρων ετών, προκειμένου να έχουν μια ορισμένη ακαδημαϊκή/ επαγγελματική πορεία, η οποία μπορεί να αξιολογηθεί.

Η έρευνα έλαβε χώρα τον Δεκέμβριο του 2018. Το ερωτηματολόγιο άνοιξε την πρώτη μέρα του μήνα και παρέμεινε ανοιχτό για διάστημα τριάντα ημερών, προκειμένου να δοθεί χρόνος να συμπληρωθεί επαρκής αριθμός ερωτηματολογίων, ώστε να προκύψουν κατά το δυνατόν αξιόπιστα αποτελέσματα. Ο απαιτούμενος χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου ήταν όσο το δυνατό πιο σύντομος (οκτώ λεπτά περίπου), ώστε να αποφευχθεί η δυσαρέσκεια των υποκειμένων (Αθανασίου: 2000). Οι ερωτήσεις ήταν απλές, κατανοητές, δίχως να καθοδηγούν τις απαντήσεις των υποκειμένων (Bell: 1997).

Στο ερωτηματολόγιο περιλαμβάνονταν έντυπο συναίνεσης και οδηγίες συμπλήρωσης, επισημαίνοντας τον εθελοντικό χαρακτήρα της συμμετοχής, τη διασφάλιση της ανωνυμίας και του απορρήτου των απαντήσεων για την προστασία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων (Cohen & Manion: 1994).

Ο συνολικός αριθμός των ερωτηματολογίων ανερχόταν στα 114. Από αυτά κρίθηκαν αξιοποιήσιμα τα 107. Ο τελικός αριθμός του δείγματος θεωρήθηκε επαρκής, ώστε να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα της έρευνας. Επιπλέον, με σκοπό την ενίσχυση του βαθμού αξιοπιστίας των ευρημάτων, υπήρχε η δυνατότητα συμπλήρωσης της ηλεκτρονικής φόρμας μία φορά για κάθε ηλεκτρονική διεύθυνση, στην περίπτωση της ηλεκτρονικής εφαρμογής της Google, google forms. Το ίδιο ίσχυε, επίσης, για τη συμπλήρωση και αποστολή με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.

Μετά τη συλλογή των ερωτηματολογίων ακολούθησε η οργάνωση των δεδομένων. Η χρήση ερωτηματολογίων μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας διευκόλυνε την ανάλυση των δεδομένων και τη στατιστική επεξεργασία τους στο στατιστικό πρόγραμμα Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 24).

6.2 Περιγραφή του δείγματος

Πριν πραγματοποιηθεί η παρουσίαση και η ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας κρίνεται αναγκαία η περιγραφή του δείγματος. Στην έρευνά μας, βασική παράμετρος ανάλυσης αποτελεί το φύλο καθώς το σύνολο των αποφοίτων των δύο Τμημάτων, ΦΠΨ & Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, διαφοροποιείται σημαντικά ως προς την κατά φύλο σύνθεσή του. Είναι απαραίτητο να επισημάνουμε, ότι στη συγκεκριμένη έρευνα θα παρουσιαστούν ποσοτικά δεδομένα της δεκαετίας 2006-16 των παραπάνω Τμημάτων, όπου αποτυπώνονται έμφυλες διαφοροποιήσεις στην κατανομή του φοιτητικού πληθυσμού. Τα δεδομένα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, μας διατέθηκαν από τη βάση φοιτητολογίων των Τμημάτων και αντλήθηκαν σύμφωνα με την **ημερομηνία απόκτησης πτυχίου**, δηλαδή **απόφοιτοι/ες** της δεκαετίας 2006-2016 και **όχι** την ημερομηνία εγγραφής τους. Οι κατηγορίες/παράμετροι των αρχικών Πινάκων ήταν: το φύλο, η ημερομηνία εγγραφής, η ημερομηνία ορκωμοσίας, ο βαθμός πτυχίου και ο τρόπος/διαδικασία εισαγωγής στο Τμήμα. Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν αναλύθηκαν, σε σχέση με τις κατηγορίες των πινάκων αναφοράς, στο πρόγραμμα υπολογιστικών φύλλων excel και κατόπιν αποτυπώθηκαν γραφήματα που παρουσιάζουν, με βασική παράμετρο το φύλο, την κατανομή των αποφοίτων, τη διάρκεια σπουδών τους, το μέσο όρο βαθμού πτυχίου και τον τρόπο/διαδικασία εισαγωγής στο κάθε Τμήμα.

Σε ό,τι αφορά τα *ποιοτικά δεδομένα*, που συγκεντρώθηκαν μέσω του ερωτηματολογίου, ήταν απαραίτητη η λήψη αντιπροσωπευτικού δείγματος ως προς το φύλο, ώστε το δείγμα «να αντανακλά την ακριβή αναλογία ανδρών και γυναικών, η οποία υπάρχει στο συνολικό πληθυσμό», όπως επισημαίνουν οι Cohen & Manion (1994: 128). Να σημειωθεί για άλλη μία φορά πως τα ερωτηματολόγια που συμπληρώθηκαν ήταν 114, ενώ αυτά που κρίθηκαν αξιοποιήσιμα ήταν 107 (94%). Από αυτά τα 75 άνηκαν σε απόφοιτους/ες του Τμ. ΦΠΨ και τα 32 σε απόφοιτους/ες του Τμ. Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Από τις 75 απαντήσεις του Τμήματος ΦΠΨ οι 13 (17%) άνηκαν σε αγόρια ενώ οι 62 (83%) σε κορίτσια. Αντίθετα, στο Τμήμα Πληροφορικής, οι 23 (72%) άνηκαν σε αγόρια και οι 9 (28%) σε κορίτσια. Επομένως, γίνεται αντιληπτή από την αρχή η μεγάλη διαφοροποίηση που υπάρχει σε *ανδρικό και γυναικείο* πληθυσμό στα δύο Τμήματα. Ο λόγος αυτής της ταξινόμησης είναι πως το έτος 2013-2014 αποφοίτησαν από το Τμ.ΦΠΨ 46 αγόρια (14%) και 286 κορίτσια (86%), σε σύνολο 332 και από το Τμ. Πληροφορικής 51 αγόρια (76%) και 16 κορίτσια (24%), σε σύνολο 67

ατόμων. Επομένως, στην έρευνα έγινε προσπάθεια να τηρηθεί μία αναλογία με βάση αυτά τα ποσοστά. Να σημειωθεί, ότι το δείγμα της έρευνας αποτελεί το 22,6% του συνόλου του φοιτητικού πληθυσμού του Τμ.ΦΠΨ και το 47,8% του συνόλου του Τμ. Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

6.3 Παρουσίαση Ευρημάτων της Έρευνας

6.3.1 Ποσοτικά Δεδομένα

Σύγκριση Τμημάτων ΦΠΨ και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Στην Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ελλάδα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, παρόλο που το ποσοστό φοίτησης των γυναικών υπερβαίνει το ποσοστό φοίτησης των αντρών, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, παρατηρείται διαφοροποίηση ως προς την κατά φύλο κατανομή του φοιτητικού πληθυσμού στους κλάδους σπουδών. Συγκεκριμένα, τα κορίτσια τείνουν να συγκεντρώνονται σε σχολές και Τμήματα θεωρητικών επιστημών, κυρίως Ανθρωπιστικών, Κοινωνικών, Επιστημών Εκπαίδευσης, Δικαίου, Υγείας, ενώ ένα μικρότερο ποσοστό ακολουθεί σχολές και Τμήματα Θετικών Επιστημών, Επιστημών Τεχνολογίας και Μηχανικής.

Τα στοιχεία της **δεκαετίας 2006 έως 2016** που έχουν συγκεντρωθεί για τα Τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Τμήμα ΦΠΨ και Τμήμα Πληροφορικής, παρουσιάζουν τις έμφυλες διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στους κλάδους σπουδών της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Τα δύο Τμήματα παρουσιάζουν εντυπωσιακά μεγάλες διαφορές. Πέρα από το γεγονός πως τα αντικείμενα τα οποία θεραπεύουν είναι διαφορετικά και με διαφορετικό Πρόγραμμα Σπουδών⁶, αποτυπώνεται μια έντονη διαφοροποίηση στον φοιτητικό τους πληθυσμό, τόσο ως προς τον αριθμό όσο και ως προς το φύλο των φοιτητών/τριών που λαμβάνουν πτυχίο.

Παρακάτω παρουσιάζονται δεδομένα της δεκαετίας 2006-16 των **αποφοίτων** των Τμημάτων ΦΠΨ & Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (**Γράφημα 1**). Συγκεκριμένα, αποτυπώνεται η αναλογία αγοριών και κοριτσιών που αποφοίτησαν, καθώς επίσης και οι αυξομειώσεις ανά έτος.

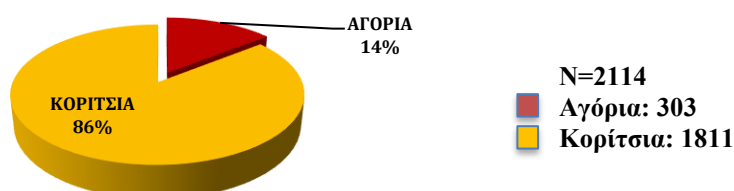
⁶ Και τα δύο Τμήματα τη συγκεκριμένη περίοδο ακολουθούν τετραετές Πρόγραμμα Σπουδών.

Να σημειωθεί ότι τον Ιούνιο του 2013 το Τμ. Πληροφορικής του Ι.Π. μετεξελίχθηκε σε Τμ.Μηχ.Η/Υ & Πληροφορικής με πενταετή κύκλο σπουδών. Έως το ακαδ.έτος 2015-2016 που μελετάμε δεν έχουμε ακόμη απόφοιτους/ες του νέου Τμήματος 5ετούς ΠΣ.

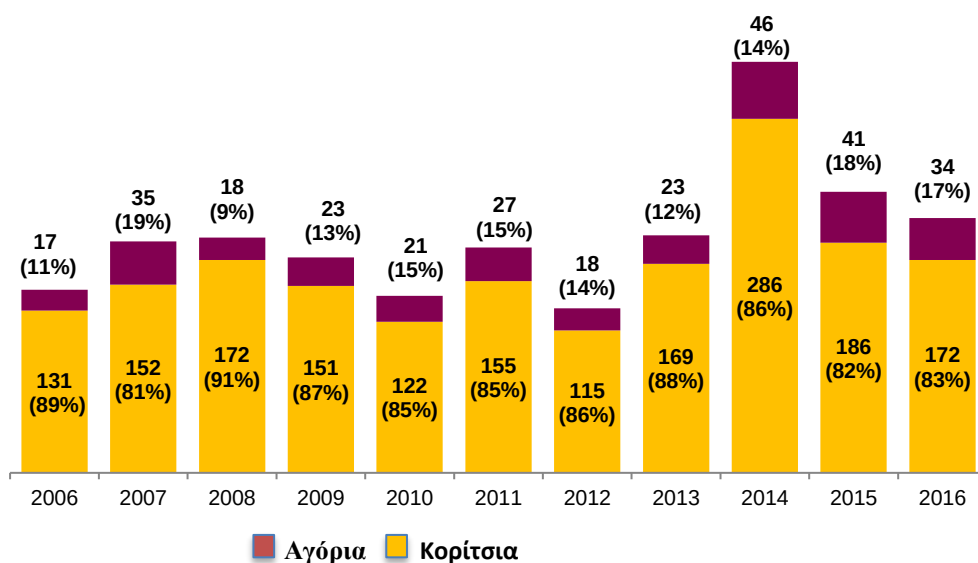
α. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Παν/μίου Ιωαννίνων

Γράφημα 1: Η κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων του Τμήματος Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Παν/μίου Ιωαννίνων κατά τη δεκαετία 2006-20016

1.α. Σύνολο αποφοίτων του τμήματος ΦΠΨ του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016)

1.β. Η κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων του τμήματος ΦΠΨ του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016)

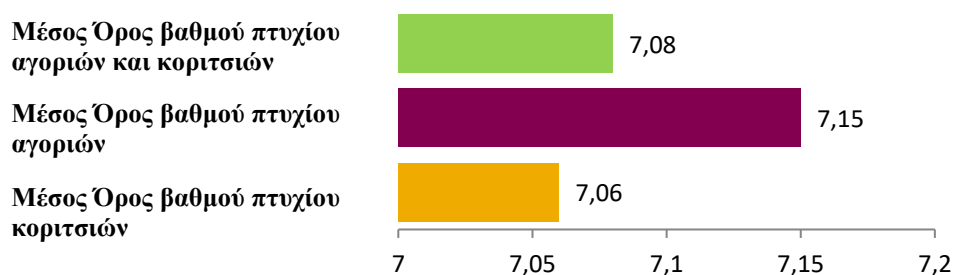

Σύμφωνα με την επεξεργασία των στοιχείων των επίσημων αρχείων φοιτητολογίου της Γραμματείας του Τμήματος, ο συνολικός αριθμός των φοιτητών/τριών που αποφοίτησε από το Τμήμα ΦΠΨ του Παν/μιου Ιωαννίνων κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 2006 – 2016 ήταν 2.114, εκ των οποίων τα 303 ήταν αγόρια (14%) και τα 1.811 ήταν κορίτσια (86%).

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι διαφοροποιήσεις ως προς το φύλο σε σχέση α) με το βαθμό πτυχίου και β) τη διάρκεια φοίτησης. Παρακάτω αποτυπώνονται αναλυτικά τα ευρήματα και οι στατιστικές αναλύσεις, ώστε να διαπιστωθεί εάν υπάρχουν έμφυλες διαφορές ως προς τις δύο αμέσως παραπάνω παραμέτρους και εάν αυτές είναι στατιστικά σημαντικές κατά τη δεκαετία που εξετάζουμε (2006-2016).

Στο **Γράφημα 2** παρουσιάζεται ο μέσος όρος βαθμού πτυχίου του συνόλου των αποφοίτων (2006-2016) που είναι 7,08. Ο μέσος όρος βαθμού πτυχίου των αγοριών είναι 7,15 και των κοριτσιών 7,06.

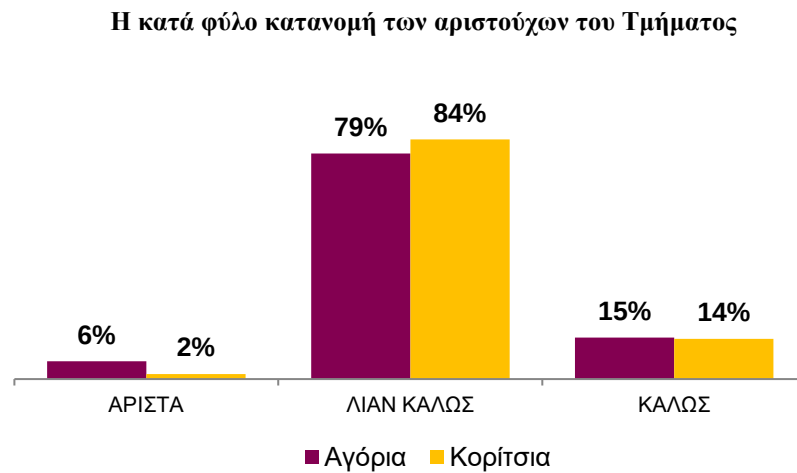
**Γράφημα 2.α: Απόφοιτοι/ες του Τμήματος ΦΠΨ του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016):
Βαθμός Πτυχίου**

Για να αποδειχθεί *εάν* η διαφορά στο μέσο όρο του βαθμού πτυχίου μεταξύ αγοριών και κοριτσιών του Τμ.ΦΠΨ κατά τη δεκαετία 2006-2016 είναι στατιστικά σημαντική χρησιμοποιήθηκε η στατιστική ανάλυση t-test ως αποδεικτικό. Εάν δηλαδή ο μέσος όρος του δείγματος διαφέρει ή όχι σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας $\alpha=0,05$. Το αποτέλεσμα δείχνει ότι τα δυο group, αγόρια (Μ.Τ.=7,15) και κορίτσια (Μ.Τ.=7,06) διαφέρουν **οριακά στατιστικά σημαντικά** ως προς τον βαθμό πτυχίου (t Stat 1.996, df=366, P=0,046< $\alpha=0,05$ two tail test [δεχόμαστε τη μηδενική υπόθεση]). Συνεπώς προκύπτει ότι ο βαθμός πτυχίου των αγοριών είναι μεγαλύτερος και η διαφορά είναι **στατιστικά σημαντική**, έστω και **οριακά**, από το βαθμό πτυχίου των κοριτσιών.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μεγαλύτερο ποσοστό αγοριών στο Τμήμα ΦΠΨ αριστεύει. Έτσι, το 6% των αγοριών αριστεύει (βαθμός Πτυχίου 8,5-10) έναντι του 2% των κοριτσιών, όπως φαίνεται στο αμέσως παρακάτω **Γράφημα (2β)**.

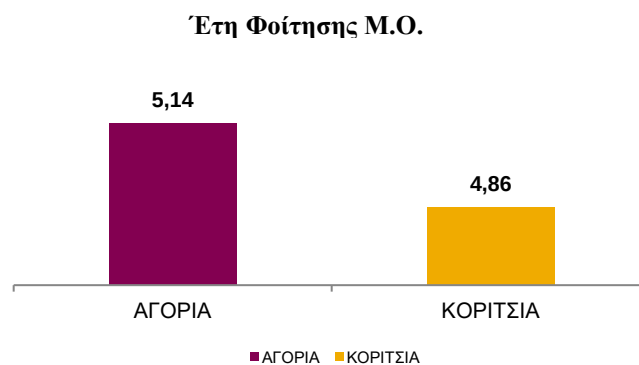
Γράφημα 2.β: Η κατά φύλο κατανομή των αριστούχων αποφοίτων του Τμήματος ΦΠΨ του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016)

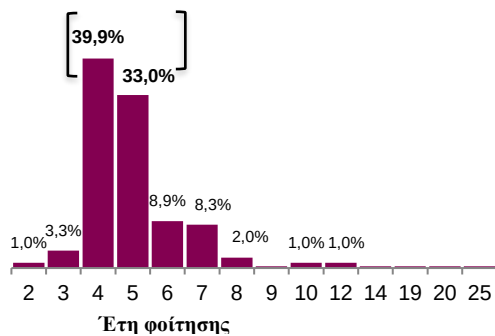
Στο Γράφημα 2.β παρατηρούμε ότι τα αγόρια του Τμ.ΦΠΨ τείνουν προς την *αριστεία* (8,5-10) σε υψηλότερο ποσοστό (6%) σε σχέση με τα κορίτσια (2%), το 79% των αγοριών έναντι του 84% των κοριτσιών αποφοιτούν με βαθμό πτυχίου *Λίαν καλώς* (6,5-8,4), ενώ το 15% των αγοριών και το 14% των κοριτσιών του Τμήματος αποφοιτούν με βαθμό *Καλώς* (5-6,4). Παρατηρούμε ότι στις χαμηλότερες κλίμακες βαθμολογίας η διαφορά είναι ελάχιστη ενώ στις μέτριες υπερτερούν τα κορίτσια έναντι των αγοριών.

Στο **Γράφημα 3** παρουσιάζεται η διάρκεια σπουδών αποφοίτων στο Τμήμα ΦΠΨ του Παν/μίου Ιωαννίνων.

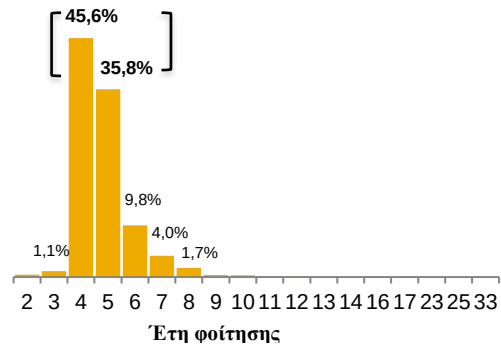
Γράφημα 3: Φύλο και διάρκεια Σπουδών των αποφοίτων του Τμήματος ΦΠΨ (2006-2016).

% Αγοριών και διάρκεια σπουδών

% Κοριτσιών και διάρκεια σπουδών

Το 72,9% των αγοριών παίρνει πτυχίο στα 4-5 χρόνια ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των κοριτσιών είναι 81,4%.

Τα αγόρια του Τμήματος φαίνεται ότι καθυστερούν να πάρουν πτυχίο (Μ.Τ. 5,14) σε σχέση με τα κορίτσια (Μ.Τ. 4,86) και αυτή η διαφορά αποδεικνύεται **στατιστικά σημαντική** ($t_{stat}=2,079$, $df=353$, $P=0,038<0,05$). Το μεγαλύτερο ποσοστό του φοιτητικού πληθυσμού αποφοιτά στα 4 και 5 χρόνια. Το 81,4% των κοριτσιών πήρε πτυχίο στα 4-5 χρόνια, ενώ κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (2006-2016) πήρε πτυχίο το 72,9% των αγοριών στο συγκεκριμένο Τμήμα.

Παρατηρούμε ότι τα αγόρια απόφοιτοι του Τμ.ΦΠΨ τείνουν να ολοκληρώνουν τις σπουδές τους ακόμη και σε 10 ή 12 χρόνια, τείνουν δηλαδή να είναι “αιώνιοι φοιτητές”, ενώ κανένα από τα κορίτσια δεν παρουσιάζεται να έχει τέτοια διάρκεια σπουδών. Βέβαια, είναι δυνατό τα αγόρια συγκριτικά με τα κορίτσια να εργάζονται κατά τη διάρκεια των σπουδών με συνέπεια να καθυστερούν να τις ολοκληρώσουν. Ας μην μας διαφεύγει ότι, σύμφωνα με τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις, τα αγόρια αναμένεται να καλύπτουν ένα μεγάλο μέρος της διαβίωσής τους νωρίτερα από ό,τι τα κορίτσια.

Στο επόμενο **Γράφημα 4** παρουσιάζεται η διαδικασία εισαγωγής των αποφοίτων του Τμήματος ΦΠΨ κατά τη δεκαετία 2006-2016.

Γράφημα 4: Διαδικασία εισαγωγής αποφοίτων στο Τμήμα ΦΠΨ (2006-2016).

Αγόρια Τμήματος Φ.Π.Ψ.

Κορίτσια Τμήματος Φ.Π.Ψ

Όπως προκύπτει από τα δεδομένα, ο βασικός τρόπος εισαγωγής και για τα δύο φύλα στο Τμήμα ΦΠΨ είναι οι Πανελλαδικές εξετάσεις. Το ποσοστό των κοριτσιών που εισάγεται με Πανελλαδικές εξετάσεις υπερτερεί σε σχέση με αυτό των αγοριών με μικρή διαφορά, χωρίς στατιστική σημαντικότητα.

Στην προσπάθειά μας να εξετάσουμε ένα δείγμα των αποφοίτων του Τμήματος ΦΠΨ κατά τη δεκαετία 2006-2016 με μεγαλύτερη ομοιογένεια, λάβαμε υπόψη ως **ομάδα στόχου** το σύνολο των αποφοίτων που εισήχθησαν στο Τμήμα με **Πανελλαδικές εξετάσεις** (85,8% των κοριτσιών και 80,2% των αγοριών). Έτσι, θα προκύψουν όσο το δυνατό ασφαλέστερα συμπεράσματα, σε σχέση με τις παραμέτρους του μέσου όρου βαθμού πτυχίου και της διάρκειας σπουδών των αποφοίτων, μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

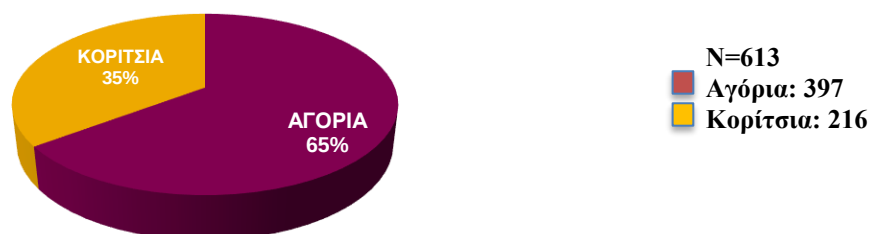
Τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης έδειξαν ότι αναφορικά με το μέσο όρο **βαθμού πτυχίου δεν παρατηρείται στατιστικά σημαντική διαφορά** μεταξύ αγοριών (Μ.Τ. 7.13) και κοριτσιών (Μ.Τ. 7.07) ($t_{stat}=1.27$, $df=288$, $P=0,204>0,05=a$). Από την άλλη πλευρά, ως προς τη **διάρκεια σπουδών** μεταξύ αγοριών (Μ.Τ. 5.14) και κοριτσιών (Μ.Τ. 4.82) παρατηρήθηκε **στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση** ($t_{stat}=2.5$, $df=271$, $P=0,01<0,05$), τα αγόρια καθυστερούν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους σε σχέση με τα κορίτσια. Συνεπώς, φαίνεται ότι τόσο στο σύνολο του φοιτητικού πληθυσμού του Τμήματος, όσο και στο υποσύνολο των εισαχθέντων με Πανελλαδικές εξετάσεις, η **στατιστική σημαντικότητα** των ευρημάτων παραμένει **αμετάβλητη**.

β. Τμήμα Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων

Στο **Γράφημα 5** παρουσιάζονται τα ποσοστά των αποφοίτων του Τμήματος Πληροφορικής της δεκαετίας 2006-2016 ανά φύλο καθώς επίσης και οι αυξομειώσεις ανά έτος.

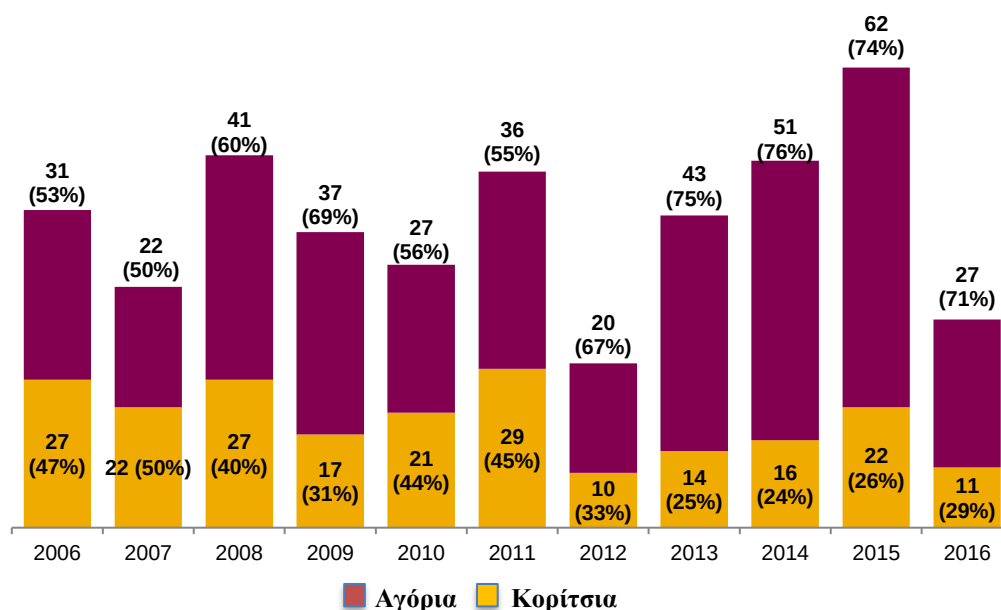
Γράφημα 5: Η κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων του Τμήματος Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων κατά τη δεκαετία 2006-20016

5.α. Σύνολο αποφοίτων του Τμήματος Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016)

Το **Γράφημα 5α** για την κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων του Τμήματος Πληροφορικής παρουσιάζει περίπου την αντίστροφη εικόνα συγκριτικά με εκείνη του Τμήματος ΦΠΨ (σελ.48). Στο Τμήμα Πληροφορικής υπερτερούν αριθμητικά τα αγόρια, μάλιστα με μεγάλη διαφορά.

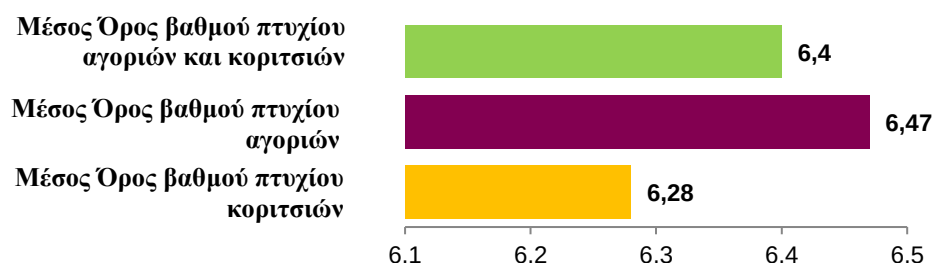
5.β. Η κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων του Τμήματος Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016)

Ο συνολικός αριθμός των φοιτητών/τριών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 2006 – 2016 που αποφοίτησε από το Τμήμα Πληροφορικής ήταν 613, εκ των οποίων τα 397 ήταν αγόρια (65%) και τα 216 κορίτσια (35%). Παρουσιάζονται οι αυξομειώσεις του ποσοστού αποφοίτων ετησίως, καθώς τα τελευταία χρόνια διαφαίνεται μια τάση μείωσης αποφοίτησης του ποσοστού των κοριτσιών. Πολύ συχνά υπάρχει η παραδοχή ότι η τεχνολογία ταυτίζεται με την αρρενωπότητα και προσδιορίζεται μέσα από ιδιότητες και χαρακτηριστικά της ανδρικής ταυτότητας, γεγονός το οποίο αποξενώνει τις γυναίκες και τις ωθεί σε μια παραδοσιακή και «αποδεκτή» για το φύλο τους επιλογή (Ντρενογιάννη: 2007).

Στο **Γράφημα 6** παρουσιάζεται ο μέσος όρος βαθμού πτυχίου του συνόλου των αποφοίτων του Τμήματος (2006-2016) που είναι 6,4. Ο μέσος όρος βαθμού πτυχίου των αγοριών είναι 6,47 και των κοριτσιών 6,28.

Γράφημα 6.α. Απόφοιτοι/ες του Τμήματος Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016): Βαθμός Πτυχίου

Η στατιστική ανάλυση δείχνει ότι η διαφορά στο μέσο όρο βαθμού πτυχίου μεταξύ των αγοριών (6,47) και των κοριτσιών (6,28) του Τμήματος είναι **στατιστικά σημαντική** ($t_{stat}=3,69$ $df=548$ $P=0,000<0,05=a$), τα αγόρια αποφοιτούν με μεγαλύτερο μέσο όρο πτυχίου από τα κορίτσια.

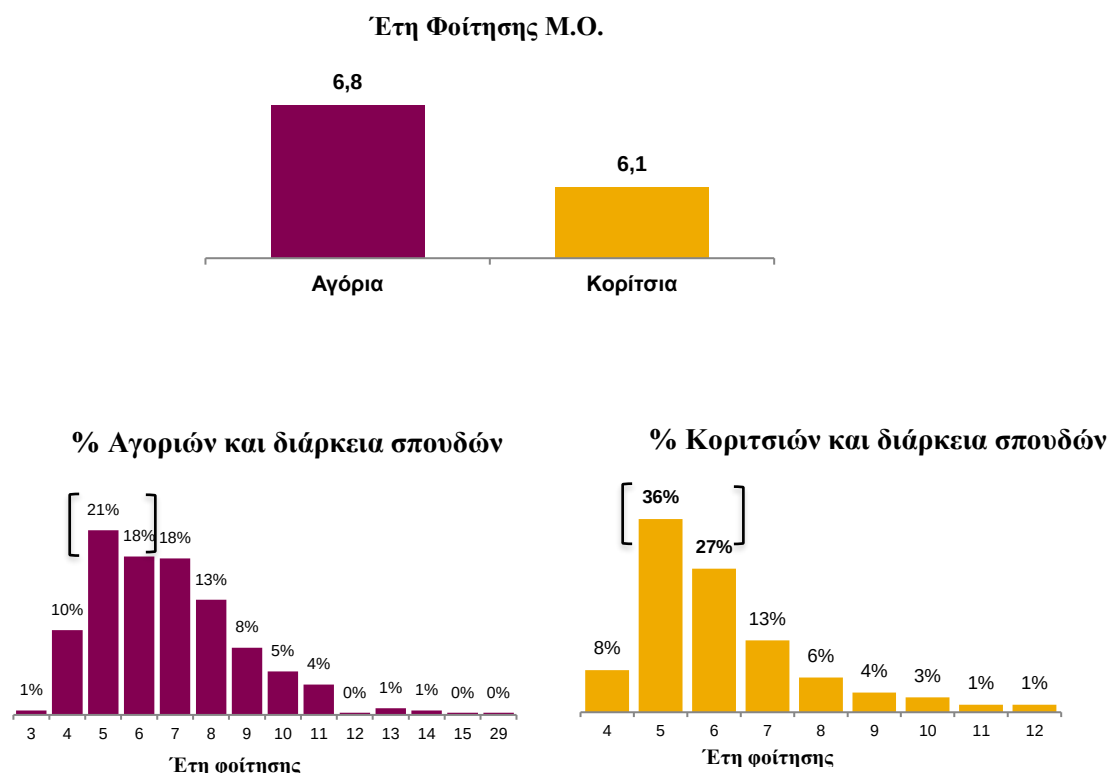
Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, όπως προκύπτει, μεγαλύτερο ποσοστό αγοριών και στο Τμήμα Πληροφορικής αριστεύει, αφού το 3% των αγοριών αποκτά πτυχίο με *άριστα* (8,5-10) έναντι του 0,5% των κοριτσιών, το 39% των αγοριών έναντι του 31% των κοριτσιών αποφοιτούν με βαθμό πτυχίου *Λίαν καλώς* (6,5-8,4), ενώ το 58% των αγοριών και το 68,5% των κοριτσιών του Τμήματος αποφοιτούν με βαθμό *Καλώς* (5-6,4). Παρατηρούμε ότι στη μεσαία κλίμακα βαθμολογίας υπερτερούν και πάλι τα αγόρια ενώ στις χαμηλότερες τα κορίτσια, όπως φαίνεται παρακάτω (Γράφημα 6.β).

Γράφημα 6.β: Η κατά φύλο κατανομή των αριστούχων αποφοίτων του Τμήματος Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016)

Επίσης σημαντική διαφορά υπάρχει ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια αναφορικά με τα χρόνια αποφοίτησης όπως φαίνεται στο επόμενο γράφημα (**Γράφημα 7**).

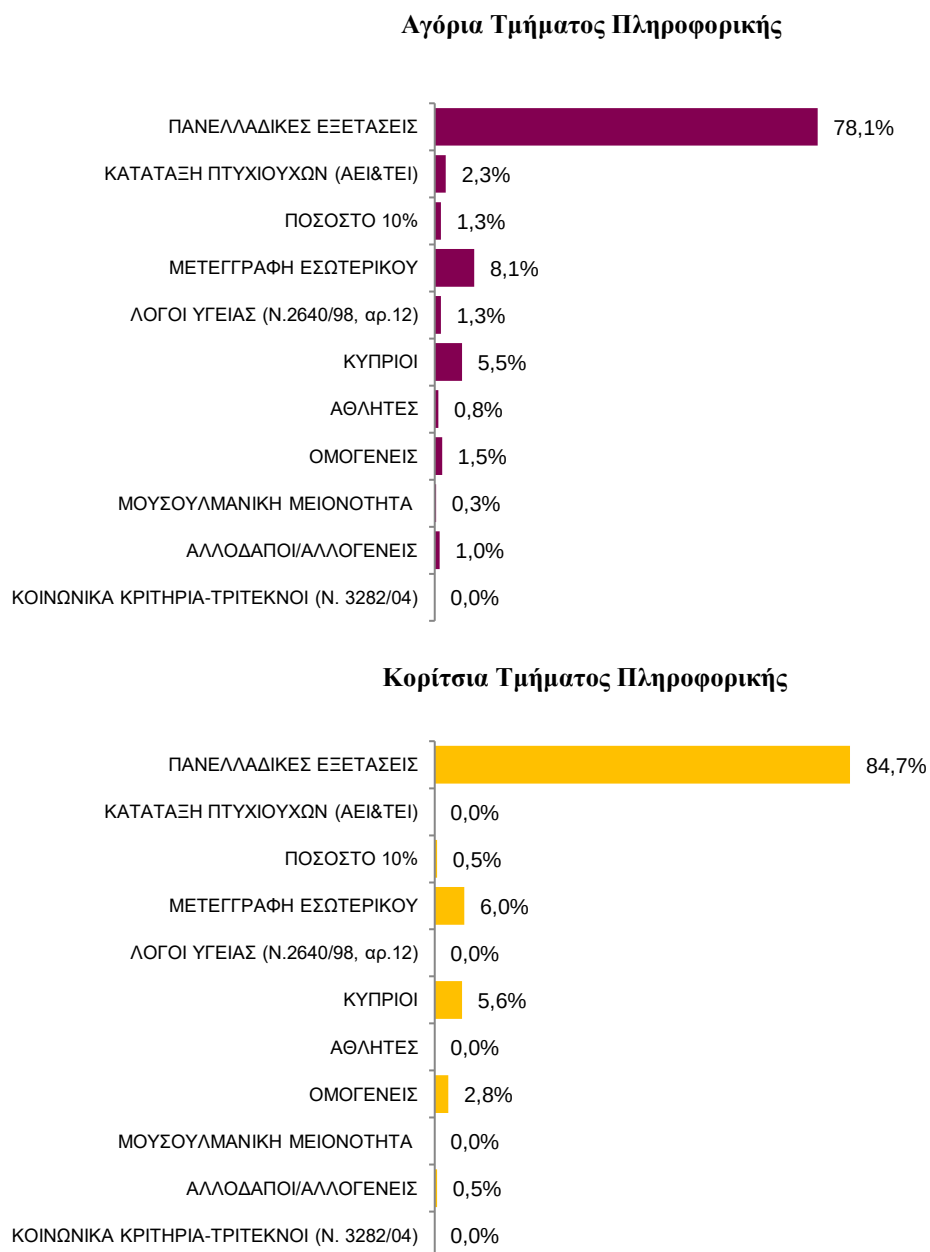
Γράφημα 7: Φύλο και διάρκεια Σπουδών των αποφοίτων του Τμήματος Πληροφορικής (2006-2016)

Όπως φαίνεται από τα δύο παραπάνω γραφήματα, στο Τμήμα αυτό το μεγαλύτερο ποσοστό του φοιτητικού πληθυσμού αποφοιτά στα 5 και 6 έτη, ενώ αυξημένο είναι το ποσοστό των φοιτητών που αποφοιτούν στα 7 έτη. Ο μέσος όρος, λοιπόν, **διάρκειας σπουδών** των αγοριών (Μ.Τ. 6,82 έτη) είναι μεγαλύτερος σε σχέση με αυτόν των κοριτσιών (Μ.Τ. 6,12 έτη). Η διαφορά, όπως προκύπτει από την επεξεργασία των δεδομένων, είναι **στατιστικά σημαντική** ($t\text{ stat}=4.35$, $df=571$, $P=0,000<0,05=a$). Το 63% των κοριτσιών παίρνει πτυχίο στα 5-6 χρόνια, ενώ το ίδιο διάστημα αποφοιτά μόνο το 39% των αγοριών. Είναι αξιοσημείωτο να αναφερθεί, ότι από 7 έως 10 χρόνια σπουδών χρειάζεται το 44% των αγοριών και το 26% των κοριτσιών.

Στο επόμενο γράφημα (**Γράφημα 8**) παρουσιάζεται αναλυτικά το ποσοστό των αποφοίτων σε σχέση με τον τρόπο εισαγωγής στο Τμήμα Πληροφορικής κατά τη δεκαετία 2006-2016.

Γράφημα 8: Διαδικασία εισαγωγής αποφοίτων στο Τμήμα Πληροφορικής (2006-2016)

Αναφορικά με τον τρόπο εισαγωγής των φοιτητών/τριων στο Τμήμα Πληροφορικής παρατηρείται μια μικρή αριθμητική υπεροχή των κοριτσιών έναντι των αγοριών στην κατηγορία των πανελλαδικών εξετάσεων. Η διαφορά καλύπτεται κυρίως από την κατηγορία των

μετεγγραφών χωρίς στατιστική σημαντικότητα. Και σε αυτή την περίπτωση ο βασικότερος τρόπος εισαγωγής είναι οι πανελλαδικές εξετάσεις.

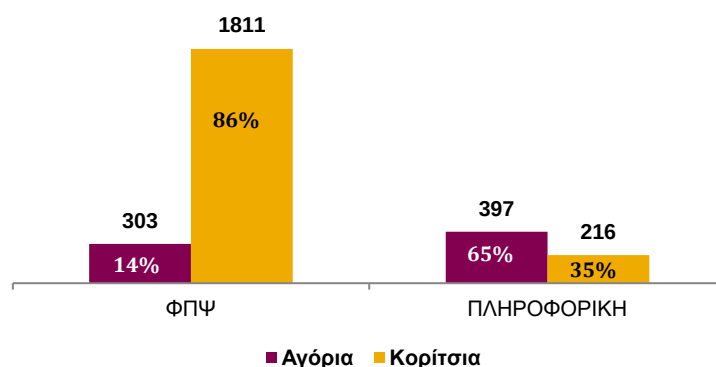
Εφαρμόζοντας τη συλλογιστική που ακολουθήσαμε σε προηγούμενη ανάλυση, για το Τμήμα ΦΠΨ, σχετικά με την ομοιογένεια του δείγματος, με σκοπό τη διεξαγωγή ασφαλέστερων αποτελεσμάτων, λαμβάνουμε υπόψη ως **ομάδα στόχου** τους/τις εισαχθέντες/εισες στο συγκεκριμένο Τμήμα με **πανελλαδικές εξετάσεις** (78,1% των αγοριών και 84,7% των κοριτσιών) σε σχέση με το βαθμό πτυχίου και τη διάρκεια σπουδών. Η στατιστική ανάλυση μας επιβεβαιώνει ότι στο Τμήμα Πληροφορικής υπάρχει **στατιστικά σημαντική διαφορά** αναφορικά με το μέσο όρο **βαθμού πτυχίου** μεταξύ αγοριών (Μ.Τ. 6.47) και κοριτσιών (Μ.Τ. 6.31) ($t_{stat}=2.76$, $df=459$, $P=0,005<0,05=a$). Ομοίως, ως προς τη **διάρκεια σπουδών** μεταξύ αγοριών (Μ.Τ 6.8 έτη) και κοριτσιών (Μ.Τ 6.1 έτη) παρατηρήθηκε, επίσης, **στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση** ($t_{stat}=4.1$, $df=470$, $P=0,000<0,05$).

Φαίνεται, λοιπόν, ότι τα αγόρια τείνουν να καθυστερούν σε ό,τι αφορά την ολοκλήρωση των σπουδών τους. Ενδεχομένως, η καθυστέρηση αυτή να οφείλεται σε εργασιακή τους απασχόληση, επειδή, δεδομένης της οικονομικής κρίσης του 2008, δεν θέλουν να επιβαρύνουν τις οικογένειές τους οικονομικά.

γ. Συγκριτικά στοιχεία των Τμημάτων ΦΠΨ και Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016)

Θεωρήσαμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε συνολικά στοιχεία από το Τμήμα ΦΠΨ και Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων, προκειμένου να έχουμε μια συνολική αποτύπωση των δύο Τμημάτων. Στο παρακάτω Γράφημα (**Γράφημα 9**) παρουσιάζεται η κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων **συγκριτικά στα δύο Τμήματα** του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στο Τμήμα ΦΠΨ και Πληροφορικής κατά τη δεκαετία 2006-2016.

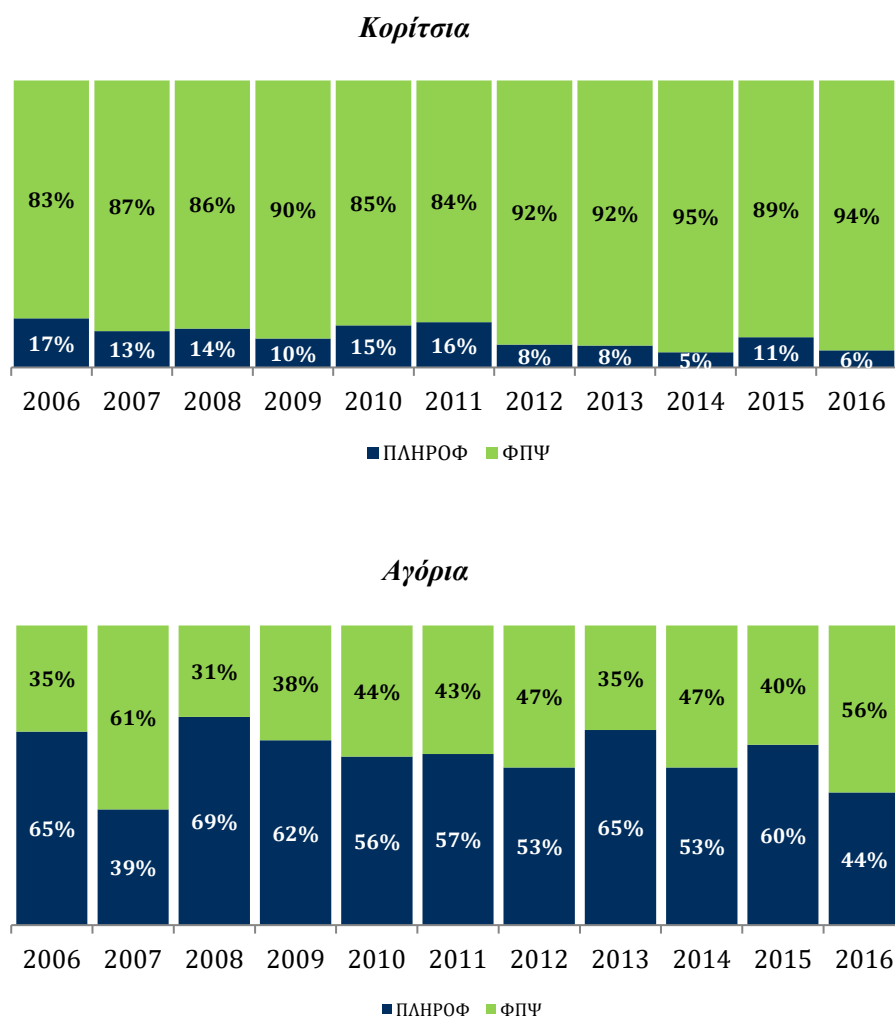
Γράφημα 9: Η κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων στα Τμήματα: ΦΠΨ και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2006-2016)

Με μία συγκριτική εξέταση των στατιστικών στοιχείων που παρουσιάστηκαν παραπάνω συμπεραίνουμε ότι: ο αριθμός των αποφοίτων του Τμ.ΦΠΨ είναι συντριπτικά **μεγαλύτερος** από αυτόν του Τμ. Πληροφορικής. Αξίζει να αναφέρουμε ότι ο αριθμός των φοιτητών/τριών που εισάγονται ετησίως στο Τμ.ΦΠΨ είναι σχεδόν διπλάσιος σε σχέση με το πλήθος των φοιτητών/τριών που εισάγονται στο Τμ.Πληροφορικής. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι κατά το ακαδ.έτος 2008-2009, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, στο Τμ.ΦΠΨ είχαν εισαχθεί συνολικά **306** φοιτητές/τριες εκ των οποίων τα 269 ήταν κορίτσια, ενώ αποφοίτησαν 174 φοιτητές/τριες, 151 κορίτσια και 23 αγόρια (Γραφ.1β.σελ.48). Την ίδια ακαδημαϊκή χρονιά στο Τμ. Πληροφορικής είχαν εισαχθεί **162** φοιτητές/τριες, μόλις 41 κορίτσια και 121 αγόρια (ΕΛΣΤΑΤ) και αποφοίτησαν 17 κορίτσια και 37 αγόρια (Γραφ.5β.σελ.54). Παρόμοιες διαφοροποιήσεις παρατηρούνται στα σύνολα του φοιτητικού πληθυσμού σε όλα τα ακαδημαϊκά έτη της περιόδου που εξετάζουμε (2006-2016). Επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι υπάρχει μία αντίθετη τάση ως προς τον αριθμό των κοριτσιών που επιλέγουν τις σπουδές στο Τμ.ΦΠΨ και τον αριθμό που ακολουθούν τις σπουδές στο Τμ. Πληροφορικής.

Στο **Γράφημα 10** παρουσιάζεται αναλυτικά το ποσοστό αποφοίτησης των φοιτητών/τριών συνολικά και στα δύο Τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κατά τη διάρκεια της περιόδου 2006-2016.

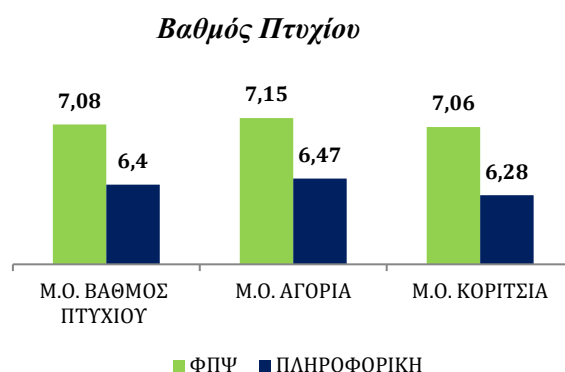
Γράφημα 10: Η κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων των Τμημάτων ΦΠΨ και Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων κατά τη δεκαετία 2006-2016

Το ποσοστό των κοριτσιών και αγοριών που αποφοιτούν από το Τμήμα Πληροφορικής φαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια **μειώνεται** με εντονότερη τάση (μείωσης) στα κορίτσια. Αντίθετα, παρατηρείται μια μικρή **αυξητική τάση** του αριθμού αποφοίτησης των κοριτσιών και των αγοριών στο Τμ. ΦΠΨ. Συνεπώς, προκύπτει ότι κυρίως τα κορίτσια αλλά και τα αγόρια τείνουν να δυσκολεύονται περισσότερο να πάρουν πτυχίο στο Τμ.Πληροφορικής σε σχέση με το Τμ.ΦΠΨ.

Στο **Γράφημα 11** αποτυπώνεται ο μέσος όρος (Μ.Ο.) βαθμού πτυχίου των αποφοίτων των δύο Τμημάτων: ΦΠΨ και Πληροφορικής, κατά τα έτη 2006-2016.

Γράφημα 11: Ο Μ.Ο. βαθμού πτυχίου των αποφοίτων ανά Τμήμα (2006-2016)

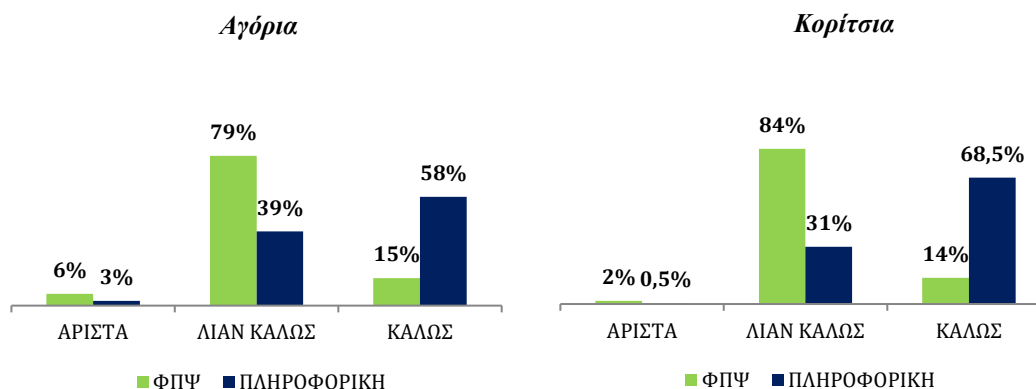
Αναφορικά με τον βαθμό του πτυχίου, παρατηρείται ότι τα αγόρια και τα κορίτσια στο Τμ.ΦΠΨ έχουν πολύ καλύτερες επιδόσεις από τους αποφοίτους του Τμήματος Πληροφορικής. Βέβαια και στις δύο περιπτώσεις τα αγόρια έχουν καλύτερο μέσο όρο βαθμού πτυχίου σε σχέση με τα κορίτσια, με **στατιστικά σημαντική διαφορά**, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Στο **Γράφημα 12** παρουσιάζονται οι επιδόσεις των αποφοίτων ανά Τμήμα κατά τη δεκαετία 2006-2016, όπως αποτυπώνονται μετά την ανάλυση των δεδομένων με βάση τα επίσημα αρχεία των Τμημάτων.

Γράφημα 12: Απόφοιτοι/ες Τμημάτων ΦΠΨ και Πληροφορικής του Πναν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016): Βαθμός Πτυχίου

Επιδόσεις αποφοίτων ανά φύλο και Τμήμα

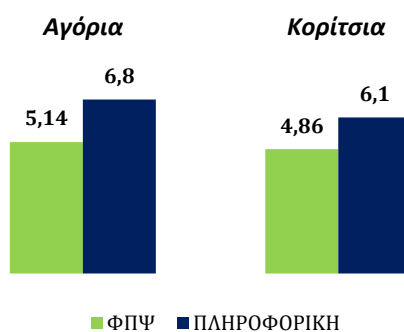

Όπως προκύπτει από τα δεδομένα, τόσο στο Τμήμα Πληροφορικής όσο και στο Τμ.ΦΠΨ ένα πολύ μικρό ποσοστό αποφοίτων αριστεύει. Η πλειοψηφία των αποφοίτων στο Τμ.ΦΠΨ αποκτά μεγαλύτερο βαθμό πτυχίου σε σχέση με τους/τις απόφοιτους/ες του Τμ. Πληροφορικής. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ότι τα αγόρια σε μεγαλύτερο ποσοστό αριστεύουν σε σχέση με τα κορίτσια και στα δύο Τμήματα (6% των αγοριών έναντι 2% των κοριτσιών αποφοιτούν με *άριστα* στο Τμ.ΦΠΨ και 3% των αγοριών έναντι μόλις 0,5% των κοριτσιών αποφοιτούν με *άριστα* στο Τμ. Πληροφορικής), με διαφορά **στατιστικά σημαντική**.

Στο επόμενο γράφημα (**Γράφημα 13**) παρουσιάζεται ο μέσος όρος διάρκειας σπουδών ανά Τμήμα και φύλο στο Τμήμα ΦΠΨ και Πληροφορικής.

Γράφημα 13: Φύλο και διάρκεια Σπουδών στα Τμήματα ΦΠΨ και Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων (2006-2016)

Σύγκριση Τμημάτων_Διάρκεια Σπουδών

Από την ανάλυση των δεδομένων φαίνεται ότι οι απόφοιτοι/ες του Τμήματος Πληροφορικής χρειάζονται μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους (κατά *Μ.Ο.* 6,8 έτη τα αγόρια και 6,1 έτη τα κορίτσια αντίστοιχα) σε σχέση με τους/τις

αποφοιτους/ες του Τμήματος ΦΠΨ (κατά Μ.Ο 5,14 έτη τα αγόρια και 4,86 έτη τα κορίτσια αντίστοιχα). Ειδικά στο Τμήμα Πληροφορικής, τα αγόρια αργούν σημαντικά να λάβουν πτυχίο.

Ειδικότερα, εάν εξετάσουμε τη διαφορά φοίτησης, μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, στο Τμήμα Πληροφορικής και στο Τμήμα ΦΠΨ (σημειώνουμε ότι το Πρόγραμμα Σπουδών είναι τετραετές και για τα δύο Τμήματα) θα διαπιστώσουμε ότι τα αγόρια στο πρώτο Τμήμα καθυστερούν την ολοκλήρωση των σπουδών τους κατά μέσο όρο 2,8 έτη (οι σπουδές τους διαρκούν κατά μέσο όρο 6,8 έτη αντί των 4 ετών) και στο ΦΠΨ 1,14 έτη (5,14 έτη κατά μέσο όρο αντί 4 ετών). Αντίθετα, τα κορίτσια στο Τμ.Πληροφορικής καθυστερούν 2,1 έτη και στο Τμήμα ΦΠΨ 0,86 έτη. Έτσι, προκύπτει ότι τα κορίτσια συγκριτικά με τα αγόρια και στα δύο Τμήματα ολοκληρώνουν πιο γρήγορα τις σπουδές τους με διαφορά **στατιστικά σημαντική**, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Από την επεξεργασία των δεδομένων των αποφοίτων της δεκαετίας 2006-2016 στα Τμήματα ΦΠΨ και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, θα μπορούσαμε να εστιάσουμε στα εξής σημεία: α) οι φοιτητές και των δύο Τμημάτων καθυστερούν να τελειώσουν τις σπουδές τους περισσότερο από ό,τι οι φοιτήτριες των αντίστοιχων Τμημάτων, β) τα αγόρια και των δύο Τμημάτων αριστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα κορίτσια, γ) οι φοιτητές/τριες αποφοιτούν με μεγαλύτερο βαθμό πτυχίου στο Τμ.ΦΠΨ σε σχέση με το Τμ.Πληροφορικής και δ) οι φοιτητές αλλά κυρίως οι φοιτήτριες του Τμήματος Πληροφορικής τείνουν να δυσκολεύονται να πάρουν πτυχίο περισσότερο από τους/τις φοιτητές/τριες του Τμήματος ΦΠΨ.

Ωστόσο, για να γενικευτούν οι παρατηρήσεις μας και να διατυπωθούν συμπεράσματα είναι απαραίτητη η περαιτέρω διερεύνηση του θέματος.

6.3.2 Ποιοτικά Δεδομένα

Παρουσίαση και Ανάλυση των δεδομένων του Ερωτηματολογίου

Στον Πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται αναλυτικά η κατά φύλο κατανομή των αποφοίτων των Τμημάτων ΦΠΨ και Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κατά το ακαδ.έτος 2013-2014. Αποτυπώνεται η μεγάλη διαφοροποίηση που υπάρχει σε ανδρικό και γυναικείο πληθυσμό στα συγκεκριμένα Τμήματα.

Η ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΑΝΑ ΤΜΗΜΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΚΑΔ.ΕΤΟΣ 2013-2014

	ΦΠΨ		ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ
	N	%	N	%	
ΑΓΟΡΙΑ	46	14%	51	76%	97
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	286	86%	16	24%	302
ΣΥΝΟΛΟ	332		67		399

Ο επόμενος Πίνακας παρουσιάζει τα στοιχεία για την κατά φύλο κατανομή του **δείγματος της έρευνας**, τα οποία αντανakλούν την αναλογία ανδρών και γυναικών σε σχέση με το σύνολο του φοιτητικού πληθυσμού των δύο Τμημάτων.

ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

	ΦΠΨ		ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ		ΣΥΝΟΛΟ
	N	%	N	%	
ΑΓΟΡΙΑ	13	17%	23	72%	36
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	62	83%	9	28%	71
ΣΥΝΟΛΟ	75		32		107

Τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία συνάδουν με την κατάσταση που επικρατεί στους τομείς σπουδών σύμφωνα με τις Κογκίδου Δ., Ντρενογιάννη Ε., Σέρογλου Φ. και Τρέσσου Ε. (2007). Οι θεωρητικές σχολές προσελκύουν κυρίως γυναίκες, ενώ οι θετικές/τεχνολογικές κυρίως άνδρες. Επιβεβαιώνονται τα όσα αναφέρθηκαν στο προηγούμενο υποκεφάλαιο (κεφ.6.3.1 Ποσοτικά δεδομένα, σελ.47).

Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά τα δεδομένα των τεσσάρων ενοτήτων του Ερωτηματολογίου: Α) Δημογραφικά στοιχεία/Κοινωνικό προφίλ δείγματος, Β) Επιλογή κατεύθυνσης σπουδών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Γ) Επιλογή κλάδου σπουδών στην Ανώτατη Εκπαίδευση/Πανεπιστημιακό Τμήμα και Δ) Σχέδια/Φιλοδοξίες μετά την αποφοίτηση από το Πανεπιστήμιο.

Α) Δημογραφικά στοιχεία/ Κοινωνικό προφίλ δείγματος

Για την κοινωνικοοικονομική κατάταξη των οικογενειών των αποφοίτων των δύο Τμημάτων, που πήραν μέρος στην έρευνά μας, και τη μελέτη σχετικών πιθανών διαφοροποιήσεων, αξιοποιήθηκαν οι απαντήσεις του δείγματος που οριοθετούν το κοινωνικό τους προφίλ, δηλαδή το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων, το επάγγελμα τους και το μηνιαίο εισόδημα. Όπως προαναφέρθηκε στη σελ.42, σε σχέση με το επάγγελμα των γονέων των αποφοίτων, λαμβάνουμε υπόψη το σχήμα των έξι κοινωνικοεπαγγελματικών κατηγοριών, σύμφωνα με τη Σιάνου (2006: 96-103). Αναλυτικά οι κατηγορίες είναι οι εξής:

1. α. Υψηλού επιπέδου στελέχη του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα, εργοδότες
β. Ανώτεροι υπάλληλοι του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, αυτοαπασχολούμενοι που ασκούν ανώτερα επιστημονικά επαγγέλματα
2. Υπάλληλοι του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα ή αυτοαπασχολούμενοι που ασκούν χαμηλότερα επιστημονικά επαγγέλματα
3. α. Χαμηλότερου επιπέδου, μη χειρώνακτες υπάλληλοι του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα που ασκούν μη επιστημονικά επαγγέλματα
β. Χειρώνακτες υπάλληλοι του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα, μικροεπαγγελματίες, αυτοαπασχολούμενοι τεχνίτες
4. Ημι-ειδικευμένοι εργάτες
5. Ανειδίκεντοι εργάτες και αγρότες
6. Όσοι δεν εργάστηκαν ποτέ ή είναι άνεργοι

Επάγγελμα γονέων

Στους παρακάτω Πίνακες Α.1.α και Α.1.β παρουσιάζεται αναλυτικά η κατανομή των γονέων των αποφοίτων των δύο Τμημάτων στις κοινωνικο-επαγγελματικές κατηγορίες.

Πίνακας Α.1.α: Επάγγελμα γονέων αποφοίτων Πληροφορικής

Επαγγελματική Κατηγορία	Αγόρια				Κορίτσια			
	Πατέρας		Μητέρα		Πατέρας		Μητέρα	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	3	13.0	3	13.0	1	11.1	1	11.1
2	6	26.1	8	34.8	3	33.3	3	33.3
3	12	52.2	6	26.1	4	44.4	3	33.3
4 & 5	2	8.7	1	4.3	1	11.1	1	11.1
6	0	0.0	5	21.7	0	0.0	1	11.1
ΣΥΝΟΛΟ	23		23		9		9	

Πίνακας Α.1.β: Επάγγελμα γονέων αποφοίτων Φ.Π.Ψ.

Επαγγελματική Κατηγορία	Αγόρια				Κορίτσια			
	Πατέρας		Μητέρα		Πατέρας		Μητέρα	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	1	7.7	0	0.0	5	8.1	2	3.2
2	2	15.4	3	23.1	5	8.1	10	16.1
3	9	69.2	2	15.4	44	71.0	22	35.5
4 & 5	1	7.7	1	7.7	8	12.9	4	6.5
6	0	0.0	7	53.8	0	0.0	24	38.7
ΣΥΝΟΛΟ	13		13		62		62	

Από τα δεδομένα των παραπάνω πινάκων προκύπτει ότι οι απόφοιτοι/ες των δύο Τμημάτων της έρευνας παρουσιάζουν παρόμοια εικόνα ως προς την κοινωνικοεπαγγελματική κατάσταση των γονιών τους. Δεν παρατηρείται, δηλαδή, σημαντική συσχέτιση φύλου και κοινωνικοοικονομικής προέλευσης στο εσωτερικό του κάθε Τμήματος. Μόνο στο Φ.Π.Ψ. παρατηρείται μια μικρή διαφορά μεταξύ αγοριών και κοριτσιών ως προς το επάγγελμα της μητέρας. Μεγαλύτερο ποσοστό αγοριών (23,1%) έχει μητέρα που ασκεί επάγγελμα των κατηγοριών 1 & 2, σε σύγκριση με τα κορίτσια του ίδιου Τμήματος (19,3%). Αξιοσημείωτο είναι ότι μόνο **μητέρες** των αποφοίτων ανήκουν στην κατηγορία 6 «όσοι δεν εργάστηκαν ποτέ ή είναι άνεργοι», στο Τμήμα Πληροφορικής 21,7% στα αγόρια και 11,1% στα κορίτσια, και στο Τμήμα ΦΠΨ 53,8% στα αγόρια και 38,7% στα κορίτσια αντίστοιχα.

Επιπλέον, από τα δεδομένα φαίνεται ότι οι απόφοιτοι/ες του Τμ. Πληροφορικής του δείγματός μας συγκριτικά με τους αποφοίτους/ες του Τμ.Φ.Π.Ψ. έχουν συχνότερα γονείς που ασκούν ανώτερα και μεσαία επιστημονικά ή διοικητικά επαγγέλματα. Συγκεκριμένα, το 13% των πατεράδων των αγοριών του Τμ. Πληροφορικής και ίσο ποσοστό (13%) των μητέρων τους ασκούν επαγγέλματα που εντάσσονται στην κατηγορία 1 «Υψηλού επιπέδου στελέχη του Δημόσιου ή Ιδιωτικού τομέα, Εργοδότες & Ανώτεροι υπάλληλοι του Δημοσίου και Ιδιωτικού

τομέα, Αυτοαπασχολούμενοι που ασκούν ανώτερα επιστημονικά επαγγέλματα». Αντίστοιχα, στο Τμ.ΦΠΨ, το 7,7% των πατέρων των αγοριών ασκούν επαγγέλματα που εντάσσονται στην κατηγορία 1 και **καμία** μητέρα, ενώ το 8,1% των πατέρων των κοριτσιών και το 3,2% των μητέρων τους ασκούν επαγγέλματα που εντάσσονται στην κατηγορία 1.

Αξίζει να επισημανθεί, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων προέρχεται από οικογένειες που ανήκουν στην κατηγορία 3 «Χαμηλότερου επιπέδου, μη χειρώνακτες υπάλληλοι του δημοσίου ή ιδιωτικού τομέα που ασκούν μη επιστημονικά επαγγέλματα & Χειρώνακτες υπάλληλοι του Δημοσίου ή Ιδιωτικού τομέα, μικροεπαγγελματίες, Αυτοαπασχολούμενοι τεχνίτες». Η μεγάλη πρόσβαση, λοιπόν, στην Ανώτατη Εκπαίδευση από μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες δεν επιβεβαιώνει και την κοινωνική ισότητα, όπως παρατηρεί η Σιάνου (2006).

Ο Πίνακας Α.1.γ παρουσιάζει τον αριθμό των αποφοίτων των δύο Τμημάτων, που έχουν γονείς εκπαιδευτικούς, ως μια ξεχωριστή κατηγορία, η οποία φαίνεται ότι παρουσιάζει ενδιαφέρον σε σχέση με την επιλογή της κατεύθυνσης σπουδών, παρά το γεγονός ότι τα απόλυτα αριθμητικά νούμερα του υποσυνόλου των γονέων είναι σχετικά μικρά. Τα υποσύνολα του αριθμού γονέων προκύπτουν από τις κατηγορίες 1 & 2 (Σιάνου: 2006) των παραπάνω Πινάκων Α.1.α και Α.1.β. Στο Τμ.Πληροφορικής το 15% των πατέρων και το 27% των μητέρων των αποφοίτων, οι γονείς των οποίων ανήκουν στην επαγγελματική κατηγορία 1 & 2, είναι εκπαιδευτικοί, ενώ στο Τμ.ΦΠΨ μόνο το 7% των μητέρων (κατηγορίας 1 & 2) είναι εκπαιδευτικοί.

Πίνακας Α.1.γ: Επάγγελμα γονέων αποφοίτων / Εκπαιδευτικοί

Επάγγελμα Εκπαιδευτικός	Πληροφορική				ΦΠΨ			
	Πατέρας		Μητέρα		Πατέρας		Μητέρα	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Αγόρια	1	11%	3	27%	0	0%	1	33%
Κορίτσια	1	25%	1	25%	0	0%	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	2		4		0		1	
ΠΟΣΟΣΤΟ ΥΠΟΣΥΝΟΛΟΥ (Κατηγορία επαγγελμάτων 1 & 2)		15%		27%		0%		7%

Όπως προκύπτει από τα δεδομένα των αποφοίτων που πήραν μέρος στην έρευνα, τα μεγαλύτερα ποσοστά γονέων (μητέρα ή/και πατέρα) με το επάγγελμα του εκπαιδευτικού σημειώνονται στο Τμήμα Πληροφορικής. Πιο συγκεκριμένα, το 11% των αγοριών έχει πατέρα εκπαιδευτικό και το 27% μητέρα, ενώ το 25% των κοριτσιών έχει πατέρα εκπαιδευτικό και ίδιο

ποσοστό (25%) μητέρα εκπαιδευτικό, σε σύνολο 32 ερωτηθέντων αποφοίτων του Τμ.Πληροφορικής. Τα αντίστοιχα ποσοστά διαφέρουν στο Τμήμα ΦΠΨ. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία, κανένας πατέρας αγοριών και μόνο μία (1) μητέρα αγοριών είναι εκπαιδευτικός, ενώ κανένας γονέας των κοριτσιών του Τμήματος δεν είναι εκπαιδευτικός, σε σύνολο 75 ερωτηθέντων αποφοίτων του Τμ.ΦΠΨ .

Είναι πολύ πιθανό οι εκπαιδευτικοί να ωθούν με μεγαλύτερη συχνότητα τα παιδιά τους στα επαγγέλματα με άμεση αποκατάσταση και προοπτικές εξέλιξης, όπως είναι τα επαγγέλματα στον τομέα των νέων τεχνολογιών. Ειδικότερα για τα κορίτσια φαίνεται ότι οι γονείς εκπαιδευτικοί τα παροτρύνουν σε μία μη τυπική και παραδοσιακή για το φύλο τους επιλογή.

Εκπαιδευτικό επίπεδο γονέων

Το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων των αποφοίτων παρουσιάζει διαφορές μεταξύ των δύο Τμημάτων όπως αποτυπώνονται στους Πίνακες Α.2.α και Α.2.β

Πίνακας Α.2.α: Επίπεδο εκπαίδευσης γονέων αποφοίτων Πληροφορικής

Επίπεδο Εκπαίδευσης	Αγόρια				Κορίτσια			
	Πατέρας		Μητέρα		Πατέρας		Μητέρα	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Κάτοχος Μ.Τ.Σ. ή Διδακτορικού	1	4.35	1	4.35	1	11.11	0	0.00
Πτυχιούχος ΑΕΙ	9	39.13	9	39.13	4	44.44	3	33.33
Πτυχιούχος ΤΕΙ	2	8.70	1	4.35	1	11.11	1	11.11
Απόφοιτος Λυκείου ή Εξατάξιου Γυμνασίου	7	30.43	8	34.78	1	11.11	2	22.22
Απόφοιτος Μέσης Τεχνολογικής Εκπαίδευσης	2	8.70	0	0.00	1	11.11	1	11.11
Απόφοιτος Γυμνασίου	1	4.35	3	13.04	0	0.00	2	22.22
Απόφοιτος Δημοτικού	1	4.35	1	4.35	1	11.11	0	0.00
Δεν έχει τελειώσει το Δημοτικό	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Σύνολο	23	100	23	100	9	100	9	100

Πίνακας Α.2.β: Επίπεδο εκπαίδευσης γονέων αποφοίτων Φ.Π.Ψ.

Επίπεδο Εκπαίδευσης	Αγόρια				Κορίτσια			
	Πατέρας		Μητέρα		Πατέρας		Μητέρα	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Κάτοχος Μ.Τ.Σ. ή Διδακτορικού	0	0.00	0	0.00	1	1.61	0	0.00
Πτυχιούχος ΑΕΙ	2	15.38	4	30.77	6	9.68	10	16.13
Πτυχιούχος ΤΕΙ	2	15.38	3	23.08	8	12.90	9	14.52
Απόφοιτος Λυκείου ή Εξατάξιου Γυμνασίου	2	15.38	2	15.38	18	29.03	25	40.32
Απόφοιτος Μέσης Τεχνολογικής Εκπαίδευσης	3	23.08	0	0.00	13	20.97	3	4.84
Απόφοιτος Γυμνασίου	3	23.08	2	15.38	10	16.13	6	9.68
Απόφοιτος Δημοτικού	1	7.69	2	15.38	6	9.68	9	14.52
Δεν έχει τελειώσει το Δημοτικό	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Σύνολο	13	100	13	100	62	100	62	100

Στους Πίνακες Α.2.α και Α.2.β φαίνεται ότι οι γονείς των αποφοίτων του Τμ. Πληροφορικής έχουν υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο συγκριτικά με τους γονείς των αποφοίτων του Τμ.ΦΠΨ. Αναλυτικότερα: στο Τμ. Πληροφορικής, το 47,83% των αγοριών και το 55,55% των κοριτσιών έχουν πατέρα με πτυχίο ΑΕΙ-ΤΕΙ. Σε ό,τι αφορά τις μητέρες, το 43,48% των αγοριών και το 44,44% των κοριτσιών έχουν πτυχίο ΑΕΙ – ΤΕΙ. Στο Τμ.ΦΠΨ το 30,76% των αγοριών και το 22,58% των κοριτσιών έχουν πατέρα με πτυχίο ΑΕΙ – ΤΕΙ, ενώ το 53,85% των αγοριών και το 30,65% των κοριτσιών έχουν μητέρα με πτυχίο ΑΕΙ – ΤΕΙ. Αξίζει να επισημάνουμε, στο σημείο αυτό, ότι προκειμένου για το Τμ.Πληροφορικής το υψηλό ποσοστό των γονέων των κοριτσιών με πτυχίο ανώτατης εκπαίδευσης λειτούργησε θετικά, ώστε τα κορίτσια να επιλέξουν σπουδές μη παραδοσιακές για το φύλο τους.

Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα

Αναφορικά με το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα των αποφοίτων των δύο Τμημάτων παρουσιάζονται διαφορές αντίστοιχες με εκείνες του επαγγέλματος και του εκπαιδευτικού επιπέδου των γονέων. Στον παρακάτω Πίνακα Α.3 παρουσιάζεται το οικογενειακό εισόδημα ανά Τμήμα και φύλο.

Πίνακας Α.3.: Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα ανά Τμήμα φοίτησης και φύλο

Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.			
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια	
	N	%	N	%	N	%	N	%
5000 + €	1	4,3	1	11,1	0	0,0	3	4,8
3000-5000 €	4	17,4	2	22,2	2	15,4	5	8,1
2000-3000 €	9	39,1	2	22,2	3	23,1	14	22,6
1500-2000 €	5	21,7	3	33,3	5	38,5	15	24,2
1000-1500 €	3	13,0	1	11,1	0	0,0	16	25,8
0 - 1000 €	1	4,3	0	0,0	3	23,1	9	14,5
Σύνολο	23		9		13		62	

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα Α.3 το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα των αποφοίτων του Τμ. Πληροφορικής εντάσσεται στις τρεις ανώτερες κατηγορίες εισοδημάτων, 2.000-3.000€, 3.000-5.000€ και 5000€+, σε ποσοστό 60,8% στα αγόρια και 55,5% στα κορίτσια, ενώ στο Τμ.Φ.Π.Ψ το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα των αποφοίτων, στις ίδιες κατηγορίες εισοδημάτων, σε ποσοστό 38,5% στα αγόρια και 35,5% στα κορίτσια.

Προκύπτει, λοιπόν, ότι οι απόφοιτοι/ες του Τμ.Πληροφορικής προέρχονται από οικογένειες με υψηλότερο οικογενειακό εισόδημα σε σύγκριση με τους/τις απόφοιτοι/ες του Τμ.Φ.Π.Ψ. Η διαφορά, βέβαια, δεν είναι μεγάλη αλλά γίνεται εύκολα αντιληπτή. Η οικονομική κατάσταση επηρεάζει ως ένα βαθμό τις επιδόσεις των μαθητών και την εισαγωγή τους στο Πανεπιστήμιο, όμως δεν αποτελεί καθοριστικό παράγοντα. Αυτή η παρατήρηση έχει ήδη ειπωθεί από τους Bourdieu & Passeron (1990).

Συνυπολογίζοντας τις διαφορές του εκπαιδευτικού επιπέδου, του επαγγέλματος και του οικογενειακού εισοδήματος των γονέων των αποφοίτων των δύο Τμημάτων, προκύπτει ότι οι απόφοιτοι/ες του Τμήματος Πληροφορικής προέρχονται σε μεγαλύτερο ποσοστό από προνομιούχα κοινωνικά στρώματα σε σχέση με τους/τις αποφοίτους/ες του Τμήματος ΦΠΨ.

Β) Επιλογή κατεύθυνσης σπουδών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Η Κατεύθυνση Σπουδών (θεωρητική -τεχνολογική-θετική) κατά τη διάρκεια φοίτησης στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση προδιαγράφει ως ένα μεγάλο βαθμό την επιλογή συγκεκριμένων επιστημονικών πεδίων στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Όπως φαίνεται από τα σχετικά στοιχεία στο Τμήμα Πληροφορικής το σύνολο των αποφοίτων επέλεξε τη θετική κατεύθυνση (13% των αγοριών και 22,2% των κοριτσιών) και Τεχνολογική κατεύθυνση (87% και 77,8% αντίστοιχα). Ενώ σχεδόν το σύνολο των αποφοίτων του Τμ. ΦΠΨ (92,3% των αγοριών και 98,4% των κοριτσιών) έχει επιλέξει τη θεωρητική κατεύθυνση στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευσή τους κι ένα πολύ μικρό ποσοστό την Τεχνολογική.

Πίνακας Β.1.: Κατεύθυνση σπουδών στο λύκειο

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.			
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Θεωρητική	0	0,0	0	0,0	12	92,3	61	98,4
Θετική	3	13,0	2	22,2	0	0,0	0	0,0
Τεχνολογική	20	87,0	7	77,8	1	7,7	1	1,6
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100

Αναφορικά με την κατεύθυνση σπουδών στο λύκειο φαίνεται ότι από τα άτομα που φοίτησαν στο Τμήμα Πληροφορικής, το 13% των αγοριών είχε επιλέξει τη θετική κατεύθυνση και το 87% την τεχνολογική ενώ το 22% των κοριτσιών είχε επιλέξει τη θετική και το 78% την τεχνολογική. Αντίθετη, είναι η εικόνα των αποφοίτων του ΦΠΨ, καθώς το 92% των αγοριών και το 98% των κοριτσιών επέλεξαν την θεωρητική και μόλις το 8% και το 2% αντίστοιχα επέλεξαν την τεχνολογική. Παρά το μικρό ποσοστό, είναι ενδιαφέρον, πώς από εντελώς αντίθετο επιστημονικό πεδίο οι μαθητές αυτοί διάλεξαν μία καθαρά θεωρητική σχολή.

Τα ευρήματα ενισχύουν την άποψη ότι υπάρχει μια σταθερή υποεκπροσώπηση των κοριτσιών στην τεχνολογική κατεύθυνση (Μαραγκουδάκη: 2003, Σιάνου: 2006).

Τα κριτήρια επιλογής της κατεύθυνσης σπουδών

Τα κριτήρια επιλογής των κατευθύνσεων σπουδών παρουσιάζουν πολύ μεγάλο ενδιαφέρον, όπως παρουσιάζονται στον Πίνακα Β.2., σε σχέση με το βαθμό δυσκολίας, τις επιδόσεις στα μαθήματα κατεύθυνσης, το ενδιαφέρον, τη συμβατότητα με το φύλο τους, τις επαγγελματικές προοπτικές, την επιθυμία διαφοροποίησης από το οικογενειακό περιβάλλον, τη δυνατότητα κοινωνικής ανέλιξης καθώς και την επιρροή ή μη από άτομα του περιβάλλοντος.

Πίνακας Β.2. Κριτήρια επιλογής κατεύθυνσης σπουδών στο λύκειο

		Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.			
		Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια	
		N	%	N	%	N	%	N	%
1. Τα μαθήματα της κατεύθυνσης αυτής παρουσίαζαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον.	Καθόλου - Λίγο	2	8,7	1	11,1	3	23,1	3	4,8
	Αρκετά	3	13,0	1	11,1	1	7,7	15	24,2
	Πολύ - Πάρα Πολύ	18	78,3	7	77,8	9	69,2	44	71,0
2. Θεωρούσα πως είναι ευκολότερη από τις άλλες Κατευθύνσεις.	Καθόλου - Λίγο	15	65,2	6	66,7	8	61,5	40	64,5
	Αρκετά	3	13,0	1	11,1	4	30,8	11	17,7
	Πολύ - Πάρα Πολύ	5	21,7	2	22,2	1	7,7	11	17,7
3. Θεωρούσα πως τα μαθήματα των άλλων Κατευθύνσεων ήταν δύσκολα.	Καθόλου - Λίγο	15	65,2	6	66,7	11	84,6	32	51,6
	Αρκετά	3	13,0	2	22,2	1	7,7	14	22,6
	Πολύ - Πάρα Πολύ	5	21,7	1	11,1	1	7,7	16	25,8
4. Είχα καλύτερη επίδοση στα μαθήματα αυτής της Κατεύθυνσης.	Καθόλου - Λίγο	11	47,8	3	33,3	5	38,5	16	25,8
	Αρκετά	5	21,7	1	11,1	6	46,2	20	32,3
	Πολύ - Πάρα Πολύ	7	30,4	5	55,6	2	15,4	26	41,9
5. Οι σχολές που με ενδιέφεραν ανήκαν στην Κατεύθυνση αυτή.	Καθόλου - Λίγο	5	21,7	2	22,2	4	30,8	5	8,1
	Αρκετά	3	13,0	1	11,1	1	7,7	11	17,7
	Πολύ - Πάρα Πολύ	15	65,2	6	66,7	8	61,5	46	74,2
6. Τα μαθήματα της συγκεκριμένης Κατεύθυνσης ταιριάζουν περισσότερο στο φύλο μου.	Καθόλου - Λίγο	15	65,2	8	88,9	13	100,0	43	69,4
	Αρκετά	2	8,7	0	0,0	0	0,0	8	12,9
	Πολύ - Πάρα Πολύ	6	26,1	1	11,1	0	0,0	11	17,7
7. Οι σχολές τις συγκεκριμένης Κατεύθυνσης έχουν καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές.	Καθόλου - Λίγο	4	17,4	2	22,2	10	76,9	30	48,4
	Αρκετά	4	17,4	1	11,1	3	23,1	15	24,2
	Πολύ - Πάρα Πολύ	15	65,2	6	66,7	0	0,0	17	27,4
8. Ήθελα να διαφοροποιηθώ επαγγελματικά από τους γονείς μου.	Καθόλου - Λίγο	5	21,7	1	11,1	3	23,1	13	21,0
	Αρκετά	10	43,5	4	44,4	6	46,2	23	37,1
	Πολύ - Πάρα Πολύ	8	34,8	4	44,4	4	30,8	26	41,9
9. Ήθελα να διασφαλίσω μια καλύτερη κοινωνική-οικονομική θέση συγκριτικά με τους γονείς μου	Καθόλου - Λίγο	12	52,2	5	55,6	5	38,5	18	29,0
	Αρκετά	8	34,8	2	22,2	5	38,5	25	40,3
	Πολύ - Πάρα Πολύ	3	13,0	2	22,2	3	23,1	19	30,6
10. Με προέτρεψε κάποιο άλλο άτομο να τη δηλώσω	Καθόλου - Λίγο	20	87,0	7	77,8	11	84,6	58	93,5
	Αρκετά	2	8,7	1	11,1	0	0,0	3	4,8
	Πολύ - Πάρα Πολύ	1	4,3	1	11,1	2	15,4	1	1,6

Τα δεδομένα του Πίνακα Β.2.α μας δείχνουν τα ακόλουθα:

Οι μαθητές/τριες έκαναν την επιλογή τους με βάση το *ενδιαφέρον* που παρουσίαζαν τα μαθήματα της κατεύθυνσης που ακολούθησαν και όχι με βάση την *αδυναμία* τους να ανταπεξέλθουν στα μαθήματα των άλλων κατευθύνσεων, ενώ παράλληλα δεν έκριναν την κατεύθυνση που επέλεξαν ευκολότερη από τις άλλες. Βέβαια, ένα αυξημένο ποσοστό κοριτσιών του Τμ.ΦΠΨ (25%) βρίσκουν *πολύ ή πάρα πολύ* δύσκολα τα μαθήματα των άλλων κατευθύνσεων, δείχνοντας την τάση των κοριτσιών προς τις θεωρητικές επιστήμες, αλλά και πάλι το ποσοστό αυτό δεν αποτελεί την πλειοψηφία η οποία στράφηκε στο *Καθόλου* και το *Λίγο*. Επιπλέον, δεν φαίνεται να αποτέλεσε σημαντικό κριτήριο, αν και παίζει κάποιο ρόλο ως ένα βαθμό, η επίδοσή τους στα μαθήματα της εν λόγω κατεύθυνσης τα προηγούμενα χρόνια αλλά κυρίως το γεγονός πως εξασφάλιζαν πρόσβαση στις σχολές που επιθυμούσαν από την συγκεκριμένη κατεύθυνση, με ποσοστό 65,2% στα αγόρια και 66,7% στα κορίτσια του Τμήματος Πληροφορικής, και ποσοστό 61,5% στα αγόρια και 74,2% στα κορίτσια στο ΦΠΨ αντίστοιχα.

Τα κορίτσια και τα αγόρια της έρευνας και των δύο Τμημάτων φαίνεται στην πλειοψηφία τους πως δεν δέχθηκαν επιρροές από το περιβάλλον τους στην επιλογή κατεύθυνσης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σε ποσοστό 87% στα αγόρια και 77,8% στα κορίτσια του Τμήματος Πληροφορικής και 84,6% στα αγόρια και 93,5% στα κορίτσια του Τμήματος ΦΠΨ θεωρούν *λίγο ή καθόλου* σημαντικό λόγο επιλογής κατεύθυνσης την προτροπή από άλλο πρόσωπο. Ένα πολύ μικρό ποσοστό υποστήριξε ότι η προτροπή άλλου ατόμου στην επιλογή κατεύθυνσης ήταν *αρκετά, πολύ – πάρα πολύ* σημαντική, το 13% των αγοριών και το 22,2% των κοριτσιών στο Τμήμα Πληροφορικής, ενώ το 15,4% των αγοριών και το 6,4% των κοριτσιών στο Τμήμα ΦΠΨ. Διαπιστώνεται ένα μεγαλύτερο ποσοστό κοριτσιών (22,2%) στο Τμήμα Πληροφορικής που θεωρεί ότι επηρεάστηκε από την προτροπή άλλων ατόμων στην επιλογή της συγκεκριμένης κατεύθυνσης.

Η διαπίστωση αυτή ενισχύει την άποψη της Μαραγκουδάκη (2001), η οποία θέτει ως ζήτημα την έντονη επιρροή των παιδιών από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους γονείς τους, πολλές φορές βέβαια δίχως να το καταλαβαίνουν. Σε αυτό το σημείο επίσης, επιβεβαιώνεται η θεωρία της Llewellyn (2013) που κάνει λόγο για τη δημιουργία αδιόρατων διπόλων. Τα παιδιά δεν κατανοούν τις επιρροές που δέχονται από το περιβάλλον τους και αποδέχονται ως δική τους επιλογή την κατάταξη σε έναν από τους δύο μεγάλους χώρους (Θεωρητική & Θετική/Τεχνολογική). Έτσι, πλάθουν έναν συγκεκριμένο τύπο ανθρώπου, που βασίζεται στα δίπολα της κοινωνίας, χωρίς να το αντιλαμβάνονται.

Είναι ενδιαφέρον πως οι περισσότεροι απόφοιτοι/ες δεν έκριναν ότι η κατεύθυνση που επέλεξαν είναι πιο ταιριαστή με το φύλο τους από κάποια άλλη, με ποσοστό 65,2% στα αγόρια και 88,9% στα κορίτσια του Τμ.Πληροφορικής, και με 100% στα αγόρια και με 69,4% κορίτσια του Τμ.ΦΠΨ αντίστοιχα. Μόνο το 11,1% των κοριτσιών, το 26,1% των αγοριών, σχετικά

μεγαλύτερο, του Τμήματος Πληροφορικής και το 17,7% των κοριτσιών και κανένα από τα αγόρια του Τμ.ΦΠΨ, δεν πιστεύει ότι η κατεύθυνση σπουδών τους είναι πιο ταιριαστή με το φύλο τους.

Από τα δεδομένα του Πίνακα Β.2.α προκύπτει ότι για τους περισσότερους/ες αποφοίτους/ες του δείγματος η επιλογή κατεύθυνσης σπουδών από τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση συνδέεται με την αγορά εργασίας. Υπάρχει η γενική πεποίθηση πως το Τμήμα της Πληροφορικής εξασφαλίζει καλύτερο επαγγελματικό μέλλον (65,2% στα αγόρια και 66,7% στα κορίτσια) από αυτή του Τμ.ΦΠΨ καθώς οι περισσότεροι/ες απόφοιτοι/ες θεωρούν πως *Καθόλου ή Λίγο* τους εξασφαλίζει επαγγελματικά. Συγκεκριμένα, εντυπωσιακό είναι, πως κανένα από τα αγόρια του Τμ.ΦΠΨ ενώ το 27,4% των κοριτσιών δεν θεωρεί ότι το Τμήμα που ακολούθησε του προσφέρει μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση.

Φαίνεται ότι οι σχολές θετικής και ιδιαίτερα τεχνολογικής κατεύθυνσης, όπου υπερτερούν αριθμητικά τα αγόρια, εγγυώνται καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές από ότι στους τομείς θεωρητικών επιστημών, που συγκεντρώνονται σε μεγαλύτερο ποσοστό τα κορίτσια, (Μαραγκουδάκη: 2003). Επιπλέον η Αθανασιάδου (2002) προβάλλει την εργασία ως τον βασικό τομέα δράσης των ανδρών καθώς σύμφωνα με τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις, οι άνδρες αναμένεται να καταξιωθούν κυρίως στον εργασιακό τους χώρο. Ωστόσο, όπως φαίνεται, οι άνδρες απόφοιτοι του Τμ.ΦΠΨ μέσω των σπουδών τους δεν επιδιώκουν αυτόν το στόχο.

Μια πολύ ενδιαφέρουσα κοινωνιολογική παρατήρηση είναι πως οι περισσότεροι/ες απόφοιτοι/ες ήθελαν να διαφοροποιηθούν επαγγελματικά από τους γονείς τους, οι οποίοι, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ανάλυση (Πίνακας Α.1.α & Α.1.β), στην πλειοψηφία τους ανήκουν σε κατηγορίες επαγγελμάτων κυρίως χαμηλότερου επιπέδου, όπως υπάλληλοι που ασκούν μη επιστημονικά επαγγέλματα, ή είναι τεχνίτες και μικροεπαγγελματίες. Στόχος τους, όπως φαίνεται, είναι η βελτίωση της κοινωνικής και οικονομικής τους τάξης.

Από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου των αποφοίτων των δύο Τμημάτων, φαίνεται ότι η επιλογή κατεύθυνσης σπουδών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την επιλογή σπουδών στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση καθώς και με τις επαγγελματικές επιλογές τους.

Γ) Επιλογή κλάδου σπουδών στην Ανώτατη Εκπαίδευση/ Πανεπιστημιακό Τμήμα

Η βαθμολογία που επιτυγχάνουν οι μαθητές /τριες στις Πανελλαδικές εξετάσεις της τελευταίας τάξης του Λυκείου καθορίζει και οριοθετεί την επιλογή κλάδου σπουδών στην Ανώτατη εκπαίδευση και την επιλογή συγκεκριμένων Τμημάτων φοίτησης. Εκτός από τις Πανελλαδικές εξετάσεις οι φοιτητές/τριες εισάγονται στην Ανώτατη Εκπαίδευση επίσης με τους ακόλουθους τρόπους: με το ποσοστό 10% βάσει της βαθμολογίας της προηγούμενης χρονιάς, με κατατακτήριες εξετάσεις αφού ολοκληρώσουν τις σπουδές τους σε άλλο Ιδρυμα, με μετεγγραφές από άλλα Τμήματα, καθώς επίσης και από ειδικές κατηγορίες όπως οι αθλητές, οι Κύπριοι, οι ομογενείς, οι αλλοδαποί και για λόγους υγείας.

Οι απόφοιτοι/ες του δείγματος στην συντριπτική τους πλειοψηφία εισήχθησαν στο Τμήμα που επιθυμούσαν μέσω των Πανελλαδικών εξετάσεων, όπως φαίνεται στον Πίνακα Γ.1.

Πίνακας Γ.1: Τρόπος/διαδικασία εισαγωγής στο Παν/μιο

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Πανελλαδικές	19	82,61	9	100,00	12	92,31	53	85,48	93	86,92
Κατατακτήριες	1	4,35	0	0,00		0,00	2	3,23	3	2,80
Άλλος τρόπος	3	13,04	0	0,00	1	7,69	7	11,29	11	10,28
Σύνολα	23	100	9	100,00	13	100	62	100	107	100

Συγκεκριμένα με Πανελλαδικές εξετάσεις έχει εισαχθεί το 82,61% των αγοριών και το 100% των κοριτσιών στο Τμήμα των Πληροφορικής, ενώ στο Τμήμα ΦΠΨ το 92,31% των αγοριών και το 85,48% των κοριτσιών. Συνολικά και από τα δύο Τμήματα το 87% περίπου των φοιτητών/τριων έχει εισαχθεί με Πανελλαδικές εξετάσεις, το 3% με κατατακτήριες και το 10% από από τις υπόλοιπες κατηγορίες.

Βέβαια, κανένα από τα δύο Τμήματα δεν ήταν η πρώτη επιλογή της πλειοψηφίας των αποφοίτων, όπως φαίνεται παρακάτω στον Πίνακα Γ.2.

Πίνακας Γ.2.: Το τμήμα φοίτησης ως «πρώτη επιλογή» στο μηχανογραφικό δελτίο

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	8	34,8	3	33,33	1	7,7	14	22,6	26	24,30
Όχι	15	65,2	6	66,66	12	92,3	48	77,4	81	75,70
Σύνολο	23		9		13		62		107	

Ωστόσο, τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια του Τμήματος Πληροφορικής, είχαν δηλώσει ως πρώτη επιλογή το Τμήμα σε υψηλότερο ποσοστό από ότι τα αντίστοιχα αγόρια και κορίτσια του Τμ.ΦΠΨ. Μάλιστα, μονάχα ένα αγόρι είχε δηλώσει ως πρώτη επιλογή το Τμ.ΦΠΨ, κάτι που ακολουθεί τη στερεοτυπική αντίληψη ότι είναι μία «γυναικεία» σχολή. Όπως επισημαίνουν οι Κογκίδου Δ., Ντρενογιάννη Ε., Σέρογλου Φ. και Τρέσσου Ε. (2007) ορισμένα επαγγέλματα συνδέονται καλύτερα με τα χαρακτηριστικά που έχουν αποδοθεί στα δύο φύλα και έτσι τα επαγγέλματα χαρακτηρίζονται ως «ανδρικά» και «γυναικεία».

Σχετικά με την πρώτη τους επιλογή σχεδόν όλοι οι απόφοιτοι/ες του Τμήματος Πληροφορικής είχαν δηλώσει στο μηχανογραφικό είτε κάποιο Τμήμα Πληροφορικής σε άλλη περιοχή είτε Πολυτεχνικές σχολές. Αντίθετα, οι απόφοιτοι/ες του Τμ.ΦΠΨ έδειχναν προτίμηση σε διαφορετικό είδος Τμημάτων, όπως η Ψυχολογία ή οι Επιστήμες Εκπαίδευσης, αλλά κατέληξαν στο συγκεκριμένο Τμήμα πιθανώς εξαιτίας χαμηλότερων επιδόσεων στις Πανελλαδικές εξετάσεις (Πίνακας Γ3).

Πίνακας Γ.3.α: «1η» επιλογή σπουδών φοιτητών και φοιτητριών του Τμήματος Πληροφορικής

«1η» επιλογή σπουδών	Αγόρια		Κορίτσια		Σύνολο	
	N	%	N	%	N	%
<i>Τμήμα Πληροφορικής</i>	8	34.78	3	33.33	15	46.88
<i>Πολυτεχνικές Επιστήμες</i>	10	43.48	1	11.11	9	28.13
<i>Υπόλοιπες Θετικές Επιστήμες</i>	3	13.04	1	11.11	2	6.25
<i>Επιστήμες της Εκπαίδευσης</i>	2	8.70	3	33.33	5	15.63
<i>Κοινωνικές & Ανθρωπιστικές Επιστήμες</i>	0	0.00	1	11.11	1	3.13
Σύνολο	23		9		32	

Πίνακας Γ.3.β: «1η» επιλογή σπουδών φοιτητών και φοιτητριών του Τμήματος Φ.Π.Ψ.

«1η» Επιλογή Σπουδών	Αγόρια		Κορίτσια		Σύνολο	
	N	%	N	%	N	%
Φ.Π.Ψ.	1	7.69	14	22.58	17	22.67
<i>Ψυχολογία</i>	3	23.08	10	16.13	13	17.33
<i>Φιλολογία</i>	2	15.38	4	6.45	4	5.33
<i>Επιστήμες της Εκπαίδευσης</i>	3	23.08	25	40.32	29	38.67
<i>Υπόλοιπες Κοινωνικές & Ανθρωπιστικές Επιστήμες</i>	3	23.08	7	11.29	9	12.00
<i>Οικονομικές Επιστήμες</i>	0	0.00	1	1.61	1	1.33
<i>Στρατιωτικές & Σχολές Αστυνομίας</i>	1	7.69	1	1.61	2	2.67
Σύνολο	13		62		75	

Συμπερασματικά, προκύπτει πως η επιλογή του Τμ.Πληροφορικής ήταν πιο συνειδητοποιημένη και συνδέεται με τους μελλοντικούς στόχους των αποφοίτων σε αντίθεση με την επιλογή του Τμ. ΦΠΨ, που φαίνεται να είναι σε μεγαλύτερο βαθμό τυχαία και έμμεση, μέσα από την διαδικασία των Πανελλαδικών εξετάσεων. Αυτό είναι λογικό να συμβαίνει, καθώς, όπως αναφέρει ο Raechter (2001), οι θετικές σχολές έχουν συνδεθεί με την καλύτερη επαγγελματική κατάσταση. Για αυτό άλλωστε επιλέγονται περισσότερο από τους άνδρες, αφού είναι εκείνοι που επιδιώκουν να καταλάβουν θέσεις ψηλά στην επαγγελματική ιεραρχία (Μαραγκουδάκη: 2003).

Στον Πίνακα Γ.4 παρουσιάζεται το ποσοστό των αποφοίτων που δέχτηκε επιρροές ως προς την επιλογή του Τμήματος φοίτησής του.

Πίνακας Γ.4.: Επιρροή από άλλα άτομα για την επιλογή του Τμήματος φοίτησης

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	5	21.74	6	66.67	7	53.85	32	51.61	50	46.73
Όχι	18	78.26	3	33.33	6	46.15	30	48.39	57	53.27
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Όπως φαίνεται από τα δεδομένα η πλειοψηφία των αποφοίτων των δύο Τμημάτων, το 53,27%, δεν δέχθηκε επιρροή ως προς την επιλογή των σπουδών της, ενώ το 46,73% απάντησε θετικά. Το ποσοστό που δέχθηκε συμβουλές είναι αρκετά υψηλό στο Τμήμα ΦΠΨ στα αγόρια με 53,85% και στα κορίτσια με 51,61%, καθώς επίσης και στα κορίτσια του Τμ. Πληροφορικής (66,67%). Τον μικρότερο βαθμό επιρροής δέχθηκαν τα αγόρια του Τμ. Πληροφορικής, ενώ τον μεγαλύτερο τα κορίτσια του ίδιου Τμήματος. Παρατηρείται ότι τα κορίτσια που επέλεξαν ένα ανδροκρατούμενο κλάδο σπουδών (Πληροφορικής) δέχθηκαν σε μεγάλο ποσοστό, 66,67%, παρότρυνση, ενθάρρυνση από άτομο του περιβάλλοντός τους. Από την άλλη πλευρά τα αγόρια του Τμ. ΦΠΨ με ποσοστό 53,85%, μεγαλύτερο από αυτό των αγοριών του Τμ. Πληροφορικής 21,74%, δέχθηκαν επιρροή ως προς την επιλογή ενός γυναικοκρατούμενου κλάδου σπουδών.

Στον παρακάτω Πίνακα Γ.5 παρουσιάζονται τα δεδομένα που αναφέρονται στα άτομα που παρότρυναν τους αποφοίτους της έρευνας μας να επιλέξουν τα συγκεκριμένα Τμήματα.

Πίνακας Γ.5.: Πρόσωπα επιρροής για την επιλογή του Τμήματος φοίτησης

Πρόσωπα επιρροής	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
η μητέρα μου	1	20.00	2	33.33	1	14.29	2	6.25	6	12.00
ο πατέρας μου	1	20.00	2	33.33	2	28.57	3	9.38	8	16.00
κάποιος/α καθηγητής/τρια μου	3	60.00	2	33.33	3	42.86	24	75.00	32	64.00
κάποιος/α από τους φίλους/ες μου	0	0.00	0	0.00	0	0.00	1	3.13	1	2.00
άλλος/η	0	0.00	0	0.00	1	14.29	2	6.25	3	6.00
Σύνολο	5	100	6	100	7	100	32	100	50	100

Οι απόφοιτοι/ες επηρεάστηκαν από το εξωτερικό τους περιβάλλον και κυρίως από τους καθηγητές (64%), τον πατέρα (16%), τη μητέρα (12%), τους φίλους τους (2%) και λοιπά πρόσωπα (6%). Η μεγάλη επιρροή που δέχθηκαν ήταν κυρίως από τους καθηγητές/τριες τους, στα αγόρια του Τμ. Πληροφορικής 60%, στα κορίτσια 33,33%, ενώ αντίστοιχα στα αγόρια του Τμ.ΦΠΨ 42,86% και στα κορίτσια 75%. Εδώ, επίσης, φαίνεται έντονη επιρροή των παιδιών από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους γονείς τους (Μαραγκουδάκη: 2001).Η εμφάνιση υψηλού ποσοστού επιρροής των εκπαιδευτικών ίσως συνδέεται με το γεγονός ότι η πλειοψηφία των αποφοίτων ανήκει σε μη προνομιούχα κοινωνικά στρώματα και υστερεί σημαντικά η γονεϊκή καθοδήγηση και ενημέρωση, σχετικά με τον προσανατολισμό στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Στον παρακάτω Πίνακα Γ.6 παρουσιάζονται τα επιχειρήματα με τα οποία παρότρυναν τα υποκείμενα της έρευνάς μας να κατευθυνθούν και να επιλέξουν το Τμήμα στο οποίο φοιτούν.

Πίνακας Γ.6.: Επιχειρήματα άλλων ατόμων για την επιλογή του Τμήματος φοίτησης

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Υψηλό επίπεδο σπουδών	2	40.00	2	33.33	1	14.29	10	31.25	15	30.00
Επαγγελματική αποκατάσταση	2	40.00	4	66.67	4	57.14	12	37.50	22	44.00
Οικονομικοί λόγοι	1	20.00	0	0.00	2	28.57	10	31.25	13	26.00
Άλλο επιχείρημα	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00
Σύνολο	5	100	6	100.00	7	100.00	32	100.00	50	100.00

Από τα δεδομένα προκύπτει ότι το πιο συχνό επιχείρημα είναι η *επαγγελματική αποκατάσταση* με ποσοστό 40% στα αγόρια και 66,67% στα κορίτσια του Τμ. Πληροφορικής. Επίσης υψηλό το ποσοστό στο Τμ. ΦΠΨ στα αγόρια 57,14% και στα κορίτσια 37,50%. Επόμενο σε συχνότητα επιχείρημα ήταν το *υψηλό επίπεδο σπουδών* των συγκεκριμένων Τμημάτων με ποσοστό 40% και 33% στα αγόρια και κορίτσια αντίστοιχα στο Τμ.Πληροφορικής και 14,29% στα αγόρια και 31,25 στα κορίτσια του Τμ.ΦΠΨ. Και για τα δύο Τμήματα του Παν/μίου Ιωαννίνων, λοιπόν, υπάρχει η αντίληψη ότι παρέχουν υψηλού επιπέδου επιστημονικά εφόδια, τόσο για την μετέπειτα εκπαιδευτική διαδρομή των αποφοίτων όσο και την επαγγελματική τους πορεία. Τελευταίο επιχείρημα στην κλίμακα παρουσιάζονται οι οικονομικοί λόγοι με ποσοστό στο Τμ.Πληροφορικής 20% στα αγόρια, ενώ κανένα κορίτσι δεν το αναφέρει, και στο Τμ.ΦΠΨ στα αγόρια 28,57% και στα κορίτσια 31,25%.

Τα επιχειρήματα που τους προέβαλαν ήταν κυρίως η επαγγελματική αποκατάσταση, το υψηλό επίπεδο σπουδών και οικονομικοί λόγοι. Μάλιστα, το βασικό επιχείρημα με το οποίο παρότρυναν τα κορίτσια του Τμ. Πληροφορικής ήταν η επαγγελματική αποκατάσταση (το επιχείρημα με τη μεγαλύτερη συχνότητα).

Οι παρατηρήσεις της Μαραγκουδάκη (2001) σχετικά με την επιρροή που δέχονται τα παιδιά από τους/τις καθηγητές/τριες φαίνεται να επαληθεύονται σε μεγάλο βαθμό, μάλιστα μεγαλύτερο από ό,τι των γονέων. Από μικρή ηλικία, τα παιδιά τους λαμβάνουν ως πρότυπο και δέχονται με μεγάλη χαρά και εμπιστοσύνη τις προτροπές και αποτροπές τους, ακόμα και αν αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις κοινωνικές αντιλήψεις για το φύλο τους (οι γυναίκες στράφηκαν σε ένα «ανδροκρατούμενο» Τμήμα, στο Τμ. Πληροφορικής, έπειτα από προτροπή και αγνόησαν το γεγονός πως οδηγεί σε ένα «ανδρικό» επάγγελμα).

Στον Πίνακα Γ.7 που ακολουθεί παρουσιάζονται τα δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω των ερωτηματολογίων σχετικά με το εάν η πόλη αποφοίτησης έχει επηρεάσει την αξία του πτυχίου των αποφοίτων.

Πίνακας Γ.7: Πιστεύετε πως η πόλη αποφοίτησής σας επηρέασε την αξία του πτυχίου σας;

	Μηχ.Η/Υ & Πληροφορικής				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	1	4.35	0	0.00	0	0.00	3	4.84	4	3.74
Όχι	22	95.65	9	100.00	13	100.00	59	95.16	103	96.26
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι οι απόφοιτοι/τες δεν θεωρούν πως παίζει ρόλο ο τόπος αποφοίτησής τους. Η συντριπτική πλειοψηφία των αποφοίτων και των δυο Τμημάτων δεν συνδέει την αξία του πτυχίου με την πόλη φοίτησης και κατ' επέκταση με το συγκεκριμένο περιφερειακό Πανεπιστημικό Ίδρυμα, με ποσοστό 95,65% και 100% στα αγόρια και τα κορίτσια αντίστοιχα στο Τμ. Πληροφορικής και με 100% στα αγόρια και 95,16% στα κορίτσια του Τμήματος ΦΠΨ. Επιβεβαιώνονται τα ευρήματα του Πίνακα Γ6, τα οποία αναφέρονται στο γεγονός του υψηλού επιπέδου σπουδών που αποκτούν οι απόφοιτοι/τες στα συγκεκριμένα Τμήματα του Παν/μίου Ιωαννίνων.

Ο Πίνακας Γ.8 παρουσιάζει τα δεδομένα που προκύπτουν σχετικά με το εάν κάποιο άτομο καθοδήγησε ή παρότρυνε τα υποκείμενα να επιλέξουν περιφερειακά Πανεπιστημιακά Τμήματα, σε περιοχές εκτός Αθήνας και Θεσσαλονίκης.

Πίνακας Γ.8: Σας παρότρυνε κάποιος/α να δηλώσετε και περιοχές εκτός Αθήνας/Θεσσαλονίκης;

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	7	30.43	5	55.56	7	53.85	29	46.77	48	44,86
Όχι	16	69.57	4	44.44	6	46.15	33	53.23	59	55,14
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Όπως φαίνεται, το 30,43% των αγοριών του Τμ. Πληροφορικής και το 55,56% των κοριτσιών δέχτηκε καθοδήγηση σχετικά με την επιλογή φοίτησης σε περιφερειακά Τμήματα, και το 53,85% των αγοριών και το 46,77% των κοριτσιών του Τμήματος ΦΠΨ. Συνολικά και στα δύο Τμήματα προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό **δεν** δέχθηκε παρότρυνση από άτομα του περιβάλλοντός του να δηλώσει σχολές εκτός των δύο μεγάλων αστικών κέντρων, Αθήνας και Θεσσαλονίκης. Ωστόσο, περισσότεροι/ες από το 40% του συνόλου δέχτηκαν τέτοιου είδους συμβουλές, που πιθανότατα να συνδέονται με οικονομικούς λόγους ή λόγους εύκολης μετάβασης στην περιοχή φοίτησης από τη μόνιμη κατοικία της οικογένειας.

Ο Πίνακας Γ.9 παρουσιάζει τις απαντήσεις των αποφοίτων σχετικά με το βαθμό που το φύλο επηρέασε τις επιλογές κατεύθυνσης σπουδών τόσο στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση όσο και στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Πίνακας Γ.9. Οι απόψεις των φοιτητών/τριών για την επιρροή του φύλου στην επιλογή του κλάδου σπουδών

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Καθόλου	11	47.8	8	88.9	12	92.3	43	69.4	74	69.2
Λίγο	5	21.7	1	11.1	1	7.7	9	14.5	16	15.0
Αρκετά	5	21.7	0	0.0	0	0.0	7	11.3	12	11.2
Πολύ	1	4.3	0	0.0	0	0.0	3	4.8	4	3.7
Πάρα πολύ	1	4.3	0	0.0	0	0.0	0	0.0	1	0.9
Σύνολο	23		9		13		62		107	

Για την πλειονότητα των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων φαίνεται ότι το φύλο **δεν** επηρέασε σημαντικά τις επιλογές σπουδών. Το 84.2% (69,2% & 15%) επί του συνόλου των ερωτηθέντων θεωρεί πως το φύλο **δεν** επηρέασε *καθόλου* ή επηρέασε *λίγο* την επιλογή τομέα σπουδών, ενώ μόλις το 4,6% (3,7% & 0,9%) υποστηρίζει ότι επηρέασε *πολύ* ή *πάρα πολύ*. Είναι

αξιοσημείωτο ότι τα κορίτσια Τμ. Πληροφορικής (88,9%) και τα αγόρια του Τμήματος ΦΠΨ (93,2%), που έκαναν μια μη τυπική για το φύλο τους επιλογή σπουδών, θεωρούν σε μεγαλύτερο ποσοστό ότι το φύλο δεν τους έχει επηρεάσει στην επιλογή σπουδών.

Τα σχετικό εύρημα έρχεται σε πλήρη αντίθεση τόσο με την Θεωρία του Bourdieu που θέτει τον κοινωνικό περίγυρο και τις αντιλήψεις για το φύλο ως βασικό κριτήριο για την επιλογή σπουδών όσο και με τις απόψεις των Κογκίδου Δ., Ντρενογιάννη Ε., Σέρογλου Φ. και Τρέσσου Ε. (2007) που θέτουν το φύλο ως καθοριστικό παραγοντα για την επιλογή σπουδών. Αυτό αναδεικνύει ως ένα μεγάλο βαθμό την έλλειψη συνειδητοποίησης του προβλήματος και τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα που πήραν μέρος στην έρευνα επηρεάζονται από το περιβάλλον τους χωρίς να το αντιλαμβάνονται. Άλλωστε, αυτό φαίνεται και από τα στατιστικά στοιχεία που αναλύθηκαν στο κεφ.6.3.1 (σελ. 47). Σύμφωνα με αυτά, οι γυναίκες έδειχναν προτίμηση σε μια θεωρητική σχολή, ενώ οι άνδρες σε θετική/τεχνολογική.

Στον Πίνακα Γ.10 παρουσιάζονται τα δεδομένα αναφορικά με τη διάρκεια σπουδών στα δύο Τμήματα και στον Πίνακα Γ.11 οι λόγοι για τους οποίους ένα μεγάλο ποσοστό των απόφοιτων καθυστέρησε να αποφοιτήσει.

Πίνακας Γ.10: Διάρκεια σπουδών ανά φύλο και Τμήμα

ΕΤΗ ΣΠΟΥΔΩΝ	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
4	0	0.00		0.00	4	30.77	26	41.94	30	28.04
5	3	13,04	1	11.11	3	23.08	14	22.58	25	23.36
6	7	30.43	3	33.33	2	15.38	14	22.58	26	24.30
7	9	39,13	2	22.22	3	23.08	5	8.06	15	14.02
8	2	8.70	2	22.22		0.00	0	0.00	4	3,74
>	2	8.70	1	11.11	1	7.69	3	4.84	7	6.54
Σύνολο	23	100	9	100	13	100.00	62	100	107	100

Τα δεδομένα του Πίνακα Γ.10 μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι σημειώνεται μεγάλη διαφορά τόσο στα ποσοστά μεταξύ των δύο φύλων στο εσωτερικό των Τμημάτων όσο και ανάμεσα στα δύο Τμήματα. Οι απόφοιτοι/ες του Τμ.ΦΠΨ ολοκλήρωσαν γρηγορότερα τις σπουδές τους και ιδιαίτερα τα κορίτσια. Αντίθετα, οι απόφοιτοι/ες του Τμ. Πληροφορικής χρειάστηκαν περισσότερα χρόνια και ειδικά τα αγόρια (5 έως 7 έτη σε ποσοστό 82,26%) παρουσίασαν ουσιαστική καθυστέρηση στην ολοκλήρωση των σπουδών τους, έναντι (5 έως 7 έτη) του 66,66% των κοριτσιών. Τα στατιστικά αυτά συμπίπτουν πλήρως με την γενική εικόνα των Τμημάτων τη δεκαετία 2006-2016, η οποία παρουσιάστηκε στο κεφ.6.3.1 (σελ. 47).

Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά οι λόγοι καθυστέρησης σπουδών (Πίνακας Γ.11).

Πίνακας Γ.11: Λόγοι καθυστέρησης σπουδών ανά φύλο και Τμήμα

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Δυσκολία αντικειμένου σπουδών	15	93.8	6	75.0	6	66.7	19	52.8	46	66.7
Οικονομικοί λόγοι, παράλληλη εργασία	1	6.3	1	12.5	2	22.2	7	19.4	11	15.9
Προσωπικοί λόγοι (π.χ. υγείας)	0	0.0		0.0		0.0	5	13.9	5	7.2
Δημιουργία οικογένειας	0	0.0	1	12.5		0.0	3	8.3	4	5.8
Άλλος λόγος	0	0.0		0.0	1	11.1	2	5.6	3	4.3
Σύνολο	16		8		9		36		69	

Ο βασικότερος λόγος καθυστέρησης για τα αγόρια του Τμ. Πληροφορικής ήταν η δυσκολία του αντικειμένου με ποσοστό 93,8%, ενώ για τα κορίτσια 75%. Για τα κορίτσια ένας επιπλέον λόγος ήταν, σε μικρότερο ποσοστό (12,5%), η δημιουργία της οικογένειας. Στο Τμ. ΦΠΨ κυριαρχεί πάλι η δυσκολία του αντικειμένου, με ποσοστό 66,7% στα αγόρια και 52,8% στα κορίτσια, ενώ η παράλληλη εργασία με ποσοστό 22,2% και 19,4% στα αγόρια και τα κορίτσια αντίστοιχα. Το ζήτημα της οικογένειας δεν τίθεται ούτε εδώ για τα αγόρια, ενώ για τα κορίτσια σε ποσοστό 12,5% και 8,3% για το Τμ. Πληροφορικής και ΦΠΨ αντίστοιχα. Τα κορίτσια του Τμ.ΦΠΨ φαίνεται ότι παρεμποδίζονται από άλλους παράγοντες, όπως η υγεία και οι προσωπικοί λόγοι, με ποσοστά 13,9% και 5,6%. Παρά το γεγονός πως η δημιουργία οικογένειας καθυστερεί την ολοκλήρωση σπουδών σε αμελητέο βαθμό, παρουσιάζεται να ισχύει για τις γυναίκες, ενώ οι άνδρες δεν φαίνεται να αναφέρουν το συγκεκριμένο γεγονός ως λόγο καθυστέρησης των σπουδών.

Η δυσκολία του αντικειμένου των θετικών/τεχνολογικών σχολών έχει αναφερθεί ήδη πολλές φορές. Ένας νέος λόγος που φαίνεται να αποτελεί βασικό παράγοντα καθυστέρησης των σπουδών, είναι η παράλληλη εργασία και αφορά τους αποφοίτους και των δύο Τμημάτων. Αν και από τη μελέτη (Βαΐου, Γολέμης, Λαμπριανίδης, Χατζημιχάλης, Χρονάκη: 1996) υποστηρίζεται ότι η οικογένεια παρουσιάζεται για τις γυναίκες ως αιτία καθυστέρησης, τα στατιστικά στοιχεία στην έρευνά μας διαφοροποιούνται. Σύμφωνα με τις μελέτες, οι γυναίκες θέτουν ως προτεραιότητα την οικογένεια αφήνοντας πίσω σπουδές και καριέρα. Πλέον αυτό συμβαίνει σε πολύ μικρό ποσοστό, τόσο μικρό που μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα πως αυτή η τάση έχει σχεδόν εκλείψει (κυρίως σε προπτυχιακό επίπεδο).

Στον αμέσως επόμενο Πίνακα Γ.12 παρουσιάζεται αναλυτικά η βαθμολογία των αγοριών και κοριτσιών των δύο Τμημάτων. Κρίθηκε σκόπιμο να αποτυπωθεί η βαθμολογία σε τρεις κατηγορίες, όπως ακριβώς περιφραστικά περιγράφονται στο πτυχίο, δηλαδή: α) Καλώς (5-6,4), Λίαν καλώς (6,5-8,4) & Άριστα (8,5-10).

Πίνακας Γ.12: Βαθμός πτυχίου ανά φύλο και Τμήμα

	Πληροφορικής				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
<i>Καλώς (5-6,4)</i>	15	65.2	8	88.9	2	15.4	11	17.74	36	33.6
<i>Λίαν Καλώς (6,5-8,4)</i>	7	30.4	1	11.1	9	69.2	49	79.03	66	61.7
<i>Άριστα (8,5-10)</i>	1	4.3	0	0.0	2	15.4	2	3.23	5	4.7
Σύνολο	23		9		13		62		107	

Άξια λόγου είναι και τα ποσοστά που προκύπτουν σχετικά με την βαθμολογία των φοιτητών ανά Τμήμα και ανά φύλο. Παρατηρείται ότι οι βαθμοί των αποφοίτων του Τμ.ΦΠΨ συγκεντρώνονται ως επί το πλείστον στη δεύτερη κλίμακα *Λίαν καλώς (6,5-8,4)* με ποσοστό 69,2% και 79,03% για τα αγόρια και τα κορίτσια αντίστοιχα. Είναι σαφώς υψηλότερη βαθμολογία από αυτή των αποφοίτων του Τμ. Πληροφορικής, οι βαθμοί των οποίων συγκεντρώνονται στη πρώτη κλίμακα *Καλώς (5-6,4)*, με ποσοστό 65,2% στα αγόρια και 88,9% στα κορίτσια. Σχετικά με τα φύλα, στο Τμήμα Πληροφορικής τα αγόρια έχουν πολύ καλύτερο βαθμό πτυχίου από τα κορίτσια, καθώς τα τελευταία στην συντριπτική τους πλειοψηφία πήραν πτυχίο με βαθμό από 5-6,4, ενώ άριστευσε το 4,3% των αγοριών. Αντίθετα στο Τμήμα του ΦΠΨ οι γυναίκες έχουν καλύτερες επιδόσεις, ωστόσο και πάλι το ποσοστό των αγοριών που αποφοίτησαν με Άριστα είναι μεγαλύτερο, 15,4% έναντι 3,23% των κοριτσιών.

Γενικά, παρατηρείται μία τάση τα αγόρια να έχουν καλύτερη βαθμολογία αλλά τα κορίτσια να τελειώνουν γρηγορότερα. Ωστόσο, τα στατιστικά δείχνουν πως η κατάσταση αυτή βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο και τείνει να αλλάξει, ειδικά στις θεωρητικές επιστήμες που η διαφορά ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια τόσο βαθμολογικά όσο και σε διάρκεια σπουδών μειώνεται. Ενώ, στις θετικές/ τεχνολογικές επιστήμες η ψαλίδα φαίνεται να αυξάνεται διαρκώς σε βάρος των κοριτσιών.

Ο Πίνακας Γ.13 παρουσιάζει τις απόψεις των ερωτηθέντων σχετικά με το εάν ο βαθμός του πτυχίου έχει επηρεάσει το επαγγελματικό μέλλον τους.

Πίνακας Γ.13: Βαθμός πτυχίου και επαγγελματική σταδιοδρομία

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	6	26,09	2	22.22	2	23.08	12	19.35	23	21,50
Όχι	17	73,91	7	77.78	11	76,92	50	80.65	84	78,50
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Όπως φαίνεται από τα δεδομένα η πλειοψηφία των αποφοίτων και των δυο Τμημάτων ισχυρίζεται ότι δεν επηρεάζει ο βαθμός του πτυχίου την επαγγελματική σταδιοδρομία τους, με ποσοστό 73,91% και 77,78% στα αγόρια και τα κορίτσια αντίστοιχα στο Τμ. Πληροφορικής και στο Τμ.ΦΠΨ με ποσοστό 76,92% στα αγόρια και 80,65% στα κορίτσια. Βέβαια, μπορούμε να σημειώσουμε ότι υπάρχει μια μικρή διαφορά μεταξύ των φύλων, αφού στα αγόρια παρατηρείται μια υπεροχή (Τμ.Πληροφορικής 26,09% και Τμ.ΦΠΨ 23,08%), μικρού ποσοστού, έναντι των κοριτσιών (Τμ.Πληροφορικής 22,22%, και Τμ.ΦΠΨ 19,35%) που υποστηρίζουν ότι ο βαθμός πτυχίου επηρέασε το επαγγελματικό τους μέλλον. Αυτό μπορεί να συσχετιστεί με τα στοιχεία του προηγούμενου Πίνακα Γ.12 όπου καταγράφεται μια τάση των αγοριών να αποκτούν πτυχίο με μεγαλύτερη βαθμολογία σε σχέση με τα κορίτσια, αφού συσχετίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό βαθμό πτυχίου κι επαγγελματικό μέλλον.

Δ) Σχέδια/ Φιλοδοξίες μετά την αποφοίτηση από το Πανεπιστήμιο

Στην ενότητα αυτή γίνεται μια προσπάθεια διερεύνησης των φιλοδοξιών και των μελλοντικών σχεδίων που έχουν οι απόφοιτοι/ες των δύο Τμημάτων μετά την αποφοίτησή τους από το Πανεπιστήμιο.

Στον Πίνακα Δ.1 που ακολουθεί, παρουσιάζονται στοιχεία για το εάν οι απόφοιτοι των συγκεκριμένων Τμημάτων πραγματοποίησαν περαιτέρω εκπαίδευση μετά την ολοκλήρωση των προπτυχιακών σπουδών τους.

Πίνακας Δ.1: Περαιτέρω σπουδές μετά την απόκτηση του πτυχίου ανά φύλο και Τμήμα

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι, σε μεταπτυχιακό επίπεδο	12	52.17	3	33.33	3	23.08	13	20.97	31	28.97
Ναι, σε διδακτορικό επίπεδο	1	4.35	0	0.00	0	0,00	1	1.61	2	1.87
Ναι, σε κάποιο άλλο Τμήμα (σε προπτυχιακό επίπεδο)	0	0.00	0	0.00	1	7.69	0	0.00	1	0.93
Όχι, δεν επιθυμώ να συνεχίσω τις σπουδές μου	6	26.09	5	55.56	7	53.85	45	72.58	63	58.88
Δεν το έχω σκεφτεί καθόλου έως σήμερα	4	17.39	1	11.11	2	15.38	3	4.84	10	9.35
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Όπως φαίνεται από τα δεδομένα του πίνακα, υπάρχουν διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των υποκειμένων τόσο στο εσωτερικό των Τμημάτων μεταξύ των φύλων, όσο και μεταξύ των δύο Τμημάτων. Συγκεκριμένα, στο Τμ.Πληροφορικής το 52,17% των αγοριών ακολουθεί σπουδές σε μεταπτυχιακό επίπεδο και μόλις το 4,35% σε διδακτορικό επίπεδο, ενώ τα κορίτσια σε ποσοστό 33,33% σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των κοριτσιών του Τμήματος, 55,56%, απαντά ότι δεν επιθυμεί να συνεχίσει τις σπουδές του, έναντι 26,09% των αγοριών. Μια διαφορετική εικόνα παρουσιάζεται στο Τμ.ΦΠΨ, όπου το 23,08% των αγοριών επιθυμεί να συνεχίσει σε μεταπτυχιακό επίπεδο και το 20,97% των κοριτσιών. Το μεγαλύτερο ποσοστό των αποφοίτων (53,85% στα αγόρια και 72,58% στα κορίτσια) δεν επιθυμεί να συνεχίσει περαιτέρω σπουδές. Οι απόφοιτοι/ες του Τμ.Πληροφορικής φαίνεται ότι έχουν υψηλότερες επαγγελματικές φιλοδοξίες σε σχέση με τους/τις αποφοίτους/ες του Τμ.ΦΠΨ. Τα αγόρια και στα δύο Τμήματα σε μεγαλύτερο ποσοστό από τα κορίτσια επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους και κατ' επέκταση στοχεύουν στην απόκτηση επιπλέον τίτλων σπουδών, γεγονός που εγγυάται ως ένα βαθμό καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές. Επιβεβαιώνονται πλήρως τα ευρήματα προγενέστερων μελετών (Αβραμίδου: 2001, Αθανασιάδου: 2002, Βαΐου, Χατζημιχάλης: 1997) που δείχνουν ότι οι γυναίκες αφήνουν σε δεύτερη μοίρα τις σπουδές και την καριέρα προκειμένου να ανταπεξέλθουν στις οικογενειακές υποχρεώσεις (σύζυγος, παιδιά, γονείς).

Στον Πίνακα Δ.2 και Δ.3 παρουσιάζονται τα ποσοστά της άμεσης ή όχι αποκατάστασης των αποφοίτων των δύο Τμημάτων καθώς και της συνάφειας του αντικειμένου σπουδών με την εργασία τους.

Πίνακας Δ 2: Άμεση επαγγελματική αποκατάσταση μετά την αποφοίτηση ανά φύλο και Τμήμα

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	17	73.91	5	55.56	9	69.23	32	51.61	63	58.88
Όχι	6	26.09	4	44.44	4	30.77	30	48.39	44	41.12
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Η στατιστική επεξεργασία των ερωτηματολογίων έδειξε ότι το 59% των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων αποκαταστάθηκε άμεσα μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του. Παρουσιάζονται διακυμάνσεις στα ποσοστά και μεταξύ των Τμημάτων και σε σχέση με το φύλο των αποφοίτων. Το Τμ.Πληροφορικής, Τμήμα θετικής / τεχνολογικής κατεύθυνσης, φαίνεται να προσφέρει αμεσότερη επαγγελματική αποκατάσταση σε σχέση με το Τμ.ΦΠΨ, θεωρητικών επιστημών. Με ποσοστό 73,91% των αγοριών και 55,56% των κοριτσιών (Τμ. Πληροφορικής) και με ποσοστό 69,23% και 51,61% στα αγόρια και κορίτσια αντίστοιχα (Τμ.ΦΠΨ), αναδεικνύεται το γεγονός ότι οι άνδρες απόφοιτοι και των δύο Τμημάτων αποκαταστάθηκαν ευκολότερα από τις γυναίκες. Όπως έχει παρατηρηθεί από μελέτες (Καραμεσίνη: 2008, Κασιμάτη: 1988, Κουκουλή- Σπηλιωτόπουλου: 1988), οι εργοδότες είναι διστακτικοί να προσλαμβάνουν γυναίκες κυρίως λόγω της προοπτικής δημιουργίας οικογένειας και της θεσμοθετημένης ρύθμισης για την προστασία της μητρότητας.

Πίνακας Δ.3: Συνάφεια επαγγέλματος και κατεύθυνσης σπουδών ανά φύλο και Τμήμα

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	12	70.6	4	80.0	2	22.2	13	40.6	31	49.2
Όχι	5	29.4	1	20.0	7	77.8	19	59.4	32	50.8
Σύνολο	17		5		9		32		63	100.0

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα δεδομένα των ερωτηθέντων αναφορικά με τη συνάφεια εργασίας και αντικειμένου σπουδών. Οι περισσότεροι απόφοιτοι/ες του Τμ. Πληροφορικής κατάφεραν να ασχοληθούν με το αντικείμενο σπουδών τους, με ποσοστό 70,6% στα αγόρια και 80% στα κορίτσια. Αντίθετα, οι απόφοιτοι/ες του Τμ. ΦΠΨ στην πλειοψηφία τους, και κυρίως τα αγόρια (77,8%), ασχολήθηκαν με εργασίες άσχετες με το αντικείμενό τους. Από τους Πίνακες Δ2 και Δ3 προκύπτει ότι οι απόφοιτοι/ες του Τμ. Πληροφορικής συγκριτικά με εκείνους/ες του Τμ.ΦΠΨ έχουν αμεσότερη επαγγελματική αποκατάσταση και, το βασικότερο, εργάζονται σε θέσεις εργασίας που έχουν συνάφεια με το αντικείμενο σπουδών τους, όπως έχει διαπιστώσει στη μελέτη της η Καραμεσίνη Μ (2008), ότι οι απόφοιτοι Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών παρουσιάζουν σε μεγαλύτερο βαθμό ανεργία και ετεροαπασχόληση.

Ο Πίνακας Δ.4 μας παρουσιάζει τα ποσοστά των αποφοίτων, ανά Τμήμα και φύλο, που εργάζονται το χρονικό διάστημα πραγματοποίησης της έρευνας και αμέσως μετά ο Πίνακας Δ.5 τα ποσοστά των εργαζομένων ανά είδος εργασίας.

Πίνακας Δ 4: Ποσοστά εργαζομένων αποφοίτων ανά Τμήμα και φύλο

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	18	78.26	6	66.67	10	76.92	43	69.35	77	71.96
Όχι	5	21.74	3	33.33	3	23.08	19	30.65	30	28.04
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Φαίνεται, λοιπόν, ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (77%) τέσσερα χρόνια περίπου μετά την αποφοίτησή τους, έχουν αποκατασταθεί επαγγελματικά ανεξαρτήτως του είδους της εργασίας τους, με ποσοστό 78,26% στα αγόρια και 66,67% στα κορίτσια στο Τμ. Πληροφορικής και παρόμοια ποσοστά στο Τμ.ΦΠΨ. Για άλλη μια φορά προκύπτει διαφορά στα ποσοστά σε σχέση με το φύλο των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων σε βάρος των κοριτσιών. Η πλειονότητα των ανέργων της ομάδας της έρευνάς μας αποτελείται από κορίτσια.

Πίνακας Δ.5: Είδος εργασίας

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ιδιωτικός Υπαλ.	15	83.33	5	83.33	7	70.00	22	51.16	49	63.64
Δημόσιος Υπαλ.	1	5.56	1	16.67	1	10.00	7	16.28	10	12.99
Ελεύθ.Επαγγέλ.	2	11.11	0	0.00	2	20.00	14	32.56	18	23.38
Σύνολο	18	100	6	100.00	10	100	43	100	77	100

Από τα δεδομένα του Πίνακα Δ5 προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων εργάζεται στον Ιδιωτικό τομέα, το 83,33% των αγοριών και ακριβώς το ίδιο ποσοστό των κοριτσιών στο Τμ. Πληροφορικής και στο Τμ.ΦΠΨ το 70% των αγοριών και το 51,16% των κοριτσιών. Όπως φαίνεται ένα σημαντικό ποσοστό, 20% των αγοριών και 32,56% των κοριτσιών του Τμ.ΦΠΨ εργάζονται ως ελεύθεροι επαγγελματίες. Αξιοσημείωτο είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό που εργάζεται στο δημόσιο είναι γυναίκες ανεξαρτήτως κλάδου σπουδών. Αυτό επιβεβαιώνει την θεωρία ότι οι άνδρες επιδιώκουν την επαγγελματική ανέλιξη, κάτι που προσφέρει κυρίως ο ιδιωτικός τομέας, ενώ από την άλλη πλευρά οι γυναίκες αναζητούν μία σταθερή, μόνιμη δουλειά, με συγκεκριμένο ωράριο εργασίας, η οποία παράλληλα θα αφήνει χρόνο για την επιτέλεση του ρόλου τους στην οικογένεια. Η Αθανασιάδου (2002) έχει περιγράψει εκτενώς αυτή την τάση των αντρών να διεκδικούν τις ηγετικές θέσεις, ενώ οι γυναίκες τη σταθερή δουλειά που μπορεί να είναι συμβατή με τις υπόλοιπες υποχρεώσεις τους.

Στους Πίνακες Δ.6 & Δ.7 αποτυπώνονται αναλυτικά τα ποσοστά ανά Τμήμα και φύλο σχετικά με τις απόψεις των αποφοίτων αναφορικά με το εάν επηρεάζει ο τομέας σπουδών στην εύρεση εργασίας και τις οικονομικές απολαβές.

Πίνακας Δ.6: Τομέας σπουδών και δυνατότητα εύρεσης εργασίας

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Ναι	20	86.96	8	88.89	10	76.92	55	88.71	93	86.92
Όχι	3	13.04	1	11.11	3	23.08	7	11.29	14	13.08
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Πίνακας Δ.7: Συσχέτιση του τομέα σπουδών με οικονομικές απολαβές

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια		N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ναι	22	95.65	7	77.78	10	76.92	55	88.71	94	87.85
Όχι	1	4.35	2	22.22	3	23.08	7	11.29	13	12.15
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Η συντριπτική πλειοψηφία (87%), ανεξαρτήτως φύλου, του συνόλου των ερωτηθέντων θεωρεί πως ο τομέας σπουδών έχει επηρεάσει την δυνατότητα εύρεσης εργασίας. Η άποψη αυτή επικρατεί και στις δύο κατευθύνσεις σπουδών (Πίνακας Δ.6).

Επιπλέον, το 88% του συνόλου θεωρεί πως ο τομέας σπουδών του έχει επηρεάσει και τις οικονομικές του απολαβές. Από τα δεδομένα προκύπτει ότι υπάρχει διαφοροποίηση σε σχέση με το φύλο και τον τομέα σπουδών. Στο Τμ. Πληροφορικής μεγαλύτερο ποσοστό αγοριών (95,65%) από ό,τι κοριτσιών (77,78%) υποστηρίζει ότι ο τομέας σπουδών επηρεάζει τις οικονομικές απολαβές των εργαζομένων, ενώ στο Τμ.ΦΠΨ περισσότερα κορίτσια (88,71%) υποστηρίζουν την άποψη αυτή έναντι των αγοριών (76,92%) (Πίνακας Δ.7).

Στον Πίνακα Δ.8 παρουσιάζονται οι απόψεις των αποφοίτων της έρευνάς μας για το εάν είναι ικανοποιημένοι από την έως τώρα επαγγελματική τους πορεία.

Πίνακας Δ.8: Επαγγελματική πορεία και προσωπική ικανοποίηση: η κατά φύλο και Τμήμα κατανομή

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια		N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ναι	14	60.87	6	66.67	7	53.85	35	56.45	62	57.94
Όχι	9	39.13	3	33.33	6	46.15	27	43.55	45	42.06
Σύνολο	23	100	9	100	13	100	62	100	107	100

Οι περισσότεροι από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες είναι ευχαριστημένοι/ες από την επαγγελματική τους πορεία, ωστόσο το ποσοστό αυτό δεν υπερβαίνει το 60% επί του συνόλου. Θετικότεροι σε αυτό το ζήτημα ήταν οι απόφοιτοι/ες του Τμ. Πληροφορικής σε σχέση με του Τμ. ΦΠΨ. Προκύπτει κι εδώ ότι οι απόφοιτοι/ες ενός Τμήματος θετικής/τεχνολογικής κατεύθυνσης είναι περισσότερο ικανοποιημένοι/ες με την επαγγελματική τους πορεία, από ό,τι οι απόφοιτοι/ες ενός Τμήματος θεωρητικής κατεύθυνσης. Αυτή η διαπίστωση ίσως να σχετίζεται με το γεγονός ότι οι πρώτοι/ες ακολουθούν εργασία σχετική με το αντικείμενο σπουδών τους ενώ οι τελευταίοι/ες (απόφοιτοι/ες ΦΠΨ) σε πολύ μικρότερο ποσοστό, όπως

παρουσιάζεται σε προηγούμενο πίνακα (Πίνακας Δ.3 Συνάφεια επαγγέλματος και κατεύθυνσης σπουδών).

Αναφορικά με το εάν η ταυτότητα του φύλου έχει επηρεάσει την επαγγελματική πορεία των αποφοίτων των δύο Τμημάτων, φαίνεται ότι η θέση αυτή απορρίπτεται από την πλειοψηφία των ερωτηθέντων, όπως παρουσιάζεται παρακάτω στον Πίνακα Δ.9.

Πίνακας Δ.9: Ταυτότητα φύλου και επαγγελματική πορεία

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια		N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ναι	2	8.7	2	22.2	1	7.7	12	19.4	17	15.9
Όχι	21	91.3	7	77.8	12	92.3	50	80.6	90	84.1
Σύνολο	23		9		13		62		107	

Με συντριπτική πλειοψηφία και στα δύο Τμήματα οι απόφοιτοι/ες απορρίπτουν την άποψη ότι το φύλο και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που του έχουν αποδοθεί επηρεάζουν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Όπως προκύπτει τα αγόρια (91,3% Τμ. Πληροφορικής και 92,3% στο Τμ.ΦΠΨ) περισσότερο από τα κορίτσια (77,8% και 80,6% αντίστοιχα) απορρίπτουν την άποψη αυτή.

Η διαφοροποίηση αγοριών και κοριτσιών, ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα, δείχνει μια τάση των αγοριών να αρνούνται τα κοινωνικά προνόμια που συνδέονται με την ταυτότητα του φύλου τους. Αντίθετα, τα κορίτσια φαίνεται να διαβλέπουν ή ενδεχομένως να έχουν βιώσει ή να βιώνουν τα εμπόδια που συνδέονται με τη γυναικεία ταυτότητα.

Ο Πίνακας Δ.10 παρουσιάζει τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των αποφοίτων ανά φύλο και Τμήμα ως προς τα κριτήρια επιλογής της εργασιακής απασχόλησης.

Πίνακας Δ.10: Τα κριτήρια για την επιλογή της εργασιακής απασχόλησης

		Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.			
		Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια	
		N	%	N	%	N	%	N	%
<i>α. Να μου παρέχει σχετική οικονομική άνεση</i>	Καθόλου - Λίγο	0	0.0	0	0.0	1	7.7	4	6.5
	Αρκετά	6	26.1	1	11.1	2	15.4	12	19.4
	Πολύ - Πάρα Πολύ	17	73.9	8	88.9	10	76.9	46	74.2
<i>β. Να μου εξασφαλίζει υψηλές οικονομικές απολαβές</i>	Καθόλου - Λίγο	1	4.3	1	11.1	1	7.7	10	16.1
	Αρκετά	5	21.7	2	22.2	3	23.1	14	22.6
	Πολύ - Πάρα Πολύ	17	73.9	6	66.7	9	69.2	38	61.3
<i>γ. Να έχει υψηλό κοινωνικό κύρος</i>	Καθόλου - Λίγο	3	13.0	2	22.2	3	23.1	13	21.0
	Αρκετά	9	39.1	2	22.2	4	30.8	26	41.9
	Πολύ - Πάρα Πολύ	11	47.8	5	55.6	6	46.2	23	37.1
<i>δ. Να μου εξασφαλίζει προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης</i>	Καθόλου - Λίγο	0	0.0	1	11.1	0	0.0	8	12.9
	Αρκετά	4	17.4	2	22.2	3	23.1	12	19.4
	Πολύ - Πάρα Πολύ	19	82.6	6	66.7	10	76.9	42	67.7
<i>ε. Να μου εγγυάται μονιμότητα</i>	Καθόλου - Λίγο	2	8.7	1	11.1	1	7.7	3	4.8
	Αρκετά	7	30.4	1	11.1	5	38.5	12	19.4
	Πολύ - Πάρα Πολύ	14	60.9	7	77.8	7	53.8	47	75.8
<i>στ. Να έχει συνάφεια με το αντικείμενο των σπουδών μου</i>	Καθόλου - Λίγο	1	4.3	0	0.0	1	7.7	5	8.1
	Αρκετά	4	17.4	3	33.3	2	15.4	11	17.7
	Πολύ - Πάρα Πολύ	18	78.3	6	66.7	10	76.9	47	75.8
<i>ζ. Να μου εξασφαλίζει ελεύθερο χρόνο για τα ενδιαφέροντά μου</i>	Καθόλου - Λίγο	2	8.7	0	0.0	1	7.7	3	4.8
	Αρκετά	8	34.8	2	22.2	4	30.8	15	24.2
	Πολύ - Πάρα Πολύ	13	56.5	7	77.8	8	61.5	44	71.0
<i>η. Να μου επιτρέπει να διαθέτω χρόνο για την επιτέλεση του ρόλου μου στην οικογένεια.</i>	Καθόλου - Λίγο	6	26.1	1	11.1	5	38.5	5	8.1
	Αρκετά	10	43.5	4	44.4	4	30.8	23	37.1
	Πολύ - Πάρα Πολύ	7	30.4	4	44.4	4	30.8	34	54.8
<i>θ. Να είναι συμβατή με την ταυτότητα του φύλου μου</i>	Καθόλου - Λίγο	15	65.2	8	88.9	9	69.2	44	71.0
	Αρκετά	5	21.7	1	11.1	2	15.4	8	12.9
	Πολύ - Πάρα Πολύ	3	13.0	0	0.0	2	15.4	10	16.1

Όπως προκύπτει από τον Πίνακα Δ.10 (*α & β ερώτημα*) η συντριπτική πλειοψηφία των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων θεωρεί ότι η εξασφάλιση *σχετικής οικονομικής άνεσης* καθώς και *υψηλών οικονομικών απολαβών* αποτελούν βασικά κριτήρια επιλογής της εργασιακής απασχόλησής τους. Συγκεκριμένα, στο Τμ. Πληροφορικής το 73,9% των αγοριών και το 88,9% των κοριτσιών και στο Τμ.ΦΠΨ το 76,9% και 74,2%, αγοριών και κοριτσιών αντίστοιχα, λαμβάνει υπόψη του *πολύ-πάρα πολύ* την εξασφάλιση σχετικής οικονομικής άνεσης. Επίσης σημαντικό κριτήριο των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων (*πολύ-πάρα πολύ*) αποτελούν οι υψηλές οικονομικές απολαβές, με ποσοστό 73,9% στα αγόρια και 66,7% στα κορίτσια του Τμ. Πληροφορικής και 69,2% στα αγόρια και 61,3% στα κορίτσια του Τμ.ΦΠΨ.

Ωστόσο, αναφορικά με τις υψηλές οικονομικές απολαβές, τα ευρήματά μας δείχνουν ότι είναι εξίσου σημαντικό κριτήριο επιλογής εργασίας τόσο για τα αγόρια όσο και τα κορίτσια και των δύο κατευθύνσεων σπουδών, που επιβεβαιώνει ότι δίπλα στο παραδοσιακό πρότυπο του συζύγου - κουβαλητή, που εξακολουθεί να αποτελεί βασικό στοιχείο της ανδρικής ταυτότητας στην Ελλάδα, έχει προστεθεί το γυναικείο όνειρο της οικονομικής ανεξαρτησίας και αυτοδιάθεσης σύμφωνα με έρευνα των Δεληγιάννη - Κουϊμτζή & Σακκά (2005).

Από τα δεδομένα του Πίνακα Δ10 (*γ ερώτημα*) σχετικά με το κριτήριο επιλογής της εργασίας *υψηλό κοινωνικό κύρος* φαίνεται ότι είναι αρκετά σημαντικό, όχι σε τόσο μεγάλο βαθμό όπως το προηγούμενο, αφού στο Τμ. Πληροφορικής το 47,8% των αγοριών και το 46,2% των κοριτσιών και το 46,2% των αγοριών και το 37,1% των κοριτσιών του ΦΠΨ το λαμβάνουν υπόψη τους *πολύ-πάρα πολύ*. Είναι λοιπόν φανερό ότι για ένα μεγάλο ποσοστό των αποφοίτων η κοινωνική καταξίωσή τους συνδέεται και με την εργασιακή τους απασχόληση.

Ένα ακόμη σημαντικό κριτήριο, όπως προκύπτει από τα δεδομένα του Πίνακα Δ10 (*δ ερώτημα*), αποτελούν οι *προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης*. Αναλυτικά, στο Τμ. Πληροφορικής το 82,6% των αγοριών και το 66,7% των κοριτσιών και το 76,9% και 67,7% των αγοριών και κοριτσιών αντίστοιχα στο Τμ.ΦΠΨ θεωρεί *πολύ-πάρα πολύ* σημαντικό το συγκεκριμένο κριτήριο επιλογής της εργασίας. Όπως φαίνεται, για τα αγόρια και των δύο Τμημάτων η επαγγελματική ανέλιξη είναι πιο σημαντικό κριτήριο επιλογής της εργασίας τους.

Σε αντίθεση με τις προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης, που αποτελούν πολύ σημαντικό κριτήριο για τα αγόρια και των δύο Τμημάτων της έρευνάς μας, το κριτήριο *της μονιμότητας* ενδιαφέρει μεγαλύτερο ποσοστό κοριτσιών από ό,τι αγοριών, (Πίνακας Δ.10 *ε ερώτημα*). Συγκεκριμένα, οι απόφοιτες του Τμ. Πληροφορικής σε ποσοστό 77,8 και 75,8 του Τμ.ΦΠΨ θεωρούν *πολύ-πάρα πολύ* σημαντικό κριτήριο τη μονιμότητα της εργασιακής απασχόλησης. Από την άλλη πλευρά, οι απόφοιτοι με μικρότερο ποσοστό από τα κορίτσια του Τμ. Πληροφορικής 60,9% και του Τμ.ΦΠΨ 53,8%, θεωρούν ότι η μονιμότητα αποτελεί σημαντικό κριτήριο επιλογής εργασιακής απασχόλησης. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, Πίνακας Δ.5

“Είδος εργασίας”, η μόνιμη και σταθερή εργασία (Δημόσιος Τομέας) αποτελεί συχνότερα επιλογή των κοριτσιών και των δύο κατευθύνσεων.

Όπως φαίνεται από τον Πίνακα Δ.10 (ερώτημα στ) πολύ μεγάλο ποσοστό των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων θεωρεί βασικό κριτήριο επιλογής της εργασίας *τη συνάφεια αντικειμένου σπουδών και εργασίας*. Με ποσοστό 78,3% στα αγόρια και 66,7% στα κορίτσια του Τμ. Πληροφορικής και 76,9% και 75,8% στα αγόρια και κορίτσια αντίστοιχα του Τμ.ΦΠΨ, θεωρούν *πολύ -πέρα πολύ* σημαντικό κριτήριο *τη τη συνάφεια αντικειμένου σπουδών και εργασιακής απασχόλησης*. Φαίνεται λοιπόν ότι οι απόφοιτοι/ες και των δύο Τμημάτων και των δύο φύλων ανησυχούν για το είδος της εργασιακής τους απασχόλησης αφού, όπως προκύπτει από τα δεδομένα προηγούμενου Πίνακα (Πίνακας Δ.3: *Συνάφεια επαγγέλματος και κατεύθυνσης σπουδών ανά φύλο και Τμήμα*), αρκετά μεγάλο ποσοστό των αποφοίτων απασχολείται σε διαφορετικό εργασιακό αντικείμενο από αυτό του αντικειμένου σπουδών.

Ο ελεύθερος χρόνος ενασχόλησης με άλλα, εκτός εργασίας, *ενδιαφέροντα*, αλλά και η *διάθεση χρόνου στην επιτέλεση του ρόλου στην οικογένεια* αποτελεί ένα, επίσης, σημαντικό κριτήριο επιλογής εργασίας των αποφοίτων της έρευνας. Από τον πίνακα Δ.10 (ερώτημα ζ) προκύπτει ότι για την πλειοψηφία των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων θεωρούν σημαντικό κριτήριο επιλογής εργασιακής απασχόλησης την εξασφάλιση ελεύθερου προσωπικού χρόνου. Το ποσοστό αγοριών που θεωρούν το συγκεκριμένο κριτήριο *αρκετά, πολύ-πέρα πολύ* σημαντικό αγγίζει το 91,3% και το 100% στα κορίτσια του Τμ. Πληροφορικής, ενώ στο Τμήμα ΦΠΨ το 92,3% και 92,12% στα αγόρια και κορίτσια αντίστοιχα. Ένα πολύ μικρό ποσοστό δεν ενδιαφέρεται καθόλου με ποσοστό 8,7% των αγοριών του Τμ. Πληροφορικής και μόνο 7,7% των αγοριών και 4,8% των κοριτσιών στο τμ.ΦΠΨ.

Επιπλέον, η *διάθεση χρόνου στην επιτέλεση του ρόλου στην οικογένεια*, όπως παρουσιάζεται στον Πίνακα Δ.10 (ερώτημα η), θεωρείται σε μεγάλο ποσοστό από τους αποφοίτους και των δύο Τμημάτων αρκετά σημαντικό κριτήριο επιλογής εργασίας. Το ποσοστό των αγοριών στο Τμ. Πληροφορικής φτάνει το 30,4% και των κοριτσιών 44,4% *πολύ-πέρα πολύ*, ενώ στο τμ.ΦΠΨ το ποσοστό των αγοριών αγγίζει το 30,8% και στα κορίτσια το 54,8%. Παρόμοιο ποσοστό απαντήσεων αποτυπώνονται στο βαθμό *αρκετά*. Όπως προκύπτει υπάρχει διαφοροποίηση στα ποσοστά μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. Είναι φανερό ότι το κριτήριο αυτό είναι περισσότερο σημαντικό για τα κορίτσια της έρευνάς μας, όπως επίσης παρατηρεί η Αθανασιάδου (2002), μιας και ο ρόλος των γυναικών στην οικογένεια είναι επιβαρυνμένος με περισσότερες υποχρεώσεις, όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, και υπάρχει μια διαρκής προσπάθεια συμβιβασμού του εργασιακού και οικιακού χρόνου.

Από τα δεδομένα του Πίνακα Δ.10 (ερώτημα θ), αναφορικά με *τη συμβατότητα εργασίας-φύλου*, προκύπτει ότι, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων αποφοίτων και των δύο Τμημάτων, την

απορρίπτει ως κριτήριο επιλογής εργασίας. Συγκεκριμένα, το 65,2% των αγοριών και το 88,9% των κοριτσιών του Τμ. Πληροφορικής και το 69,2% των αγοριών και το 71% των κοριτσιών του Τμ.ΦΠΨ θεωρούν ότι θα λάβουν *λίγο* ή *καθόλου* υπόψη τους το κριτήριο αυτό. Όπως παρουσιάζεται στον πίνακα, περισσότεροι απόφοιτοι από ό,τι απόφοιτες των Τμημάτων, με ποσοστό στα αγόρια 15,7% έναντι 11,1% των κοριτσιών στο Τμ. Πληροφορικής και 30,8% στα αγόρια, 29% στα κορίτσια του Τμ.ΦΠΨ, δηλώνουν ότι το φύλο αποτελεί *αρκετά* ή *πολύ -πάρα πολύ* κριτήριο για την επιλογή εργασίας.

Στον Πίνακα Δ.11 παρουσιάζονται αναλυτικά τα δεδομένα της έρευνας, όπου αποτυπώνεται, με έντονα έμφυλο χαρακτήρα, η επιθυμία των αποφοίτων των δύο Τμημάτων για τη δημιουργία οικογένειας.

Πίνακας Δ.11: Επιθυμία δημιουργίας οικογένειας ανά φύλο και Τμήμα

	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια		N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%		
Ναι	8	34.8	7	77.8	3	23.1	42	67.7	60	56.1
Όχι	15	65.2	2	22.2	10	76.9	20	32.3	47	43.9
Σύνολο	23		9		13		62		107	

Οι απόφοιτες τόσο του Τμ. Πληροφορικής όσο και του Τμ.ΦΠΨ δηλώνουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από τους αποφοίτους την επιθυμία να δημιουργήσουν οικογένεια. Το 34,8% των αγοριών του Τμ. Πληροφορικής έναντι των κοριτσιών με 77,8% και το 23,1% των αγοριών του τμ.ΦΠΨ έναντι του 67,7% των κοριτσιών δηλώνουν ότι επιθυμούν *πολύ- πάρα πολύ* να δημιουργήσουν οικογένεια. Η επιθυμία δημιουργίας οικογένειας φαίνεται ότι είναι προτεραιότητα των κοριτσιών, ανεξαρτήτως αντικειμένου σπουδών, καθώς και κοινωνικοοικονομικής προέλευσής τους (Πίνακας Α.1, Α.2, Α.3 κοινωνικοοικονομική κατάσταση οικογένειας).

Μάλιστα, όπως προκύπτει από τον παρακάτω Πίνακα Δ.12, οι γυναίκες στην πλειοψηφία τους επιθυμούν να δημιουργήσουν οικογένεια μέχρι τα τριάντα τους έτη, ενώ οι άνδρες τοποθετούν αυτή την επιθυμία αργότερα, μετά τα τριάντα πέντε τους.

Πίνακας Δ.12: Κατάλληλη ηλικία για τη δημιουργία οικογένειας

Έτη	Πληροφορική				Φ.Π.Ψ.				Σύνολο	
	Αγόρια		Κορίτσια		Αγόρια		Κορίτσια			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
<25	0	0	0	0	0	0	2	4.8	2	3.3
25-30	1	12.5	5	71.4	0	0.0	31	73.8	37	61.7
30-35	5	62.5	2	28.6	2	66.7	8	19.0	17	28.3
>35	2	25.0	0	0	1	33.3	1	2.4	4	6.7
Σύνολο	8		7		3		42		60	

Το σύνολο των ερωτηθέντων του παραπάνω πίνακα αποτελεί υποσύνολο του Πίνακα Δ.11. Περιλαμβάνει τις απαντήσεις όσων δήλωσαν την επιθυμία να δημιουργήσουν οικογένεια, γιατί και ο αριθμός του δείγματος του συγκεκριμένου πίνακα είναι αισθητά μικρότερος. Όπως φαίνεται τα κορίτσια και των δύο Τμημάτων επιθυμούν να δημιουργήσουν οικογένεια σε μικρότερη ηλικία από ό,τι τα αγόρια. Αναλυτικά, στο Τμ. Πληροφορικής το 71,4% των κοριτσιών και το 12,5% των αγοριών επιθυμεί τη δημιουργία οικογένειας στην ηλικία από 25-30 ετών, ενώ στο Τμ.ΦΠΨ η διαφορά αγοριών και κοριτσιών είναι παρόμοια με ποσοστό 73,8% στα κορίτσια και κανένα αγόρι στην ηλικία των 25-30. Οι απόφοιτοι και των δύο Τμημάτων με ποσοστά 62,5% στο Τμ. Πληροφορικής και 66,7% στο Τμ.ΦΠΨ επιθυμούν να δημιουργήσουν οικογένεια σε ηλικία από 30-35 ετών.

Τα δεδομένα της έρευνας δείχνουν ότι τα κορίτσια σε σχέση με τα αγόρια επιθυμούν σε μεγαλύτερο ποσοστό τη δημιουργία οικογένειας και μάλιστα σε μικρότερη ηλικία. Η διαφοροποίηση αυτή υποδηλώνει κοινωνική καταξίωση των κοριτσιών που εξακολουθεί να πραγματοποιείται κυρίως μέσα από τη δημιουργία οικογένειας ενώ η κοινωνική καταξίωση των αγοριών πραγματοποιείται κυρίως μέσω της επαγγελματικής επιτυχίας (Μαραγκουδάκη: 2000). Στην πραγματικότητα φαίνεται ότι η επαγγελματική σταδιοδρομία των δύο φύλων επηρεάζεται από τις αντιλήψεις τους για τη θέση τους, τόσο στην εργασία όσο και στην οικογένεια, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα.

ΜΕΡΟΣ Γ

Κεφάλαιο 7^ο: Συμπεράσματα

Διαχρονικά οι επιστήμες και κατ' επέκταση τα Ιδρύματα όπου αυτές θεραπεύονται, διαχωρίζονται σε “ανδροκρατούμενα” και “γυναικοκρατούμενα”. Η βιωμένη κοινωνική πραγματικότητα αλλά και οι πρόσφατες μελέτες μας πληροφορούν ότι παρά τις εξελίξεις που έχουν σημειωθεί και παρά το γεγονός ότι τα κορίτσια παρουσιάζονται να “κάνουν πρωτιές” στις Πανελλαδικές εξετάσεις, η συγκεκριμένη διχοτομία εξακολουθεί να ισχύει. (Ζιώγου – Καραστεργίου Σ.: 1993^α, Κογκίδου Δ., Ντρενογιάννη Ε., Σέρογλου Φ., Τρέσσου Ε.: 2007, Καραμεσίνη: 2008)

Στο πλαίσιο της μελέτης μας θελήσαμε να διερευνήσουμε πώς αποτυπώνεται η κατάσταση ως προς το σχετικό ζήτημα σε δύο Τμήματα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, στο Τμήμα Πληροφορικής και στο Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας για μια δεκαετία 2006-2016.

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν απόφοιτοι/ες των δύο αυτών Τμημάτων για τη δεκαετία αναφοράς. Πρωταρχικά μας ενδιέφερε να διερευνήσουμε την κατά φύλο σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού τη δεκαετία 2006-2016. Τα ποσοτικά στοιχεία που συγκεντρώσαμε και επεξεργαστήκαμε μας δόθηκαν μετά από αίτησή μας από το Τμήμα Μηχανοργάνωσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Η συλλογή των υπόλοιπων ποιοτικών στοιχείων που ενδιαφέρουν την έρευνα, έγινε με ερωτηματολόγιο (βλ.Παράρτημα Ι), το οποίο διανεμήθηκε στους απόφοιτους/ες του ακαδημαϊκού έτους 2013-2014 μέσω διαδικτύου. Ο συνολικός αριθμός των ερωτηματολογίων ανερχόταν στα 114 και αξιοποιήσιμα ήταν τα 107. Μετά τη συλλογή των ερωτηματολογίων ακολούθησε η στατιστική επεξεργασία τους στο πρόγραμμα Statistical Package for the Social Sciences (SPSS 24). Η επεξεργασία των δεδομένων μας έδειξε ότι:

Η φοίτηση στα Τμήματα της Πληροφορικής και ΦΠΨ διαφοροποιείται ως προς την κατά φύλο κατανομή. Συγκεκριμένα, η πλειονότητα του φοιτητικού πληθυσμού του Τμ. Πληροφορικής αποτελείται από αγόρια (65% κατά τη διάρκεια 2006-2016) ενώ η συντριπτική πλειονότητα φοιτητικού πληθυσμού του Τμ.ΦΠΨ από κορίτσια (86% κατά τη διάρκεια 2006-2016). Η διαφοροποίηση που παρουσιάζεται στη φοίτηση των δύο Τμημάτων εκτός από έμφυλη είναι και ταξική: οι απόφοιτοι/ες του Τμήματος Πληροφορικής προέρχονται σε μεγαλύτερο ποσοστό από προνομιούχα κοινωνικά στρώματα σε σχέση με τους/τις αποφοίτους/ες του Τμήματος ΦΠΨ, παρά το γεγονός ότι η πλειοψηφία των οικογενειών των αποφοίτων και των δύο Τμημάτων εντάσσεται στα μεσαία κοινωνικά στρώματα.

Το βασικό κριτήριο για την επιλογή κατεύθυνσης σπουδών στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ανεξάρτητα από το φύλο είναι το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν τα μαθήματα και όχι η αδυναμία να ανταπεξέλθουν στα μαθήματα των άλλων κατευθύνσεων. Επιπλέον ήθελαν να διαφοροποιηθούν επαγγελματικά από τους γονείς τους. Οι επιλογές σπουδών στη Ανώτατη Εκπαίδευση πραγματοποιούνται με βάση τις επαγγελματικές προοπτικές και τα όνειρα των αποφοίτων για το μέλλον. Έντονη επιρροή δέχονται τα παιδιά από τους/τις εκπαιδευτικούς και τους γονείς τους στην επιλογή Τμήματος φοίτησης. Αξίζει να επισημανθεί ότι η συντριπτική πλειονότητα των αποφοίτων του δείγματος και των δύο Τμημάτων δεν δέχονται την επίδραση του φύλου στις επιλογές τους. Το σχετικό εύρημα παρουσιάζει ενδιαφέρον και μας οδηγεί να ισχυριστούμε ότι είναι πολύ πιθανό το δείγμα μας να μην έχει συνειδητοποιήσει την επίδραση του φύλου, η οποία είναι αδιάλειπτη και πολύμορφη.

Οι απόφοιτοι/ες του Τμήματος Πληροφορικής δυσκολεύονται να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους. Χρειάζονται περισσότερα χρόνια και ο βαθμός πτυχίου τους είναι χαμηλότερος από εκείνον των αποφοίτων του Τμ.ΦΠΨ. Αξιοσημείωτο είναι ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ αγοριών και κοριτσιών ως προς τη διάρκεια σπουδών: τα αγόρια καθυστερούν να τελειώσουν τις σπουδές τους και στα δύο Τμήματα στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Επιπλέον, σε σχέση με τις επιδόσεις των φοιτητών /τριών, προκύπτει ότι τα αγόρια και στα δύο Τμήματα αριστεύουν σε μεγαλύτερο ποσοστό από ό,τι τα κορίτσια και ο μέσος όρος βαθμού πτυχίου των αγοριών είναι μεγαλύτερος, και στα δύο Τμήματα, αν και με μικρή διαφορά, παρ' όλα αυτά με στατιστικά σημαντική διαφορά στο Τμήμα Πληροφορικής.

Για την πλειοψηφία των αποφοίτων η επιλογή των συγκεκριμένων Τμημάτων δεν αποτελούσε την πρώτη επιλογή. Αυτό ισχύει σε μεγαλύτερο ακόμη ποσοστό για το Τμήμα ΦΠΨ. Οι απόφοιτοι/ες του Τμ. Πληροφορικής στο μηχανογραφικό τους δελτίο είχαν ως πρώτη επιλογή Πολυτεχνικές σχολές και μετά το Τμ. Πληροφορικής, ενώ από την άλλη πλευρά, οι απόφοιτοι/ες του ΦΠΨ τα Τμήματα Επιστημών Αγωγής Δημοτικής Εκπαίδευσης και τις Κοινωνικές Επιστήμες. Φαίνεται ότι «κατέληξαν» στα συγκεκριμένα τμήματα λόγω χαμηλότερης επίδοσης στις Πανελλαδικές εξετάσεις.

Σχετικά με τις επαγγελματικές φιλοδοξίες οι διαφορές δεν εντοπίζονται τόσο στο είδος των σπουδών (θετική/τεχνολογική και θεωρητική) αλλά κυρίως στις έμφυλες διαφορές. Στις συνθήκες οικονομικής κρίσης που βιώνει η Ελλάδα, η ανεύρεση εργασίας είναι εξαιρετικά δύσκολη, ανεξαρτήτως αντικειμένου. Όπως προκύπτει, η επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων ενός Τμήματος θετικής /τεχνολογικής κατεύθυνσης, όπως είναι το Τμήμα Πληροφορικής, είναι καλύτερη, πιο άμεση και υπάρχει συνάφεια σπουδών και επαγγέλματος. Αντίθετα, οι απόφοιτοι/ες θεωρητικών επιστημών ακολουθούν συχνά επαγγελματική πορεία άσχετη με το αντικείμενο σπουδών τους. Οι γυναίκες στρέφονται προς το δημόσιο τομέα, καθώς προσφέρει σταθερή δουλειά, ενώ, οι άνδρες συχνότερα εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, το

ελεύθερο επάγγελμα και επιδιώκουν προοπτικές εξέλιξης. Η τάση των αποφοίτων του Τμ.ΦΠΨ να ασχολούνται με άσχετα προς το αντικείμενο σπουδών τους επαγγέλματα είναι αναμενόμενη καθώς η αγορά εργασίας είναι πολύ περιορισμένη.

Αναφορικά με τα κριτήρια επιλογής επαγγέλματος φαίνεται πως η βασικότερη προϋπόθεση για την επιλογή μιας θέσης εργασίας είναι οι οικονομικές απολαβές καθώς και οι προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης. Τα άτομα μπορεί να ασκήσουν επαγγέλματα άσχετα με τις σπουδές τους εξαιτίας υψηλότερων αμοιβών. Ο ελεύθερος χρόνος είναι εξίσου σημαντικό κριτήριο για την επιλογή εργασιακής απασχόλησης, ενώ σημαντική αλλά όχι αναγκαία προϋπόθεση είναι το υψηλό κοινωνικό κύρος που προσδίδει μία θέση εργασίας στους/στις εργαζόμενους/ες.

Η δημιουργία οικογένειας, μάλιστα σε μικρότερη ηλικία, είναι συχνότερα επιθυμία των κοριτσιών και των δύο Τμημάτων παρά των αγοριών. Αυτή η επιθυμία φαίνεται ότι επηρεάζει αρνητικά το στόχο / επιθυμία τους για απόκτηση περαιτέρω τίτλων σπουδών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών. Αντίθετα, τα αγόρια σε μεγαλύτερο ποσοστό, επειδή δεν έχουν ως προτεραιότητα τη δημιουργία οικογένειας και παρουσιάζονται να αναστέλλουν χρονικά τη δημιουργία της, συνεχίζουν τις σπουδές τους σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο.

Τόσο ο βαθμός πτυχίου όσο και ο τόπος σπουδών δεν φαίνεται να επηρεάζουν την επαγγελματική σταδιοδρομία των αποφοίτων. Σχετικά με την επίδραση του φύλου στην μετέπειτα πορεία τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια πιστεύουν ότι δεν επηρεάζει τη διαδρομή τους.

Το αρνητικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι οι κοινωνικές αντιλήψεις σε σχέση με το ρόλο του φύλου είναι βαθιά ριζωμένες και μεταφέρονται από γενιά σε γενιά. Τα άτομα δεν αντιλαμβάνονται πως είναι «θύματα» αυτών των προκαταλήψεων με αποτέλεσμα να τις αποδέχονται ως φυσικές, να μην καταβάλλουν προσπάθειες παρεμβάσεων και ενέργειες βελτίωσης των συνθηκών. Προκύπτει, λοιπόν, ότι τόσο η εκπαιδευτική πορεία όσο και η επαγγελματική σταδιοδρομία και των δύο φύλων επηρεάζεται από τις παραδοσιακές για το ρόλο τους παραδοχές, οι οποίες αντικατοπτρίζουν τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα.

Οφείλουμε στο σημείο αυτό να επισημάνουμε, ότι τα ευρήματα της έρευνας μας παρέχουν σαφείς ενδείξεις αλλά δεν επιτρέπουν γενικεύσεις, λόγω του περιορισμένου αριθμού του δείγματος και του περιορισμού της έρευνας μόνο στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Νομίζουμε, ωστόσο, ότι αναδεικνύουν ενδιαφέρουσες διαστάσεις που θα άξιζε να αποτελέσουν αντικείμενο εκτεταμένης έρευνας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση⁷

Αβδελά, Ε. (2003) «Η ιστορία του φύλου στην Ελλάδα: από τη διαταραχή στην ενσωμάτωση;», Πρακτικά Συνεδρίου, *Το Φύλο, Τόπος Συνάντησης των Επιστημών. Ένας Πρώτος Απολογισμός*, Πανεπιστήμιο Αιγαίου - Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας - ΠΜΣ «Γυναίκες και φύλα: Ανθρωπολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις», Μυτιλήνη, 11 και 12 Οκτωβρίου 2003, <http://www.aegean.gr/social-anthropology/msc/msc-woman-gender-gr-activity-event-sinedrio-1112102003-praktika.html>

Αβραμίκου, Α. (2001) *Ευέλικτες μορφές απασχόλησης και ανισότητες στον εργασιακό χώρο. Μελέτη*, Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, <http://www.Kethi.gr>

Αθανασιάδου, Χ. (2002) *Νέες γυναίκες με πανεπιστημιακή μόρφωση και η συμφιλίωση της ιδιωτικής και της δημόσιας σφαίρας στο σχεδιασμό της ενήλικης ζωής*, Αθήνα: Διδακτορική διατριβή

Αθανασιάδου, Χ., Πετροπούλου, Σ., Μιμίκου, Γ. (2001) *Οι συνθήκες της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα: 1980-2000. Μελέτη*, Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας, <http://www.Kethi.gr>

Αθανασίου, Α. (2000) *Μέθοδοι και Τεχνικές Έρευνας στις Επιστήμες της Αγωγής. Ποσοτικές και Ποιοτικές Προσεγγίσεις*, Ιωάννινα, Αυτοέκδοση

Αθανασίου, Α. (2006) *Φεμινιστική θεωρία και πολιτισμική κριτική*, Αθήνα: Νήσος

Arnot, M. (2006) *Διαδικασίες Αναπαραγωγής του Φύλου. Εκπαιδευτική Θεωρία και Φεμινιστικές Πολιτικές*, Αθήνα: Μεταίχμιο

Βαΐου, Ν., Γολέμης, Χ., Λαμπριανίδης, Α., Χατζημιχάλης, Κ., Χρονάκη, Ζ. (1996) *Ατυπες μορφές βιομηχανικής παραγωγής-εργασίας και αστικός χώρος στο ΠΣΠ*, Αθήνα: ΓΓΕΤ

⁷ Στην Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία εντάσσεται και η μεταφρασμένη Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.

- Βαϊου, Ν. και Κ. Χατζημιχάλης. 1997.** *Με τη ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς: Πόλεις, περιφέρειες και άτυπη εργασία.* Αθήνα: Εξάντας.
- Beauvoir, S. (1979) [1949],** *Το Δεύτερο Φύλο*, Αθήνα: Γλάρος
- Bell, J. (1997)** *Μεθοδολογικός Σχεδιασμός Παιδαγωγικής και Κοινωνικής Έρευνας. Οδηγός για Φοιτητές και Υποψήφιους Διδάκτορες*, Αθήνα: Gutenberg
- Blackledge, D., Hunt, B. (2000)** *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*, Αθήνα: Μεταίχμιο
- Bourdieu, P. (1984)** «Μερικές ιδιότητες των πεδίων», στο Ν. Παναγιωτόπουλος (επιμ.) (1994) *Περ Μπουρντιέ. Κείμενα Κοινωνιολογίας*, Αθήνα: Δελφίνι
- Bourdieu, P., Passeron, J.-Cl. (1996)** *Οι Κληρονόμοι: οι φοιτητές και η κουλτούρα*, Αθήνα: Καρδαμίτσα
- Bourdieu, P. (2007) [2002]** *Η Ανδρική Κυριαρχία*, Αθήνα: Πατάκη
- Cohen, L. & Manion, L. (1994)** *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Αθήνα: Μεταίχμιο
- Α. Γεωργούλας (2008)** *Το Πρόταγμα της Ισότητας και η Γένεση της Κοινωνιολογίας*, Αθήνα: Τόπος
- Δεληγιάννη - Κουϊμτζή, Β. & Σακκά, Α. (2005)** *Μεγαλώνοντας ως Αγόρι. Διερεύνηση της Ανάπτυξης της Ανδρικής Ταυτότητας στην Εφηβική Ηλικία*, Αθήνα: Gutenberg
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β. & Φρόση, Α. (2003)** «Εισαγωγή» στο Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Σ. Ζιώγου & Α. Φρόση (επιμ.) *Φύλο και Εκπαιδευτική Πραγματικότητα στην Ελλάδα. Προωθώντας Παρεμβάσεις για την Ισότητα των Φύλων στο Ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα*, Αθήνα: Κ.Ε.Θ.Ι., σσ.6-11
- Δήμου, Α. (1989)** «Η μερική απασχόληση: Ένα γυναικείο φαινόμενο της αγοράς εργασίας», *Σύγχρονα Θέματα*, 40:55 – 60
- Ευστράτογλου, Α. (1999)** *Οικονομικές και Κοινωνικές Διαστάσεις του Αναλφαβητισμού στην Ελλάδα*, Αθήνα: Δαρδάνος – Τυποθήτω
- Evans, M. (2004)** *Φύλο και Κοινωνική θεωρία*, Αθήνα: Μεταίχμιο

Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (1993α) «Η εξέλιξη του προβληματισμού για τη γυναικεία εκπαίδευση στην Ελλάδα», στο Δεληγιάννη, Β., Ζιώγου, Σ. (επιμ.) (1993) *Εκπαίδευση και Φύλο. Ιστορική Διάσταση και Σύγχρονος Προβληματισμός*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 71-93

Ζιώγου-Καραστεργίου Σιδηρούλα, Κελεσίδου Ε. (1997), «Οι νομοθετικές ρυθμίσεις για την εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα κατά τον 20ο αιώνα: κενά και αντινομίες», στο Βασιλική Δεληγιάννη / Σιδηρούλα Ζιώγου (επιμ.), *Φύλο και σχολική πράξη*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 189-211.

Ζιώγου - Καραστεργίου, Σ. & Δαλακούρα, Κ. (2007) «Γυναίκες εκπαιδευτικοί και επαγγελματική ταυτότητα», *Επιστήμες της Αγωγής*, τευχ. 4, σσ. 19-31.

Θανοπούλου, Μ., Κωτσοβέλου, Β., Παπαρούνη, Ρ. (1999) *Η σχέση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής των γυναικών: διερεύνηση της ελληνικής βιβλιογραφίας*, Αθήνα: Σύγχρονα Θέματα, 40: 91-101

Καραμεσίνη, Μ. (1998) «Γυναίκες και απασχόληση στην Ελλάδα: Τάσεις και Διεθνείς Συγκρίσεις», στο Πετρινιώτη, Ξ., Κουκουλές, Γ. (επιμ.), *Επετηρίδα εργασίας* (1998), Αθήνα: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Παντείου

Καραμεσίνη Μ., (2005), «Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου ως πρόκληση για την πολιτική απασχόλησης στις χώρες της Ε.Ε». δημοσιευμένο στο *Εργασία 2005*, Επιμέλεια Δεδουσόπουλος, Α., Κουζής, Γ., Πετρινιώτη Ξ. και Ρομπόλης Σ

Καραμεσίνη, Μαρία (2008). «Η Απορρόφηση των Πτυχιούχων στην Αγορά Εργασίας: Πανελλαδική Έρευνα στους Αποφοίτους των Ετών 1998-2000». Αθήνα: Διόνικος

Κασιμάτη, Κ. (1982) *Η Γυναίκα στην Απασχόληση, Φάκελος Ισότητας*, Αθήνα: Οδυσσέας.

Κασιμάτη, Κ. (1988) *Εκπαίδευση, Επαγγελματική Εξειδίκευση και Αμοιβές Γυναικών*, Ο Αγώνας της Γυναίκας, 37: 21-22

Κάτσικας, Χ. & Καββαδίας, Γ. Κ. (1994) *Η ανισότητα στην Ελληνική Εκπαίδευση. Η εξέλιξη των ευκαιριών πρόσβασης στην Ελληνική Εκπαίδευση (1960-1994)*, Αθήνα: Gutenberg

Κογκίδου Δ., Ντρενογιάννη Ε., Σέρογλου Φ., Τρέσσου Ε. (2007) «Τι συμβαίνει με το φύλο και Θετικές επιστήμες; Προλογικό σημείωμα», στο Ε. Ντρενογιάννη, Φ. Σέρογλου και Ε Τρέσσου (Επιμ.) *Φύλο και Εκπαίδευση – Μαθηματικά, Φυσικές Επιστήμες, Νέες Τεχνολογίες*, Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Κογκίδου Δήμητρα - Πολίτης Φώτης (2006) *RW Connell Το Κοινωνικό Φύλο - Πρόλογος* Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, Γ. (1995) *Εκπαιδευτική Πολιτική και Πρακτική Κοινωνιολογική Ανάλυση*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κουκούλη-Σπηλιοτοπούλου, Σ. (1998) «Ισότητα των φύλων στην απασχόληση και την κοινωνική ασφάλιση», στο Μαγγανάρα, Ι. (επιμ.), *Εργασία, Συνδικαλισμός και Ισότητα των Φύλων*, Εισηγήσεις Σεμιναρίου, Αθήνα: Οδυσσέας

Κυριαζή, Ν. (2005) *Η Κοινωνιολογική Έρευνα. Κριτική Επισκόπηση των Μεθόδων και των Τεχνικών*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Λάμνιαν, Κ. (2001) *Κοινωνιολογική Θεωρία και Εκπαίδευση. Διακριτές Προσεγγίσεις*, Αθήνα: Μεταίχμιο

Λαμπράκη-Παγανού, Α. (1995) «Η γυναικεία εκπαίδευση και οι νομοθετικές ρυθμίσεις στην Ελλάδα (1878-1985)», στο Παπαγεωργίου, Ν. (επιμ.) *Εκπαίδευση και Ισότητα Ευκαιριών*, Πρακτικά Συνεδρίου, Απρίλιος, 1994, Αθήνα: Υπουργείο Προεδρίας της Κυβέρνησης, Γενική Γραμματεία Ισότητας, σ. 84-98

Λυμπεράκη, Α., Μουρίκη, Α. (1996) *Η Αθόρυβη Επανάσταση: Νέες Μορφές Οργάνωσης της Παραγωγής και της Εργασίας*, Αθήνα: Gutenberg

Μαραγκουδάκη, Ε. (1991) [2000 γ' εκδ.] *Εκπαίδευση και Διάκριση των Φύλων. Παιδικά Αναγνώσματα στο Νηπιαγωγείο*, Αθήνα: Οδυσσέας

Μαραγκουδάκη, Ε. (1997) «Οι γυναίκες διδάσκουν και οι άνδρες διοικούν», στο Β. Δεληγιάννη & Σ. Ζιώγου (επιμ.), *Φύλο και Σχολική Πράξη*. Συλλογή Εισηγήσεων, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σσ. 258-292

Μαραγκουδάκη, Ε. (2001) «Η σύνθεση του διδακτικού προσωπικού και ο καταμερισμός εργασίας με βάση τον παράγοντα φύλο στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση κατά το χρονικό διάστημα 1994 – 1997», στο Δωδώνη, *Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Φ.Π.Ψ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων* (ανάτυπο)

Μαραγκουδάκη, Ε. (2003) «Ο Παράγοντας Φύλο στη Δευτεροβάθμια και Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: όψεις συνέχειας και μεταβολής», στο Φύλο και Εκπαιδευτική πραγματικότητα στην Ελλάδα *Προωθώντας Παρεμβάσεις για την Ισότητα των Φύλων στο Ελληνικό*

Εκπαιδευτικό Σύστημα, Έργο: Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών & Παρεμβατικά Προγράμματα για την Προώθηση της Ισότητας των Φύλων, ΕΠΕΑΕΚ II, Αθήνα: ΚΕΘΙ.

Μαράτου-Αλιπράντη, Λ., Μπάκαβος, Χ., Παπαδάκης, Μ., Παπλιάκου, Β. (2002) *Πληθυσμός και Εκπαίδευση στην Ελλάδα: εξελίξεις και προοπτικές*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Μαράτου-Αλιπράντη (2008) «Παλαιά και νέα Επαγγέλματα, μια προσέγγιση από την πλευρά του φύλου», Έργο: Ευαισθητοποίηση Εκπαιδευτικών & Παρεμβατικά Προγράμματα για την Προώθηση της Ισότητας των Φύλων, ΕΠΕΑΕΚ II, Αθήνα: ΚΕΘΙ

Μουρίκη, Α. (1991α) *Ευέλικτες μορφές απασχόλησης: Ευλογία ή Ανάθεμα;*, Επιθεώρηση Αστικών και Περιφερειακών Μελετών, 3: 97 – 117

Μουσούρου, Λ. (1993) *Γυναίκα και Απασχόληση. Δέκα Ζητήματα*, Αθήνα: Gutenberg

Μουσούρου, Λ. Μ. (1996) «Οι ανάγκες της οικογένειας και η απασχόληση σήμερα», στο Οικογένεια και Εργασία *Νέες Τάσεις στην Απασχόληση*, Αθήνα: Ίδρυμα Μελετών Λαμπράκη & Εκπαιδευτήρια Κωστεά-Γείτονα

Μπακαλάκη, Α. και Ελεγκίτου, Ε. (1987) *Η εκπαίδευση «εις τα του οίκου» και τα γυναικεία καθήκοντα (από την ίδρυση του ελληνικού κράτους έως την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1929)*, Αθήνα: Ιστορικό Αρχείο της Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς

Νούτσος, Χ. (1995) «Η έννοια του πεδίου στο έργο του P. Bourdieu», στο Ι. Λαμπίρη-Δημάκη & Ν. Παναγιωτόπουλος (επιμ.) *P. Bourdieu. Κοινωνιολογία της Παιδείας. 10 Ανακοινώσεις*, Αθήνα: Καρδαμίτσα –Δελφίνι

Ντρενογιάννη, Ε. (2007) «Φύλο και Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στην εκπαίδευση: εννοιολογικές και ερμηνευτικές προσεγγίσεις, παρεμβάσεις, λύσεις και στρατηγικές» στο Ντρενογιάννη Ε., Σερόγλου Φ., Τρέσσου Ε. *Φύλο και εκπαίδευση – Μαθηματικά, φυσικές επιστήμες, Νέες Τεχνολογίες*, Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Παζαρζή Νίνα-, Ε. (2014), *Κοινωνικό Φύλο, Εργασία και Κοινωνία*, Αθήνα: Da Vinci

Παπαταξιάρχης, Ε. (1998) «Εισαγωγή: Από τη σκοπιά του φύλου. Ανθρωπολογικές θεωρήσεις της σύγχρονης Ελλάδας», στο Παπαταξιάρχης, Ε., Παπαρδέλης, Θ. (επιμ.) *Ταυτότητες και Φύλο στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Αθήνα: Αθήνα, σσ. 11-98

Παυλίδου, Ε. (1989) *Γυναίκα και εργασία: Οικονομικές προσεγγίσεις των διακρίσεων στην αγορά εργασίας*, Σύγχρονα Θέματα, (40): 39-46

Πολίτης, Φ. (2006) Οι «Ανδρικές Ταυτότητες» στο Σχολείο. Ετεροσεξουαλικότητα, Ομοφυλοφοβία και Μισογυνισμός, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

Σιάνου - Κόργιου, Ε. (2006) *Εκπαίδευση και Κοινωνικές Ανισότητες. Η Μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια στην Ανώτατη Εκπαίδευση (1997-2004)*, Αθήνα: Μεταίχμιο

Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1994). *Ισότητα των φύλων-Θεωρία και πράξη στον επαγγελματικό προσανατολισμό*, Νέα Παιδεία, τ.71, σελ.118-134

Σιδηροπούλου-Δημακάκου, Δ. (1997) «Εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές των φύλων: ο ρόλος του σχολικού επαγγελματικού προσανατολισμού», στο Δεληγιάννη, Β., Ζιώγου, Σ. (επιμ.) *Φύλο και Σχολική Πράξη. Συλλογή Εισηγήσεων*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας, σ. 648-662

Σταυρουλάκης, Δ., Σταυρογιάννης, Στ. (2006) *Οι μισθολογικές Ανισότητες Γυναικών και Ανδρών στην Ελλάδα*, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό ίδρυμα Ηπείρου: Επιθεώρηση Οικονομικών Επιστημών, Τεύχος 9, σ. 185-208.

Τρέσσου – Μυλωνά, Ε. (1997). «Φύλο και Μαθηματικά: εκπαιδευτικές ανισότητες και Παιδαγωγική ισότιμης πράξης» Στο Δεληγιάννη και Ζιώγου (επιμ.) *Φύλο και Σχολική πράξη* (σσ. 339-364).Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας

Φράγκος, Δ. (1990) *Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της Ελλάδας*, Αθήνα: ΕΚΚΕ

Φραγκουδάκη Α. (1985) *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης, Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, Αθήνα: Παπαζήση

Χρυσάκης, Μ. (1999) «Κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαιδευτικές ανισότητες», στο Καραντινός, Δ., Μαράτου-Αλιπράντη, Λ., Φρονίμου, Ε. (επιμ.) *Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, σ. 83-136

Ξενόγλωσση

Acker, J (2000) «Hierarchies, Jobs, Bodies: A Theory of Gendered Organizations», στο Kimmel, M., Aronson, A. (eds), *The Gendered Society Reader*, New York: Oxford University Press

- Aspers, P. (2000)** «Subjective or Objective Rational Choice Theory?», *Working Papers on Social Mechanisms*, Stockholm: Stockholm University, <http://www.mpifg.de/>
- Baxter, J. (2002)** «A Juggling Act: a feminist post-structuralist analysis of girls' and boys' talk in the secondary classroom», *Gender and Education*, 14 (1), pp. 5-19
- Beechey, V. (1979)** *On Patriarchy*, *Feminist Review*, 3, pp. 66-82
- Boudon, R. (1974)** *Education, Opportunity and Social Inequality. Changing Prospects in Western Society*, New York: Wiley
- Boudon, R. (2003)** "Beyond rational choice theory", *Annual Reviews of Sociology*, 29, pp. 1-21
- Bourdieu, P. (1990)** *The Logic of Practice*, Cambridge: Polity
- Bourdieu, P. & Passeron, J.C. (1990)** *Reproduction in Education, Society and Culture*, London: Sage
- Breen, R. & Goldthorpe, J. H. (1997)** *Explaining educational differentials: towards a formal rational action theory*, *Rationality and Society*, 9 (3), pp. 275-305
- Brown, J. (2006)** *Sex Segregation and Inequality in the Modern Labour Market*, Bristol: Policy Press
- Butler, J. (1999)** *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*, London: Routledge
- Charles, M. & Grusky, D. (2004)** *Occupational Ghettos. The Worldwide Segregation of Women and Men*, Stanford: Stanford University Press
- Connell, R.W. (1987)** *Gender and Power*, Cambridge: Polity Press
- Connell, R.W. (2002)** *Gender*, Cambridge/Malden: Polity
- Eagly, A. H., Johnson, B. T. (1990)** *Gender and Leadership Style: A Meta-Analysis*, *Psychological bulletin*, 108 (2), pp. 233-256, <https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.2.233>
- Eller, J. D. (2015)**, *Culture and Diversity in the United States*, p. 137

Fiske, S. T. (1998) Stereotyping, prejudice, and discrimination, στο Gilbert, D. T., Fiske, S. T., Lindzey, G. (Eds.), *The handbook of social psychology*, New York, NY, US: McGraw-Hill, pp. 357-411

Hatcher, R. (1998) *Class Differentiation in Education: rational choices?*, British Journal of Sociology of Education, 19 (1), σσ. 5 – 24

Hechter, M., Kanazawa, S. (1997) *Sociological rational choice theory*, Annual Review of Sociology, 23, pp. 191-214

Jenkins, R. (2002) Pierre Bourdieu, Routledge: London & New York

Llewellyn, A. (2013) *Progress – Is it worth it? A discussion of productions of progress in mathematics education*, Paper presented at the Mathematics and Contemporary theory, <http://www.esri.mmu.ac.uk/mect2/papers13/llewellyn.pdf>

Money J. (1955) *Hermaphroditism, gender and precocity in hyperadrenocorticism: Psychologic findings*, Bulletin of the Johns Hopkins Hospital 96, pp. 253–264.

Morrow, D. F., Messinger, L. (2006) *Sexual Orientation and Gender Expression in Social Work Practice*

Oakley, A. (1972) *Sex, Gender and Society*

Paechter, C. (2001) «Using poststructuralist ideas in gender theory and research», στο Francis, B., Skelton, C. *Investigating gender Contemporary perspectives in education*, Buckingham: Open University Press, pp. 41-51

Walby, S. (1990) *Theorizing Patriarchy*, Oxford: Blackwell

Παράρτημα Ι:
Ερωτηματολόγιο

Συγκριτική θεώρηση της ακαδημαϊκής διαδρομής των
φοιτητών και φοιτητριών στα Τμήματα Φιλοσοφίας
Παιδαγωγικής & Ψυχολογίας και Μηχανικών Η/Υ &
Πληροφορικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων (2006-2016)

Το ερωτηματολόγιο διανέμεται με σκοπό τη συλλογή δεδομένων για την ανάγκη εκπόνησης μιας μελέτης με θέμα: «Συγκριτική θεώρηση της ακαδημαϊκής διαδρομής των φοιτητών και φοιτητριών στο Τμήμα Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής & Ψυχολογίας και στο Τμήμα Μηχ. Η/Υ & Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων. Εάν είστε απόφοιτος/η των παραπάνω Τμημάτων κατά το ακαδ.έτος 2013-14 ανήκετε στην ομάδα στόχου. Έχετε υπόψη σας ότι είναι ανώνυμο. Παρακαλούμε να συμπληρωθεί με ειλικρίνεια. Ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συμβολή σας στην έρευνα.

* Απαιτείται

A. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Ηλικία *

2. Φύλο *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Άνδρας

☐ Γυναίκα

3. Επάγγελμα μητέρας *

4. Εκπαιδευτικό επίπεδο μητέρας *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Αναλφάβητη
- ☐ Λίγες τάξεις του Δημοτικού
- ☐ Απόφοιτος του Δημοτικού
- ☐ Απόφοιτος Γυμνασίου
- ☐ Απόφοιτος Λυκείου ή Εξατάξιου Γυμνασίου
- ☐ Πτυχιούχος Μέσης Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
- ☐ Πτυχιούχος ΤΕΙ
- ☐ Πτυχιούχος ΑΕΙ
- ☐ Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος
- ☐ Κάτοχος Διδακτορικού

5. Επάγγελμα πατέρα *

6. Εκπαιδευτικό επίπεδο πατέρα *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Αναλφάβητος
- ☐ Λίγες τάξεις του Δημοτικού
- ☐ Απόφοιτος του Δημοτικού
- ☐ Απόφοιτος Γυμνασίου
- ☐ Απόφοιτος Λυκείου ή Εξατάξιου Γυμνασίου
- ☐ Πτυχιούχος Μέσης Τεχνολογικής Εκπαίδευσης
- ☐ Πτυχιούχος ΤΕΙ
- ☐ Πτυχιούχος ΑΕΙ
- ☐ Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος
- ☐ Κάτοχος Διδακτορικού

7. Μηνιαίο Οικογενειακό Εισόδημα *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ έως 1000 ευρώ
- ☐ από 1000 έως 1500 ευρώ
- ☐ από 1500 έως 2000 ευρώ
- ☐ από 2000 έως 3000 ευρώ
- ☐ από 3000 έως 5000 ευρώ
- ☐ πάνω από 5000 ευρώ

B. ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

8. Ποια Κατεύθυνση σπουδών είχατε επιλέξει στο Λύκειο; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Θεωρητική
- ☐ Θετική
- ☐ Τεχνολογική

9. Ποιοι ήταν οι λόγοι επιλογής της συγκεκριμένης Κατεύθυνσης; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Τα μαθήματα της κατεύθυνσης αυτής παρουσίαζαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον.	☐	☐	☐	☐	☐
Θεωρούσα πως είναι ευκολότερη από τις άλλες Κατευθύνσεις.	☐	☐	☐	☐	☐
Θεωρούσα πως τα μαθήματα των άλλων Κατευθύνσεων ήταν δύσκολα.	☐	☐	☐	☐	☐
Είχα καλύτερη επίδοση στα μαθήματα αυτής της Κατεύθυνσης.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι σχολές που με ενδιέφεραν ανήκαν στην Κατεύθυνση αυτή.	☐	☐	☐	☐	☐
Τα μαθήματα της συγκεκριμένης Κατεύθυνσης ταιριάζουν περισσότερο στο φύλο μου.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι σχολές της συγκεκριμένης Κατεύθυνσης έχουν καλύτερες επαγγελματικές προοπτικές.	☐	☐	☐	☐	☐
Ήθελα να διαφοροποιηθώ επαγγελματικά από τους γονείς μου.	☐	☐	☐	☐	☐
Ήθελα να διασφαλίσω μια καλύτερη κοινωνική-οικονομική θέση συγκριτικά με τους γονείς μου.	☐	☐	☐	☐	☐
Με προέτρεψε κάποιο άλλο άτομο να τη δηλώσω	☐	☐	☐	☐	☐

Γ. ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΛΑΔΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

10. Τρόπος/Διαδικασία εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Πανελλαδικές εξετάσεις
☐ Κατατακτήριες
☐ Άλλος τρόπος

11. Σε ποιο Τμήμα εισαχθήκατε; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας του Παν/μίου Ιωαννίνων
☐ Πληροφορικής του Παν/μίου Ιωαννίνων

12. Το Τμήμα στο οποίο εισαχθήκατε ήταν η πρώτη σας επιλογή σπουδών; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Ναι
☐ Όχι

13. Ποιες ήταν οι 3 πρώτες επιλογές σας; (όπως τις δηλώσατε στο μηχανογραφικό)

14. Σας παρότρυνε κάποιο άλλο άτομο να δηλώσετε το συγκεκριμένο Τμήμα;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Ναι
☐ Όχι

15. Εάν Ναι, ποιος/α ήταν αυτός/ή;

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

- ☐ η μητέρα μου
- ☐ ο πατέρας μου
- ☐ κάποιος/α καθηγητής/τρια μου
- ☐ κάποιος/α από τους/τις φίλους/ες μου
- ☐ Άλλος/Η

16. Ποια ήταν τα επιχειρήματα που χρησιμοποίησε;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Υψηλό επίπεδο σπουδών
- ☐ Οικονομικοί λόγοι
- ☐ Επαγγελματική αποκατάσταση
- ☐ Άλλο επιχείρημα

17. Πιστεύετε πως η πόλη αποφοίτησής σας επηρέασε την αξία του πτυχίου σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

18. Σας παρότρυνε κάποιος/α να δηλώσετε και περιοχές εκτός Αθήνας/Θεσσαλονίκης; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Ναι
- ☐ Όχι

19. Σε ποιο βαθμό θεωρείτε πως το φύλο σας επηρέασε τις επιλογές του κλάδου σπουδών; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο
- ☐ Αρκετά
- ☐ Πολύ
- ☐ Πάρα πολύ

20. Πόσα χρόνια χρειάστηκαν για να ολοκληρώσετε τις σπουδές σας; Σημειώστε τον αριθμό (να καταγραφούν και τα μισά, π.χ.5,5) *

21. Εάν καθυστερήσατε να ολοκληρώσετε τις σπουδές σας, ποιος ήταν ο λόγος;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ Δυσκολία αντικειμένου σπουδών
- ☐ Οικονομικοί λόγοι, παράλληλη εργασία
- ☐ Προσωπικοί λόγοι (π.χ. λόγοι υγείας)
- ☐ Δημιουργία οικογένειας
- ☐ Άλλος λόγος

22. Ποιος ήταν ο βαθμός πτυχίου σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ 5.0 - 6.4 καλώς
- ☐ 6.5 – 8,4 λίαν καλώς
- ☐ 8,5 – 10 άριστα

23. Πιστεύετε πως ο βαθμός του πτυχίου σας επηρέασε το επαγγελματικό σας μέλλον; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

Δ. ΣΧΕΔΙΑ/ΦΙΛΟΔΟΞΙΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

24. Πέρα από το πρώτο πτυχίο σας, πραγματοποιήσατε περαιτέρω σπουδές; *

Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.

☐ Ναι, σε μεταπτυχιακό επίπεδο

☐ Ναι, σε διδακτορικό επίπεδο

☐ Ναι, σε κάποιο άλλο τμήμα (σε προπτυχιακό επίπεδο)

☐ Όχι, δεν επιθυμώ να συνεχίσω τις σπουδές μου

☐ Δεν το έχω σκεφτεί καθόλου έως σήμερα

25. Αποκατασταθήκατε επαγγελματικά άμεσα μετά την αποφοίτησή σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

26. Αν ναι, η εργασία σας είναι σχετική με το αντικείμενο των σπουδών σας;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

27. Αυτό το διάστημα εργάζεστε; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

28. Εργάζεστε ως:

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Δημόσιος Υπάλληλος

☐ Ιδιωτικός Υπάλληλος

☐ Ελεύθερος Επαγγελματίας

29. Πιστεύετε πως ο τομέας σπουδών σας έχει επηρεάσει την δυνατότητα εύρεσης εργασίας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

30. Πιστεύετε πως ο τομέας σπουδών έχει επηρεάσει τις οικονομικές απολαβές σας; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

31. Είστε ευχαριστημένοι/ες από την επαγγελματική σας πορεία; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

32. Πιστεύετε πως το φύλο σας και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά που του έχουν αποδοθεί έχουν επηρεάσει την επαγγελματική σας πορεία; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

33. Ποια είναι τα κριτήρια που λαμβάνετε υπόψη σας στην επιλογή της εργασιακής σας απασχόλησης; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη ανά σειρά.

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ
Να μου παρέχει σχετική οικονομική άνεση	☐	☐	☐	☐	☐
Να μου εξασφαλίζει υψηλές οικονομικές απολαβές.	☐	☐	☐	☐	☐
Να έχει υψηλό κοινωνικό κύρος.	☐	☐	☐	☐	☐
Να μου εξασφαλίζει προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης.	☐	☐	☐	☐	☐
Να μου εγγυάται μονιμότητα.	☐	☐	☐	☐	☐
Να έχει συνάφεια με το αντικείμενο των σπουδών μου	☐	☐	☐	☐	☐
Να μου εξασφαλίζει ελεύθερο χρόνο για τα ενδιαφέροντά μου	☐	☐	☐	☐	☐
Να μου επιτρέπει να διαθέτω χρόνο για την επιτέλεση του ρόλου μου στην οικογένεια.	☐	☐	☐	☐	☐
Να είναι συμβατή με την ταυτότητα του φύλου μου.	☐	☐	☐	☐	☐

34. Επιθυμείτε να δημιουργήσετε οικογένεια; *

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

☐ Ναι

☐ Όχι

35. Εάν ναι, ποια πιστεύετε ότι είναι η κατάλληλη ηλικία;

Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.

- ☐ έως 25 ετών
 - ☐ από 25 έως 30 ετών
 - ☐ από 30 έως 35 ετών
 - ☐ μετά τα 35
-

